

**'n Studie van Hongaarse Volkskuns na aanleiding van 'n
Uitstalling in die Pretoriase Kunsmuseum (Oktober 1981)**

deur

Enikő C Nagy

'N STUDIE VAN HONGAARSE VOLKSKUNS
NA AANLEIDING VAN 'N UITSTALLING
IN DIE PRETORIASE KUNSMUSEUM
(OKTOBER 1981)

deur

ENIKÖ CSILLA NAGY

Voorgelê ter vervulling van 'n deel
van die vereistes vir die diploma in

M U S E U M K U N D E

in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte
(Departement Afrikaanse en Nederlandse Kultuurgeskiedenis)
aan die Universiteit van Pretoria
Pretoria

PRETORIA

12 Mei 1982

*" Peasant art is still revelant to Hungarians.
In the middle of the last century, three-quarters
of the Hungarian nation lived on the land and
even a generation ago about half still did. In
many respects modern Hungarian society has its
roots in the peasant world. Modern Hungarian
national culture (literature, music and art)
is bound directly and indirectly to the traditions
of peasant culture. The search for national
identity and character continually leads back
to that world. "*

T Hofer, E Fél, Hungarian Folk Art.

INHOUDSOPGAWE

	bladsy
VOORWOORD	i
HOOFSTUK I	
WAT IS VOLKSKUNS	1
HOOFSTUK II	
ONTWIKKELING VAN DIE HONGAARSE VOLKSKUNS	6
1 Vestiging 896 n C	6
2 Middeleeue	10
3 Turkse Besetting (ca 1526 n C) – Renaissance	11
4 Barok, Rococo, Klassisisme	16
5 Ontwikkeling van Boerestyle	23
HOOFSTUK III	
BOEREGEMEENSKAP EN VOLKSKUNS	32
1 Die betekenis en funksie van volkskunsskeppinge	41
2 Indeling in streeksgebiede	48
HOOFSTUK IV	
DIE GROOT-VLAKTE (NAGYALFÖLD)	50
1 Houtsierwerk	50
2 Borduurwerk	61
3 Pottebakkery	61
HOOFSTUK V	
DIE HOOGLANDE (FELVIDÉK)	65
1 Houtsierwerk	65
2 Borduurwerk	73
3 Pottebakkery	73
HOOFSTUK VI	
DIE TRANS-DONAUGEBIED (DUNÁNTÜL)	78
1 Houtsierwerk	78
2 Borduurwerk	78
3 Pottebakkery	78
HOOFSTUK VII	
'N AANTAL HONGAARSE VOLKSKUNSMOTIEWE HERKENBAAR IN DIE AFRIKANERPIONIERSKUNS	87
ILLUSTRASIES	123
KAARTE	126
BYLAES	127
BRONNE	128

VOORWOORD

Verlede jaar in Oktobermaand is 'n uitstalling in die Pretoriase Kunsmuseum geopen met die titel Hongaarse Kuns en Handwerk. Die tentoonstelling was deel van die Hongaarse volk se vyf en twintigste herdenking van die opstand teen Kommunistiese oorheersing in Hongarye.

Hierdie skripsie het na aanleiding van daardie uitstalling tot stand gekom.

Hierdie skripsie veronderstel nie 'n intensiewe studie oor Hongaarse Volkskuns te wees nie (wat wel in Hongarye self deeglik gedoen kan word, maar nie in Suid-Afrika nie), maar is wel 'n poging om die Volkskuns van my land van herkoms aan Suid-Afrikaners bekend te stel.

Ek wil my dank uitspreek teenoor die Pretoriase Kunsmuseum vir die foto's van die Uitstalling.

In besonder wil ek my opregte dank en waardering uitspreek teenoor dr J C Pretorius vir haar belangstelling in my en in my werk, vir haar vriendelikheid, vir waardevolle wenke en vir tyd aan my afgestaan.

Hierdie skripsie het onder leiding van dr J C Pretorius tot stand gekom.

Pretoria

1982

'N STUDIE VAN HONGAARSE VOLKSKUNS NA AANLEIDING VAN 'N UITSTALLING
IN DIE PRETORIASE KUNSMUSEUM (OKTOBER 1981)

I WAT IS VOLKSKUNS

Alvorens daar in diepte ingegaan kan word op die spesifiek Hongaarse aspek van volkskuns, is dit nodig sowel as belangrik om 'n duidelike beeld te kan vorm oor wat volkskuns eintlik werklik is.

Elke volk besit, binne in homself, buiten die werke wat voortgebring word deur sy leidende kunstenaars, die sogenoemde "ware" kunstenaar en die ware "kunswerk", ook nog 'n ander vorm of soort kuns, 'n eenvoudiger soort van nasionale kuns. Hierdie nasionale kuns of volkskuns is niks anders dan kultuurskeppingsdrange wat uitdrukking en vergestaltung vind in die maak van meubels, dekoratiewe houtsierwerk, borduurwerk, kantwerk, pottebakkerij, bou van huise, maak van gereedskappe, religieuse voorwerpe soos byvoorbeeld huisaltare, hout- en kleiwerk ensovoorts. Egte volkskuns is soos Erich Mayer ¹ dit stel kensketsend vir die volk van net die een land waarvan die makers die gebore bewoners is.

Wie is hierdie makers? Volkskunsvoorwerpe, hetsy die voorwerp self of slegs 'n enkele afsonderlike versiering word geskep op 'n tradisionele wyse deur vakmanne, boere "(peasants)", herders en vissermanne, sonder dat hulle enige formele opleiding daarvoor ontvang het. Met die beoefening van volkskuns word daar ook nie aansprake gemaak tot 'n hoëre vorm van kuns en tot 'n estetiese waardebeepaling nie (dit is hier nie werklik ter sake nie, hoewel volkskunsvoorwerpe in baie gevalle tog hieraan alleen onderwerp word en dienooreenkomstig esteties geëvalueer word!), maar is die skeppingsvoorwerp die uiteinde van 'n bewuste ontplooiing van 'n verbeeldingskrag. Hierdie verbeeldingskrag lê as't ware "ingesak" in daardie besonderse volksaard en juis daarom is dit so uniek.

Die ware nasionale lewe en kultuur - die wesenlike aard - van 'n volk kom altyd die duidelikste in sy kuns tot uiting, in die volkskuns sowel as in sy fyner kunstenaarskeppinge. Weliswaar is alles wat 'n volk met woekering en arbeid voortbring inderwaarheid 'n "kuns", 'n kunsvaardigheid, met ander woorde waar dit eenvoudig om die beheersing van sy beskikbare materiaal gaan. Myns insiens is dit egter in die volkskuns waar die ware wese van 'n

---

1 E Mayer, Boerenaaldwerk in Suid-afrika, Die Huisgenoot, 1927.12.02, p52

volk lê. Die rede – die volkskunsskepper skep in die eerste plek vir nut en doelmatigheid en nie vanweë 'n hoofsaaklik estetiese begeerte nie. Die wyse waarop hy te werk gaan lê nie net daarin dat hy 'n voorwerp van nut en funksie wil skep nie, maar dat hy gedurende die skeppingsproses die voorwerp so na aan volmaaktheid as moontlik wil bring, en terwyl hy dit doen, vorm en hervorm hy dit sodat dit 'n skoonheid van sy eie aanneem, 'n skoonheid ongewenaar, omdat dit gepaard gaan met 'n vaardigheid, en kennis gekoppel aan 'n onbeheersde en ingebore begeerte om te plesier. Om iets van jouself te neem en dit dan in 'n dooie materiaal te onsluit, het nie net tot gevolg 'n nuttige voorwerp nie, maar wel die bevrediging van arbeid verrig, die verheffing van materie tot 'n geesteswaarde, maar bowenal is dit: "... ook een bron van waarachtig volksgeluk." ² Die maker skep nie net uit homself nie, maar dit wat hy inderdaad daarstel lê diep gewortel in die wese van die volk, waarvan hy 'n deel is. Hy laat 'n individuele stempel – ja, maar, dieselfde temas, motiewe, tegnieke en stowwe word as skeppingsbron gebruik van geslag tot geslag oor die eeue en selfs duisende jare heen. Verskille wat wel bestaan en aldus opgemerk word spruit voort uit verskille in bekwaamheid en persoonlikheid van die skeppers, sowel as invloede te wyte aan professionele kuns. Essensieël bly volkskuns 'n outonome tradisie van vakmanskap waar die tendens nog sterk bestaan om die eie karakter en tegniek te bewaar. Volkskuns is nie aangewese op die mode en verandering in smaak nie. Metodes word in die ouerhuis oorgedra generasie na generasie, tradisionele ontwerpe en patrone duur voort sonder veel verandering. Die vereniging van die volkskuns skyn afhangende te wees van die voortbesetting van 'n boerebevolking of gemeenskap of enige ander relatief gevestigde sosiale struktuur. Die essensie van volkskuns word deur Alois Riegl soos volg saamgevat:

"... it is created by the needs of home production, the humblest of the diverse forms of production." ³

Volgens Riegl is huishoudelike kuns en handwerk, met ander woorde dit wat voorsienend is vir die behoeftes van 'n geïsoleerde familie en wat met ornamentasie en versiering geskied, onafhanklik van die verruiling of van die handeldrywing daarvan met andere. Hierdie vorming en versiering van artikels het nie verander nie, maar met verloop van tyd het hierdie familie vergroei tot 'n familiestam en uiteindelik tot 'n nasie. Volkskuns is:

---

2 A Teenstra, Nederlandsche Volkskunst, p1

3 Helmuth T Bossert, Folk Art of Europe, p3

"... in its essence the sum total of the traditional art forms common to a particular people. It is the result of a desire for ornamentation and is produced by the people in their homes under the economic and industrial conditions in force when such home industry flourishes - home industry and folk art being inter-dependent." 4

Vir die volkskunskepper is ornamentasie belangrik. Die lewensfilosofie van die boere dateer terug tot voor die Christelike tye. In die primitiewe kuns is niks toevallig of sonder betekenis nie.

Slegs in die "gestileerde" kuns het die dekoratiewe vorms lewelose ornamente geword, wat hulle oorspronklike betekenis en belangrikheid verloor het. Die folkloristiese gedagte sluit nou by volkskuns aan. (Kyk hieronder P3)

Benewens andere besit volkskuns twee besondere kwaliteite - die eerste skyn te wees die uiters lewendige en treffende gebruik van kleur en tweedens die uiters delikaatheid asook fynheid daarvan, wat gepaardgaan met soveel sorg, liefde en toewyding. Ware volkskuns is ongetwyfeld die produk van materiale en kleurstowwe lokaal binnenshuis deur die boer self vervaardig volgens 'n unieke volksresep, en waar hy aangewese is op die plantprodukte en grond tot sy beskikking.

Soos reeds in die begin van die hoofstuk gesê is daar binne elke volksbesit 'n ander vorm van kuns naamlik, volkskuns en is daar voorbeelde van volkskeppinge genoem. Volkskuns strek egter myns insiens verder as net bloot die drang om volksvoorwerpe te skep. Hiermee bedoelende die wese van volkskuns waartoe alle ou oorgeërfde volksversies, wysies, sprokies, legendes ensovoorts behoort (kyk hieronder P3).

Met ander woorde volkskuns kring wyer en dit is juis hier waar die aspek van folklore inkom. Myns insiens is folklore die allesoorkoepelende in die wese van 'n volk en vorm die volkskuns slegs 'n gedeelte daarvan. Theodore H Gaster definieer folklore as volg:

"Folklore is that part of a people's culture which is preserved, consciously or unconsciously, in beliefs and practises, customs and observances, of general currency; in myths, legends, and tales of common acceptance; and in arts and crafts which express the temper and genius of a group rather than of an individual." 5

Hieruit afleidend kan gesê word dat die volkskuns ingebore lê in die folklore. Waar folklore ook 'n tradisionele skeppingsproses daarstel, wel in die vorm van klank, met as medium die gesproke woord, is die volkskuns ook 'n tradisio=

---

4 Helmuth T Bossert, Folk Art of Europe, p3

5 Maria Leach (red) ea, Dictionary of Folklore, Mythology and Legend volume one: A-I, p399

nele skeppingsproses. Die volkskunsskeppingsdrang vind sy oorsprong in die denke van die mens. Die denke van die mens synde te wees die mens self; die mens se gees. Dit verklaar duidelik waarom volkskuns beskou word as 'n vergestaltung van oeroue beelde en idees wat geneties binne 'n volk oorerflik is en wat deur die taal van die onderbewussyn herverskyn in 'n persoonlike en simboliese vorm en wat gevolglik die essensiële kenmerke van daardie volk dra. Die gedagte ontstaan in die wese van die mens as deel van 'n eie unieke volkskultuur en word dan in konkrete vorm vergestalt deur menslike hande. Essensieël is dit dus die folkloristiese gedagte wat vergestalt word. Hierdie gedagte sluit vir my in wese relatief gesproke nou aan by die argetipes soos deur C G Jung ⁶ gesuggereer.

Folklore omsluit mites, legendes, volksverhale, volksliedjies, bygelowe van bykans alle soorte, tradisionele speletjies en sêgoed, idiome, raaisels, verse asook die volgende:

"Wherever in many callings the knowledge, experience, wisdom, skill, the habits and practises of the past are handed down by example or spoken word, by the older to the new generations without reference to book print or school teacher." ⁷

Hierin is die volle spektrum van volkskuns geleë.

Graag wil ek ten slotte in aansluiting met die komende hoofstukke oor Hongaarse volkskuns, enkele folkloristiese verskynsels noem wat bestaan onder die Fins-Oegriese volkere, ⁸ waaronder die Hongaarse volk resorteer. Die Fins-Oegriese volkere besit 'n ryk en vrugbare folklore en 'n goed ontwikkelde mitologie. Invloede van die Skandinawiërs en Russe is van besonder belang. Daar bestaan onder andere 'n sterk verering van watergode. Daar is dergelike religieuse verskynsels soos die verering van die beer, Sjamanisme en dikwels ook 'n geloof in die god van die hemel as synde die allerhoogste godheid te wees. Ek moet egter sê dat hierdie uiters heidense verskynsels is, en dat dit hoogs onwaarskynlik is dat hierdie en dergelike ander verskynsels wel tans in Hongarye nog bestaan - miskien wel by enkele uitsondering tog - aangesien die Hongaarse volk reeds eeue gelede tot die Christendom bekeer is.

---

6 C G Jung, The Structure and Dynamics of the Psyche, pp200-216

7 Maria Leach (red) ea, Dictionary of Folklore Mythology and Legend volume one A-I, p398

8 Maria Leach (red) ea, Dictionary of Folklore Mythology and Legend volume one A-I, p387

HONGARYE - AS DEEL VAN DIE EUROPESE SUB-KONTINENT

(B M WILLETT (red). Philips' International Atlas

II ONTWIKKELING VAN DIE HONGAARSE VOLKSKUNS

1 Vestiging 896 n C

Die Hongaarse volk of die Magyars soos hulle ook genoem word (Magyar synde die Hongaar te wees in die Hongaarse taal en Magyarország, die land Hongarye) behoort tot die Fins-Oegriese familie.

Die Fins-Oegriese familie kan mens verder onderverdeel in vyf kleiner groepe waarvan die eerste die Oegriese groep is en hieronder val die Magyars, die Ostyaks en die Voguls. Die gebied van herkoms van die Magyars sowel as die van sy bure was die gebied tussen die Volgarivier en die Oeralgebergtes. Dit is verder ook interessant om te weet dat "Ugra" waarvan Oegries afgelei is, die ou Russiese woord was vir die gebied wes van Siberië.

Die geskiedenis van Hongarye begin egter in 896 n C toe die Magyars, toe alreeds 'n nomadiese stam van perderuiters, die gebied wat vandag Hongarye is binnegeval het. Met hul binnekoms het hulle alreeds 'n buitengewone dekoratiewe kuns van hul eie gehad, 'n kuns wat in wese net soos hulle taal verskil het van dié van die Fins-Oegriese groep, wat ook deelgehad het aan die volksverskuiwing (The Great Migration).⁹

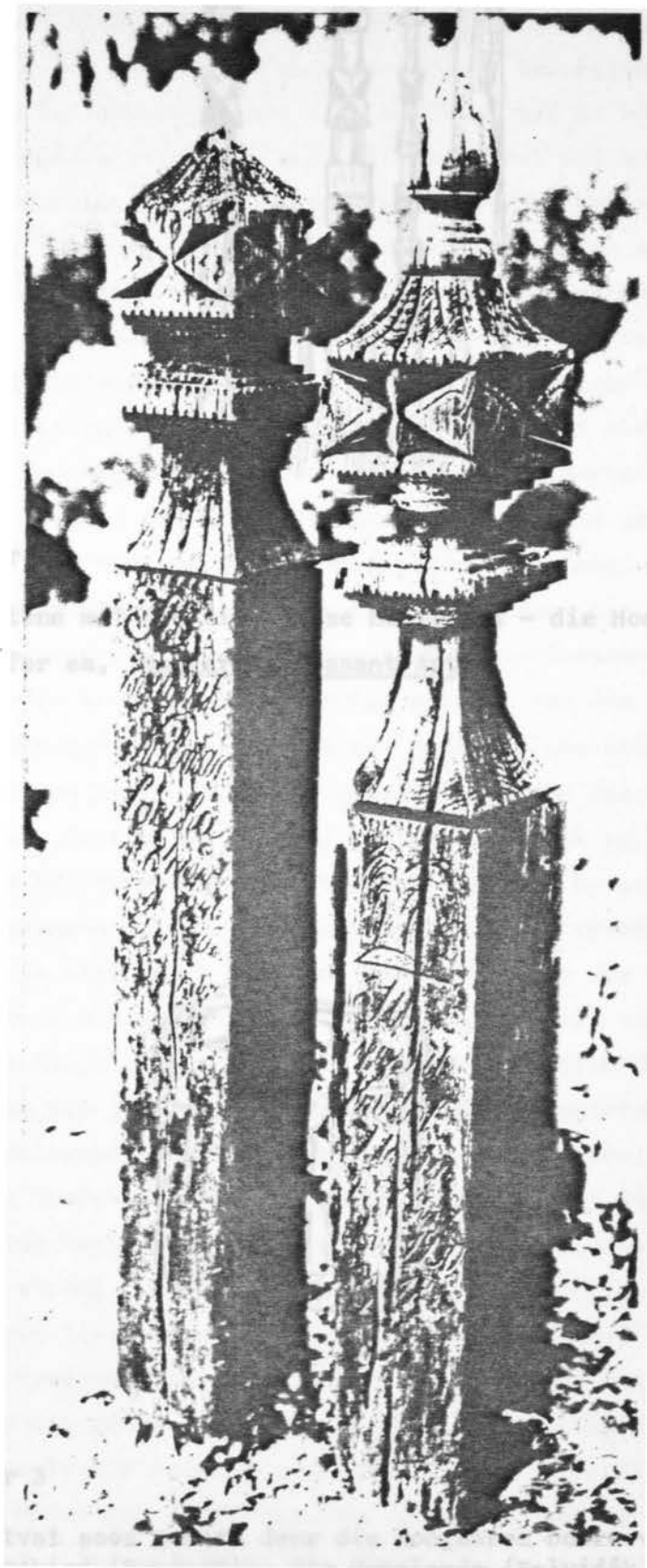
Talryke voorbeelde van hulle kuns het behoue gebly. Dit sluit onder andere in metaalvoorwerpe soos swaarde, lamineerde plaatjies vir sabelsakke ensovoorts, maar die mees rare voorwerpe wat wel behoue gebly het, was voorwerpe uit gekerfde been. Hierdie voorwerpe was besonder ryklik versier en daarom is dit nie beskou as synde 'n geïsoleerde geval te wees nie, maar is daar volgehou met die veronderstelling dat verdere versierings soos daardie wel ook op tekstielware, leervoorwerpe en selfs op huishoudelike houtvoorwerpe aangebring moes gewees het. Selfs gedurende die kersteningstyd in Hongarye en waartydens kerke opgerig is, is daar gepoog om hulle eie tradisionele motiewe dienooreenkomstig aan te pas, deur hulle op die steen uit te kerf.

"Gelowe" karakteristiek van die antieke Sjamanisme het behoue gebly oor al die gebiede wat deur die Hongare bewoon is. Hierdie "gelowe" maak 'n integrale deel uit van die Hongaarse folklore. 'n Motief afkomstig van 'n oeroue populêre Hongaarse "geloof" - naamlik dié van 'n boom wat tussen sy takke die son en die maan huisves - herinner aan die bostuklose boom wat hemelwaarts strek. Dit vind mens in talle variasies uitgegraveer op soutvaatjies van horing

---

⁹ T Hofer ea, Hungarian Peasant Art, p38

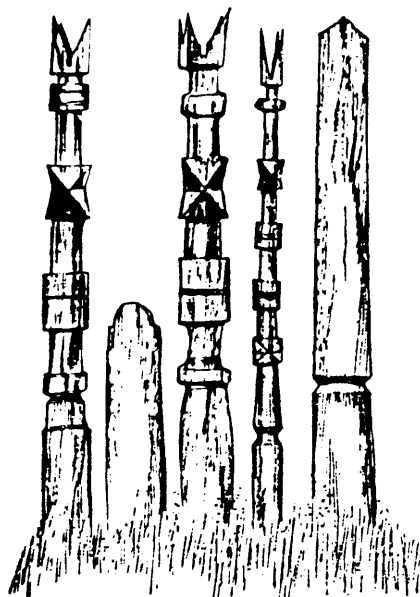
asook op die sweepstokke van die herders van die Groot-Vlakte (Nagyalföld). Die vorms van sommige grafstene uit hout wat te sien kan word oor 'n oorwegend groot gebied, dateer vermoedelik terug tot 'n voorhistoriese seremoniële tyd (sien figure 1 en 2). Tog word sekere van daardie daaglikse primitiwiteite vandag deur die Hongaarse volk as deel van hulle antieke erfenis beskou. Dus, die vate gemaak van boombas verwys terug na die eertydse Hongaarse volkskuns. Die soutvaatjies (sien figuur 3) van buigsame bas gemaak deur die Hongaarse boere van die Trans-Donagebied (Dunántúl), van die Hooglande (Felvidék) en of van Transylvanië is stamverwant aan gelyksoortige skeppings van die Fins-Oegriese volkere. Soos dit die geval is met die meeste antieke voorwerpe is dit die wyse van vervaardiging daarvan, wat dan ook terselfder tyd aan die voorwerp sy versierde voorkoms gee.

Figuur 1

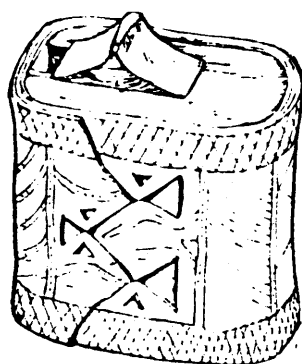
Grafstene van kinders in die Calvinistiese begraafplaas te
Veröcemaros, Pest

(T Hofer en E Fél, Hungarian Folk Art)

Figuur 2

Grafstene met die simboliese houtvorms - die Hooglande (Felvidék)
(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Figuur 3

'n Soutvat soos gemaak deur die Hongaarse boere van die Trans-
Donaugebied (Dunántúl), die Hooglande (Felvidék) en of van
Transylvanië

(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

2   Middeleeue

Die periode wat direk gevolg het op die Hongaarse besetting het groot verandering in die lewens van die veroweraars teweeggebring. Hulle kon hul tradisionele lewenswyse nie meer handhaaf nie en moes dit gevolglik opgee of anderssinds uitsterwe soos dit die geval was met vele ander groepe nomadiese perderuiters. Die Magyars het egter by hul nuwe omstandighede aangepas, hul koninkryk op die Westerse model gebaseer en hulself tot die Christendom laat bekeer. Die Christelike beskawing het met talryke om=paadjies die Hongaarse volk bereik. Die veroweraars van hierdie landstreek het die tradisies van die Roomse epog en ander antieke kulture aangeneem. So het denkwyses en vaardigheidsprosedures die land binnegekom ook via die verskillende naburige Slawiese volkere. Die Hongaarse volk is deur 'n goue handelsroete verbind met die Ooste en Weste. Dit is interessant dat die inskripsie op die kroningskleed van die Hongaarse konings in Latyn is, terwyl die ornamentele styl en die tegniek waarmee die goue borduurwerk verrig is, beide Bisantynse karakter toon. Daarteenoor bewys kunsoorblyf=sels van hierdie eeue dat die stimulus ontvang van die Italiaanse, Dalma=tiese en Franse kuns – wat in wese ook gedeeltelike invloed van die Bisan=tynse styl getoon het – baie meer betekenisvol was dan die direkte invloed van Bisantium. Die Duitse invloed het eers werklik sy verskyning gemaak in die tweede helfte van die Middeleeue. Daar is byvoorbeeld geen Duitse leenwoorde opgeneem in die Hongaarse taal van die vroeë Middeleeue nie. Die Middeleeuse styl het 'n blywende merk gelaat op die Hongaarse volkskuns. Die blou en rooi kleurkombinasies te sien op meubels en handwerk dateer terug tot die Middeleeue. Bykomend tot die verskillende vorms van die voorwerpe, was dit juis in besonder die reeks geometriese ontwerpe ontleen vanuit 'n Middeleeuse karakter, wat 'n onafskeidbare deel uitgemaak het van die Hongaarse boerekuns. Sy aan sy en hand aan hand met plante en blomme in verskillende vertakkingsgrade en met rankplante, het die saamgedronge ontwerpe van streng lyne ook behoue gebly op verskillende voorwerpe. Hier= die geometriese tipe van ontwerp verleen aan die voorwerp 'n eie tydlose karakter. Voorwerpe soos onder andere spoelgewigte (sien figuur 4) en ook skopgrawe vir die grawe van grafte gebruik, afkomstig van die Kalotaszeg distrik, Transylvanië (sien figuur 5). Ornamente versier met swastikas en rosette het behoue gebly as voorwerpe afkomstig van verskillende streke by= voorbeeld in die Trans-Donaugebied (Dunántúl) op 'n wynpars en in die Kalotaszeg gebied op 'n skoffelpik-skoonmaker (sien figuur 6). Die klerekiste van hout is 'n goeie voorbeeld van die natuurlike harmonie wat geheers het tussen die voorwerp en die argaiese versiering soos ook ontleen vanuit die Middell= eeue.

Die groot meerderheid motiewe wat uitgevoer is en steeds uitgevoer word op die populêre handgeweefde klede is ook van Middeleeuse afkoms. Die mees antieke soort ontwerp was die populêre stermotief en is die teenstuk van ornamente, wat mens verteenwoordig sien op dieselfde klede in die triptieke en muurskilderinge van die Middeleeuse Hongarye. Dit kan ook gesien word op die tafeldoek wat met die Laaste Avondmaal gebruik is, sowel as die kleed waarmee Pilatus sy hande afgegee het.

Meer gekompliseerde patrone is beoefen deur vyftiende eeuse wewers. Hul dra name van Italiaanse of Duitse oorsprong (Barchent en Bakacsin, di bocaccino). Hierdie patrone wat, hoofsaaklik 'n voël- of 'n pelikaanmotief daarstel (sien figuur 7) het essensieël deel geword van die Hongaarse volksornamentasie. Opgrawings het aangetoon dat daar 'n betekenisvolle evolusie plaasgevind het in die kulturele lewe van die Hongare gedurende die Middeleeue. 'n Groot verskeidenheid groottes en vorms kleipotte asook geglasuurde borde en glasvoorwerpe is onder andere opgegrawe.

3 Turkse Besetting (1526 n C) - Renaissance

Die opbloei wat begin het in die Middeleeue was wreed onderbreek deur die honderd en vyftigjarige besetting van die Turke. Met die val van die hoofstad Buda (1541), is die land verdeel in drie dele.

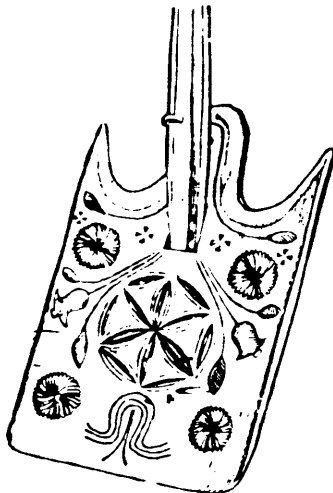

Figuur 4

’n Voorbeeld van ’n Spoelgewig

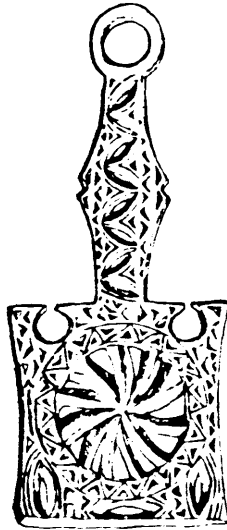
(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Figuur 5

’n Voorbeeld van ’n Skopgraaf uit die distrik, Kalotaszeg in Transylvanië

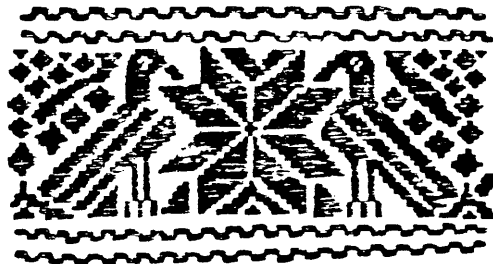
(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Figuur 6

'n Voorbeeld van 'n Skoffelpik-skoonmaker afkomstig uit die Kalotaszeg gebied

(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Figuur 7

'n Voorbeeld van 'n ornamentele patroon met 'n voël- of 'n pelikaanmotief

(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Die sentrale deel van die land, d i die Groot-Vlakte (Nagyalföld) en 'n gedeelte van die Trans-Donaugebied (Dunántúl) en 'n gedeelte van die Hooglande (Felvidék) het onder Islamitiese heerskappy geval. Die Koninkryk van Hongarye is teruggedryf tot in die noord-westelike hooglande en in die westelike grensgebiede van die Trans-Donaugebied. Terselfdertyd het die oostelike streke van die land 'n afsonderlike staat naamlik die Vorstedom van Transylvanië geword. Hoewel al die streke voortdurend ^{deur} met aanvalle en verwoesting geteister is, was dit egter die gebiede direk onder Turkse juk gebring, wat die swaarste deurgeloopt het. (Uit die een en sestig gemeenskappe van die Békés Graafskap het slegs vyftien daarin kon slaag om te oorleef). Talle ander voorbeelde getuig van die verwoesting wat aangebring is. Die Hongaarse bevolking van byvoorbeeld die suidelike streke het omtrent almal uitgesterf. Die bevolking in die kleiner dorpies was egter die meeste geaffekteerd.

Gedurende daardie honderd en vyftig jaar het die lewensstandaard van die boere aansienlik verswak teenoor wat dit was in die laat Middeleeue. In sommige areas kon die boere skaars enige meubels besit uit vrees dat die belastingheffers hulle as te ryk sou reken. Dus het die vaardigheidskuns van die skrynwerkers ten opsigte van landelike benodighede nie ontwikkel tot eers in die agtiende of selfs in die negentiende eeu nie, hoewel data daarop wys dat die boere aan die begin van die sestiende eeu alreeds kiste gebruik het wat deur skrynwerkers vervaardig is. Aan die ander kant het hierdie ongelyke ontwikkeling, tydens daardie rampspoedige eeue gekenmerk met soveel slagting, verwoesting, onsekerheid en met soveel vrees, bygedra tot die kulturele uiteenlopendhede in voorkoms van die verskillende landstreke. Ten spyte van die verwoestings en plundering het die eeu en 'n half waartydens die Hongaarse volk saam met die Turke geleef het, daartoe bygedra dat kontakte op kulturele gebied aansienlik toegeneem het. Die Hongare was volgens historiese bronne baie ingenome met van die Turkse ware soos die kleurvolle sy kaftans en gouborduursels sowel as saalsakke, wapens, matte en keramiek. Noemenswaardige ware afkomstig uit Turkse pottebakkerie is op Hongaarse bodem gevind. Daar is ook Turkse produkte wat die Hongare aangepas het by hulle smaak. Die grootste gedeelte Turkse borduurwerk of dié wat herinner aan 'n Turkse styl kan gevind word op die klede, wat spesiaal ontwerp is vir gebruik vir die Nagmaalstafel en die Nagmaalsbeker, asook om die brood mee te bedek in die Protestantse Kerke (sien figuur 8 en illustrasie 9).

'n Groot aantal motiewe en soorte handwerk wat selfs tot onlangs nog in gebruik is, toon ooreenkomste en invloede. Stylmotiewe van die Turke kan oor die hele land gevind word, maar dikwels kan dit eerder op Transylvaniese

geborduurde linne gesien word. Turkse keramiekware het ook sy merk gelaat op dié van die Hongare. Die vorms van sommige waterkruike - met 'n saamgeperste mondgedeelte en met 'n tuit op die handvatsel - toon Turkse invloed, so ook die "gaatjiesroset" op die maaggedeelte van die ander kanne. ¹⁰

Hierteenoor is daar 'n hele aantal ornamentele elemente en tegnieke waarby mens dit moeilik vind om die herkoms vas te stel - hetsy 'n Turkse erfenis of 'n westerse invloed of daarmee saam 'n rykdom van ander Renaissance patrone. Invloed vanaf die Renaissance was duidelik sigbaar aan die koninklike hof in Buda alreeds in die veertiende eeu (aanvanklik), maar duidelik in die vyftiende eeu.

Dit het die boeregemeenskappe egter eers in die sestiende eeu bereik - omstreeks die tyd van die Turkse besetting.

Met ander woorde talryke oosterse elemente versprei in Westelike-Europa daarmee saam die Renaissance styl kon Hongarye binnegedring het vanaf beide die ooste en die weste. Die granaat- en angeliemotiewe behoort tot hierdie kategorie en wat keramiek aanbetref die "sgraffito" tegniek (sien illustrasies 10, 11, 12 en 13) sowel as die gebruik van die pipet (sien figuur 14). *verduidelik.* Hongaarse naaldwerksters het van die Turkse ontwerpe geneem en dit gewysig sodat dit met die Europese dekoratiewe ideaal moes harmoniseer, terwyl hul hul smaak, so verhoog deur die oosterse ornament, dan ook die oorhand laat kry het op die patrone vanaf die weste. Hierdie tweeledige invloed, hierdie doelbewuste seleksie wat gelei is deur hul plaaslik tradisionele stylgevoel, het die karakteristieke Hongaarse Renaissance tot gevolg gehad.

Volgens publieke mening word dit steeds beskou as die mees egte nasionale styl.

Westelike invloed gedurende daardie tyd was nie net afkomstig van een land nie, maar die rol van die Italiaanse meesters kan uitgesonder word. Die name gegee aan sommige dekoratiewe elemente soos onder andere "Italiaanse waterkruik" en "Italiaanse krans" toon hierdie bewussyn.

Later, vanaf die sewentiende eeu en verder het die artistieke invloed van die Duitse laat-Renaissance sy kop begin uitsteek, veral in die meubelmakery.

In die gebiede wat nie deur die Turke beset was nie, is daar buiten die Italiaanse invloed ook nog dié van die sogenoemde "Haban" pottebakkers wat

---

10 T Hofer ea, Hungarian Peasant Art, p43

vanaf die Bodensee gebied hulle in Hongarye kom vestig het. Hul faience toon onderskeidelik elemente van Noord-Italiaanse, Duitse en Hollandse invloed (sien illustrasies 15, 16, 17, 18 en 19).

Die Renaissance het lank geduur in Hongarye. Wat die volkskuns aanbetref is volksvoorwerpe geskep in 'n egte Renaissance tradisie of gees selfs tot in die eerste helfde van die negentiende eeu. Die styl van die Renaissance het sy merk beslis en duidelik gemaak op die hele spektrum van die Hongaarse dekoratiewe volkskuns. Nie net alleen is motiewe en vorms, maar wel ook nuwe tegnieke ten opsigte van versiering asook volledige komposisionele skemas opgeneem. Ons sien dit byvoorbeeld in die ornamentasie van die meubels, pottebakkerie en borduurwerk sowel as in die houtsneewerke van die herders. In die kleredrag is dit ook duidelik waarneembaar.¹¹

4 Barok, Rococo, Klassisisme

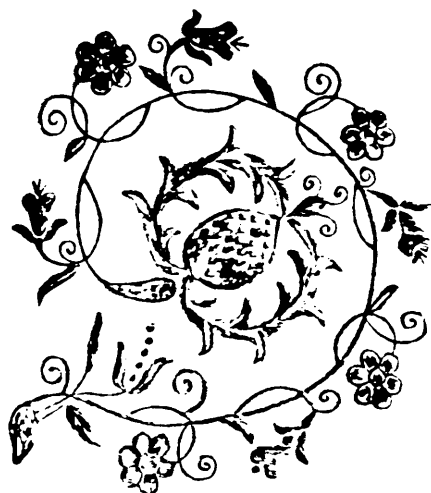
Alhoewel die styl van die Renaissance diep ingewortel gelê het in die Hongaarse bodem, waar dit verandering ondergaan het tot 'n eenvormige Hongaarse styl, kon die daaropvolgende styl tendense nie vergroei tot 'n gelyksoortige stroming in die dekoratiewe volkskuns nie, alhoewel die volk weer eens herenig was. Die nuwe styl het vir 'n kort wyle verskyn, hier en daar, maar net as kortstondige modetrante wat weer net so vinnig deur ander vervang is. Dus, in die Groot-Vlakte het die keurslyf van die Rococo sy verskyning gemaak met die draai van die agtiende en negentiende eeue; 'n honderd jaar later, nadat dit versprei het onder die Hongare van die Hooglande, het dit in die distrik Kalotaszeg in Transylvanië verskyn!

In die Trans-Donaugebied kon die Barok en Rococo 'n vaster voet vind en het dit redelik lank populêr gebly. Die beste voorbeelde is te sien onder die gesnede hardehout meubels, waar mens Barok stoele vervaardig aan die begin van die agtiende eeu vind, en ook dié vervaardig gedurende die tweede helfte van die negentiende eeu, met dieselfde styl weer eens herbevestig.

Die Hongaarse smaak was meer vatbaar vir die klassieke styl (einde van die agtiende en begin van die negentiende eeu). Sommige kenmerke van hierdie periode het hul verskyning ook gemaak in die volksdrag, soos byvoorbeeld in die hoë middellyn van die Ormánság in die Baranya Graafskap.

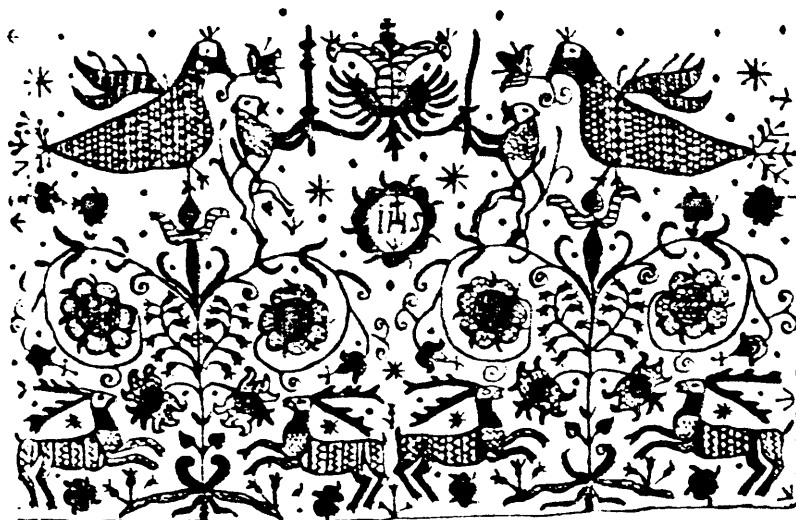
11 T Hofer ea, Hungarian Peasant Art, p44

Figuur 8

'n Voorbeeld van Turkse borduurwerk soos gebruik in Protestantse kerke.

(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Illustrasie 9

Gedeelte van 'n borduursel vir 'n altaarstuk. Negentiende eeu, Wes-Hongarye

(H T Bossert, Folk Art of Europe)

Illustrasie 10

Waterkruik in "sgraffito" tegniek, 1799 n C
(H T Bossert, Folk Art of Europe)

Illustrasie 11

Waterkruik in "sgraffito" tegniek, 1788 n C
(H T Bossert, Folk Art of Europe)

Illustrasie 12

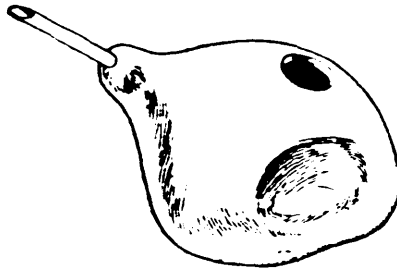
’n Bord in "sgraffito" tegniek, 1805 n C
(H T Bossert, Folk Art of Europe)

Illustrasie 13

’n Bord in "sgraffito" tegniek
(H T Bossert, Folk Art of Europe)

Figuur 14

'n Voorbeeld van 'n pipet

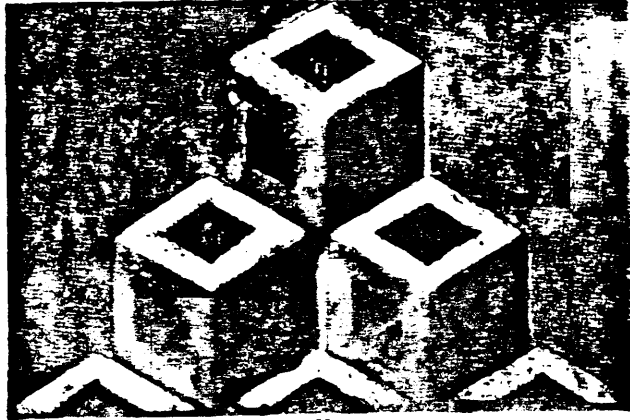
(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Illustrasie 15

'n "Habaner" teël, Hongarye

(H T Bossert, Folk Art of Europe)

Illustrasie 16

Patroon van 'n "Haban" vloer, Italiaanse invloed, sewentiende eeu
(H T Bossert, Folk Art of Europe)

Illustrasie 17

Faience 'Habener' waterkan
(H T Bossert, Folk Art of Europe)

Illustrasie 18

Faience "Habaner" waterkan, 1694 n C

(H T Bossert, Folk Art of Europe)

Illustrasie 19

Faience "Habaner" waterkan, agtiende eeu

(H T Bossert, Folk Art of Europe)

5 Ontwikkeling van Boerestyle

Voorwerpe wat die herinneringe van die verlede herroep is in die vergange oorlogsgeteisterde eeue verwoes. Die oudste voorbeelde van volkskuns bewaar gebly in hul oorspronklike vorm, dateer terug tot en met die sewentiende eeu, maar hul getalle is gering (sien figuur 20). Terwyl, mens weereens kon praat van 'n opbloeiing ten opsigte van die vervaardiging van volksvoorwerpe in die daaropvolgende eeue, was die massa etnografiese materiaal in Hongaarse museums, insluitende die dekoratiewe voorwerpe, egter in die negentiende eeu vervaardig. In 'n sekere mate simboliseer hierdie verhouding die werklike historiese ontwikkeling.¹² Vanaf die agtiende eeu nadat die Turke uitgedryf is, kon die boerestand, hoewel hulle nou onder die juk van slawerny gebuk moes gaan, maar nogtans tog 'n relatief vreedsame lewe kon lei, redelik standvastig ontwikkel. Die produksie van dekoratiewe voorwerpe het dienoooreenkomstig vermeerder. Die groeiende verskeidenheid van handvoorwerpe, gekoppel aan feestelike gebruike, was 'n kenmerkende manifestasie van die welvaart van die boerekultuur.

In hierdie periode het talryke nuwe variasies die bestaande voorraad tradisionele voorwerpe - in gebruik dwarsoor die land, of ten minste in die groter gedeeltes daarvan vir 'n hele aantal eeue - verder aangevul. Met betrekking daartoe vind ons byvoorbeeld die kers tafeldoek of dan ook die laken wat die bed van 'n vrou tydens haar bevalling bedek het.¹³ Die rol wat hierdie luukse bykomstighede gespeel het, het egter verskil van streek tot streek, selfs ook van boeredorpie tot boeredorpie. Hieronder kan talle voorwerpe genoem word, onder andere die groot verskeidenheid erdewerk kruike. Hulle was so kenmerkend van die Groot-Vlakte en het hul toppunt alleen in die moderne tye bereik. Die onderskeid gemaak in die woongebruike, het gelei tot die totstandkoming van 'n afsonderlike "skoon kamer" - d i, die "beste kamer" of soos in Hongaars die "parádés szoba" in die kothuise van die boere (sien in dié verband illustrasie 30). In hierdie "beste kamer" het geen siel gewoon nie, nog minder is beuselagtige werkies daarbinne verrig, maar is dit in absolute voorbereiding gebring en so behou vir feestelike geleenthede.¹⁴ Dit verskil van die gewoonte soos wat dit toegepas is in die negentiende eeu, waar die kamer slegs vir uitsonderlike groot feesdae so voorberei is. Die totstandkoming van hierdie kamer illustreer

---

12 T Hofer ea, Hungarian Peasant Art, p45

13 T Hofer ea, Hungarian Peasant Art, p46

14 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, p46

die moderne tendens naamlik om te wil versier - met verskeie soorte van voorwerpe - onafhanklik van besonder gestipuleerde feesgeleenthede. Die opbloeï in die landelike lewe het ook tot gevolg gehad 'n meer bepalende laagvorming in die boeregemeenskappe, wat dan ook gevolglik in hul dekoratiewe kuns weerspieël is. Aansienlike verskille het tot stand gekom in die verskillende streke.

Die verskyning van die boerestyle het 'n weergalose verskeidenheid vorms en kleur in die Hongaarse volkskuns ingebring. Voorheen was daar 'n minder merkbare verskil in die kleredrag en die dekoratiewe kuns van die verskillende streke, waar die inwoners almal dieselfde eentonige lewe gelei het. Te same met die ontwikkeling van die kleurvolle boeredrag, die algemene swang in die beskildering van meubels en in die bak van geglasuurde keramiekware, het die volkskuns van die verskillende streke en somtyds ook dié van die verskillende dorpies elk 'n kenmerkende eienskap van hul eie bekom. Hoe ouer 'n eienskap in die Hongaarse dekoratiewe volkskuns, hoe wyer kan sy geografiese verspreiding kring. Die verskillende boerestyle het verenig en tradisionele elemente is ontwikkel van uiteenlopende ouderdom sowel as oorsprong, dikwels deur die eeue heen oorgedra met wisselende inhoud. In die boerewoning dui die beskilderde katel op die smaak van 'n moderne tyd, terwyl die patrone geborduur op die kussings 'n Middeleeuse erfenis is. Op die kruikstander staan die ou ongeglasuurde kruik neffens die nuwerwetse geglasuurde waterbeker. Selfs een en dieselfde voorwerp mag motiewe van verskillende oorsprong besit, wat in perfekte harmonie verenig is. Byvoorbeeld die geval met 'n stoel waarvan die buitelyne Barok is en die versiering geometriese rosette daarstel. Somtyds is tegnieke van verskillende periodes en oorsprong naasmekaar gebruik.

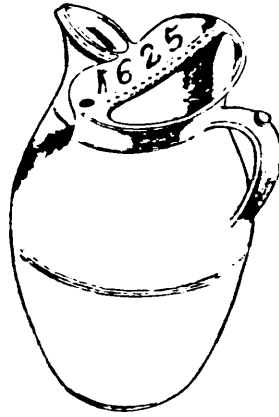
Dus is die skaapvel jas ("ködmön") en die duffelbaadjie ("szür") van die Trans-Donaugebied albei met applikeewerk sowel as met borduurwerk versier. Die snit van die skaapvel mantel ("suba") en van die duffelmantel het sonder verandering gebly, terwyl die versierings wel met modeveranderings tred gehou het (sien illustrasies 21, 22, 23 en 24). Die historiese verlede van sekere motiewe of beginsels van versiering, het wyd van hul etnografiese een verskil. Sommige voorwerpe of versierings is gevestig in sekere streke gedurende 'n baie vroeë jaartal en het stadige veranderinge in die daaropvolgende eeue ondergaan. Voorbeelde hiervan is onder andere die houtkiste. Sommige elemente van die dekoratiewe volkskuns mag ontleen wees aan die hoëre sosiale klas en aan die kerk. Die rol wat die laer adelstand gespeel het, was 'n uiters belangrike een.

Soos in die vorige gedeeltes alreeds genoem, is 'n hele paar motiewe en of selfs tegnieke in die Hongaarse volkskuns opgeneem, hetsy afkomstig van 'n direkte etniese kontak of via die naburige Slawiese volkere.

Die "Miska" bekere (soos die Engelse "Toby") van die Groot-Vlakte dateer terug tot ver in die verlede. Die "Miska" bekere stel 'n menslike figuur voor. Kruieke met menslike figure daarop dateer terug tot die pre-historiese tye. Na die Romaanse Janus kruieke verskyn daar in die Middeleeue 'n beker, wat 'n menslike kop daarstel. Hierdie tipe beker was deurgaans oor 'n wye area so gewild en kon daarom die stimulus gewees het, wat aanleiding sou kon gee tot die latere skepping van die "Miska" bekere.¹⁵ (Sien illustrasies 25 en 26)

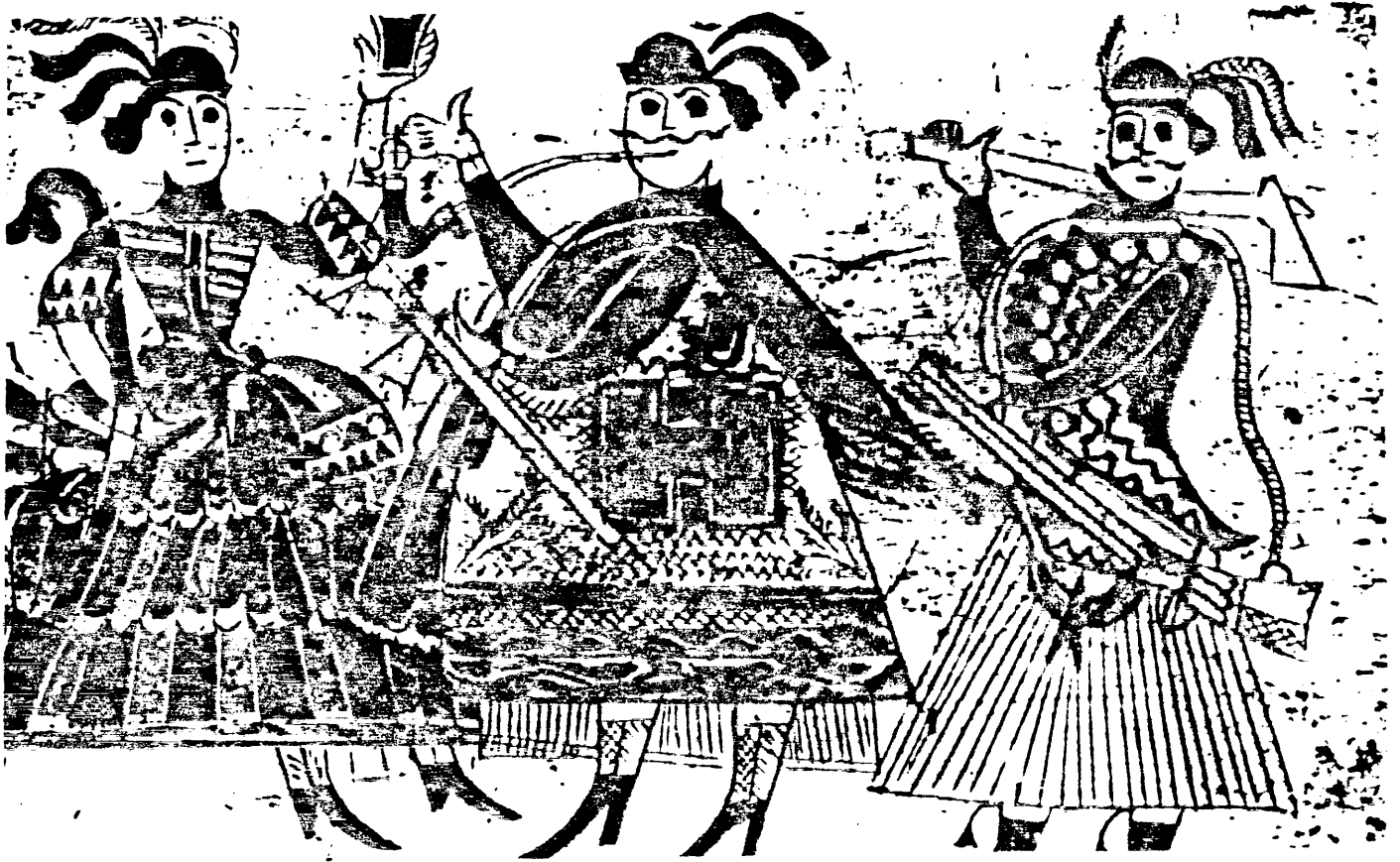
---

15 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, p43

Figuur 20

Oudste vorm van volkskuns bewaar gebly ca 1600 n C
(H T ea, Hungarian Peasant Art)

Illustrasie 21

Herder met n "szur" op die keersy van n spieelkas met inlegwerk
aangebring in rooi, groen en swart.
Vrugtehout, 615 cm
Afkomstig van die "Megye", d i, die Graafskap, Somogy
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 22

Man geklee in 'n "suba" (kerkdrag).
Afkomstig vanuit Decs in die "Megye", d i, die Graafskap, Tolna
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 23

Herder in sy "szür"
Afkomstig vanuit Hortobágy in die "Megye", d i, die Graafskap,
Hajdú-Bihar

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 24

Borduurwerk soos gesien op 'n skouergedeelte van 'n "suba". Die kleur van die leer is geel en die borduurwerk is uitgevoer met borduurwol in donker- en liggroen, rooi, geel, blou, pers, swart en wit. 40 cm.

Afkomstig vanuit Kiskunmasjsa, in die "Megye", d i, die Graafskap, Bács-Kiskun.

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 25

'n "Miska" wynbeker gemaak van loodgeglasuurde pottelbakkersklei in Mezöcsár, in die "Megye", d i, die Graafskap, Borsod-Abaúj-Zemplén. 1848, 37 cm

Kleure: geel-wit agtergrond met bruin, oker, groen en geel

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 26

'n "Miska" wynbeker gemaak van loodgeglasuurde pottebakkersklei in Mezöcsár, in die "Megye", d i, die Graafskap, Borsod-Abaúj-Zemplén. 1833, 32 cm

Kleure: geel-wit agtergrond met rooi, oker, groen en bruin

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

BOEREGEMEENSKAP EN VOLKSKUNS

"Folk art is generally thought of as the art of the creation and decoration of useful objects". 16

Volgens Hofer sou mens na deeglike bestudering van die volkskunsvoorwerp vinnig tot die slotsom kom dat die verband tussen die bruikbaarheid en die kunsvaardigheid van 'n voorwerp glad nie so eenvoudig skyn te wees, soos dit in die bogenoemde gedeelte na vore kom nie. Die groot hoeveelheid alledaagse kunsvoorwerpe in die boerewonings is gewoonlik almal maar relatief eenvoudig wat vorm aanbetref. Daardie voorwerpe waaraan eksklusiewe aandag verleen is, is wel die voorwerpe wat in werklikheid nie in die daaglikse lewenspraktyk gebruik word nie. Die aanbring van 'n versiering op 'n voorwerp of die skep van 'n besonder mooie vorm is iets bykomstigs wat die voorwerp addisionele waarde gee.

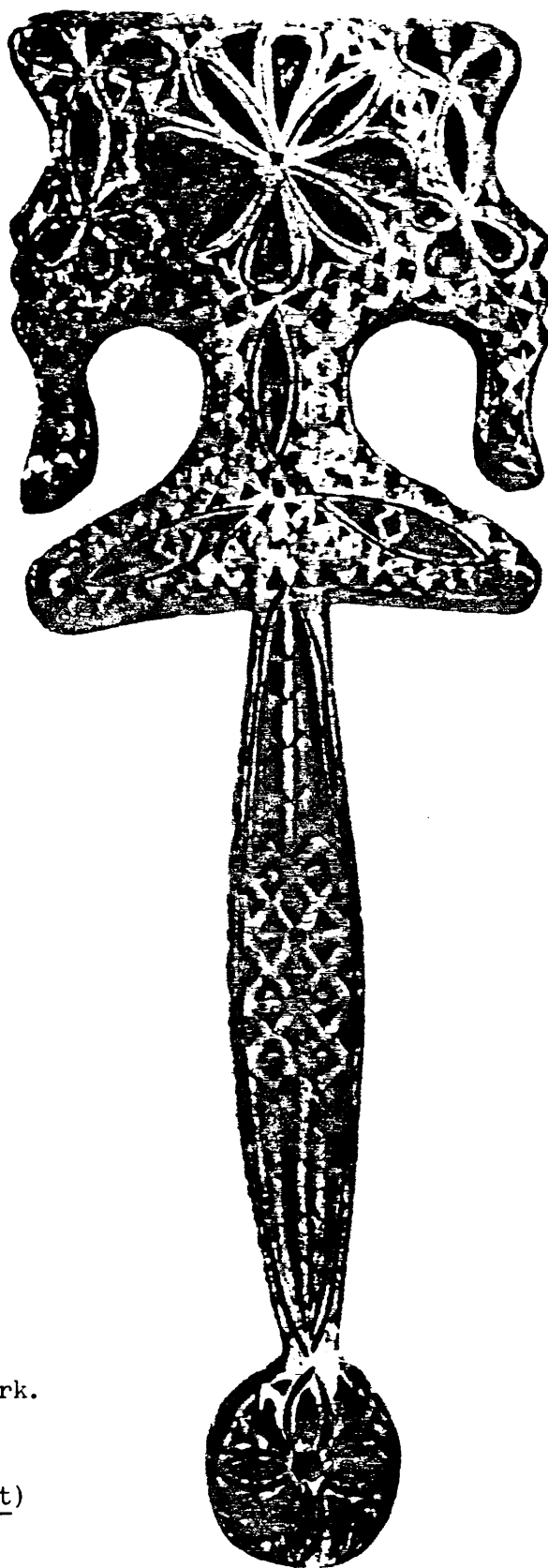
Indien die geleentheid hom sou voordoën vir 'n keuse tussen die twee, dan sal die keuse outomaties val op die ornamentele, eerder dan die alledaagse. Met ander woorde die voorkeur neig tog maar in 'n rigting - selfs wat funksionele artikels aanbetref - van 'n estetiese sowel as van 'n vitale waarde.

Daar is ook gevaar van 'n brandpunt wat kan ontstaan tussen die enersyds, estetiese behoefte (om te versier) en die andersyds, funksionele behoefte (om te gebruik). Dit spreek vanself dat ryklik versierde dekorasies op gebruiksvoorwerpe of delikate vorms van gebruiksvoorwerpe nie sal kan deug as dit kom by die elke dag fisiese hantering daarvan nie. Funksioneel sal hulle dus te kortskiet. Verder sou die daaglikse gebruik daarvan die versierings verniel en ook die algemene skoonheid van die voorwerp belemmer. Op sommige skoffelpikke (sien illustrasies 27 en 28) sien mens die verwering as gevolg van herhaaldelike gebruik duidelik, terwyl ander weer oor 'n fyn netwerk versierings beskik. Dieselfde beginsels geld byvoorbeeld vir die geborduurde kussingslope. Indien dit na voltooiing, slegs eenkeer deur die boervrou gewas sou word, sou sommige van die aantreklikheid alreeds verlore wees. Om die rede is gebruik gemaak van 'n plaasvervanger: 'n ander eenvoudiger kussingsloop (sien illustrasies 29 en 30).

Die gegroefde houtplanke wat gebruik is om noedels mee te maak, kon nagemaak word deur pottebakkersklei te gebruik (sien illustrasies 31, 32, 33 en 34).

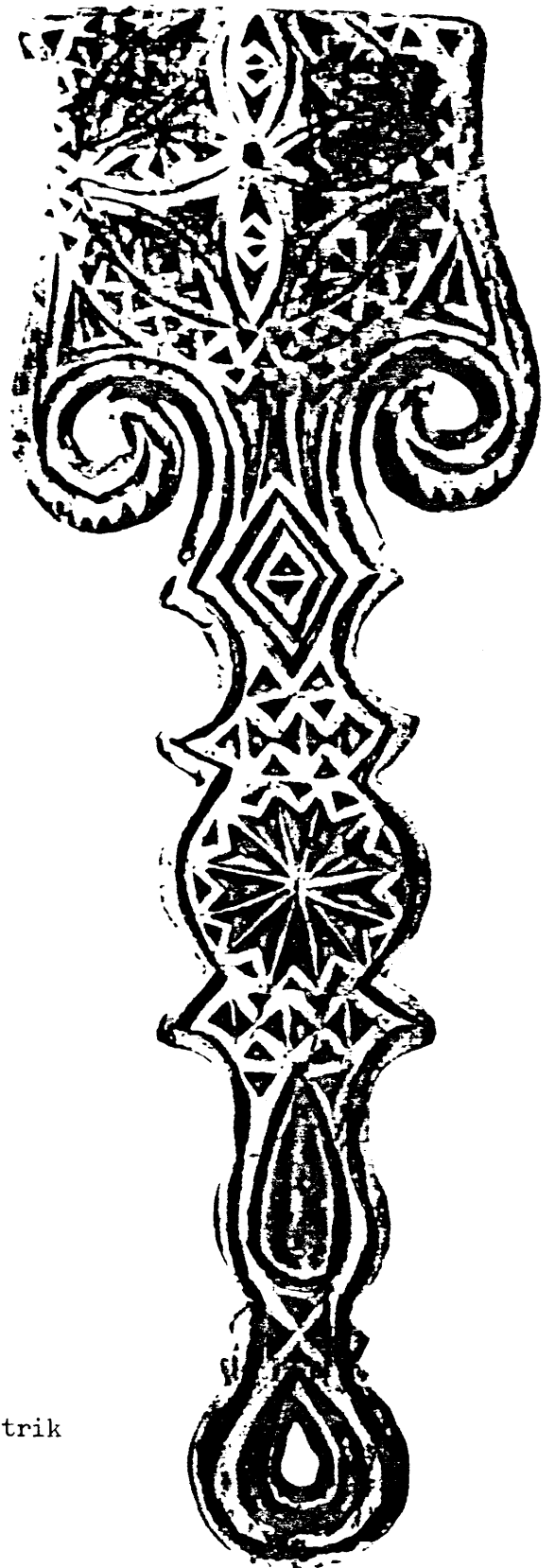
---

16 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, p10

Illustrasie 27

'n Skoffelpik versier met kerfwerk.
Vrugtehout, 16 cm
Afkomstig vanuit Bogártelke
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 28

'n Skoffelpik versier met kerfwerk
Vrugtehout, 15,8 cm
Afkomstig vanuit die Kalotaszegdistrik
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Mens moet in gedagte hou dat die teenstrydigheid wat bestaan ten opsigte van die versierings op en die praktiese aanwending van 'n voorwerp, die versiering sy trefkrag verloor wanneer die voorwerp gebruik word, terwyl dit eers werklik openbaar word wanneer die voorwerp uitgestal of vertoon word. Dit is belangrik om 'n onderskeid te maak tussen die geringe aantal huishoudelike items en die groot aantal volksvoorwerpe spesiaal ontwerp vir feesgeleenthede en seremonies. Daar is 'n duidelike verskil tussen die meer intieme voorwerpe vir private gebruik en die verteenwoordigende voorwerpe:

"... intended for the eyes of others." ¹⁷

aldus Sigurd Erixon.

In werklikheid is daar egter geen strenge skeidsmuur tussen die twee "soorte" voorwerpe nie. Die belangrikste rede aangevoer vir die vraag, waarom 'n doodgewone alledaagse gebruiksvoorwerp omskep is in 'n feestelike, seremoniële of selfs rituele voorwerp, is naamlik dat dit in die estetiese waarde daarvan gelê het – die waarde wat geheg is aan 'n spesifieke vorm of spesifieke versiering. Dit is so dat die boere hul voorwerpe met besondere sorg, toewyding en vakmanskap geskep het, wat vorm en voorkoms betref, en dat dit ook waar is, dat die uitsonderlike vorms en pragtige versierings die voorwerpe uitgelig het:

"... into what might be described as symbols of themselves". ¹⁸

Hierdie onderskeiding is veral duidelik waarneembaar wanneer twee vorms van dieselfde voorwerp bymekaar gesien word. So byvoorbeeld die herderstaf – die een ordinêr vir daaglikse gebruik in die veld, en die ander ekstraordinêr, simbolies van sy roeping en dienooreenkomstig versier (sien figuur 35 en illustrasie 36).

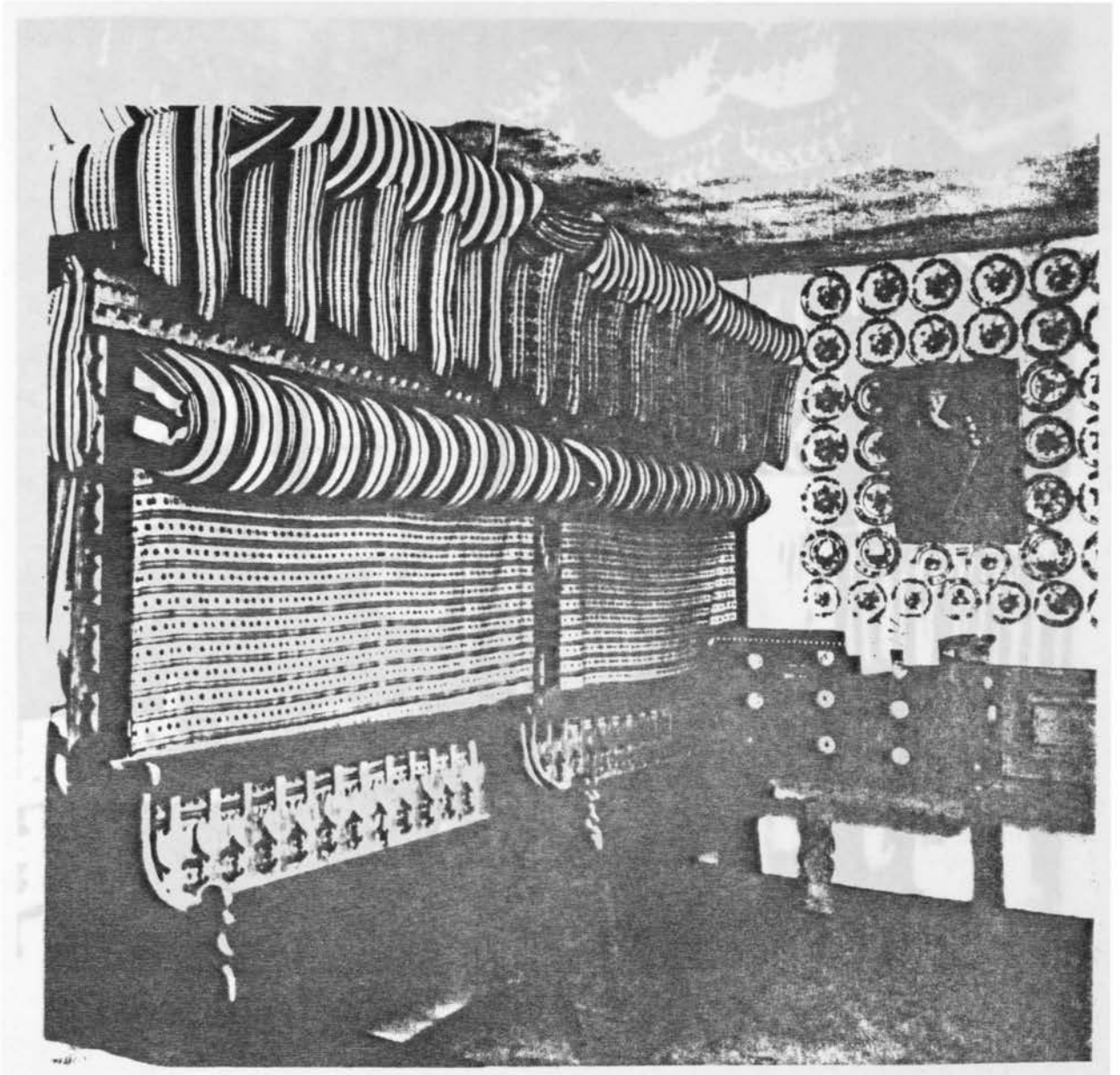
Daar bestaan onsekerheid omtrent wanneer die uiteenloping tussen die praktiese en die formele plaas kon gevind het, hoewel die sneewerk van die seremoniële herderstaf verenigbaar is met die sneewerk van die herderstaf in die negentiende eeu. Die seremoniële sowel as die rituele staf was vir etlike eeue bekend in Europa en in Hongarye. Die staf van die Biskop is hier as voorbeeld. Daar is egter gevalle waar die ewolusionêre ontwikkeling van 'n sekere voorwerp, vanaf sy daaglikse praktiese funksie tot en met sy

---

17 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, p11

18 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, pp11-12

Illustrasie 29

Interieur van 'n kamer waar die beddens bedek is en die kussings en donscombe toegewikkel is in ryklik versierde slope. te sien in Markos, Tsjeggo-Slowakye

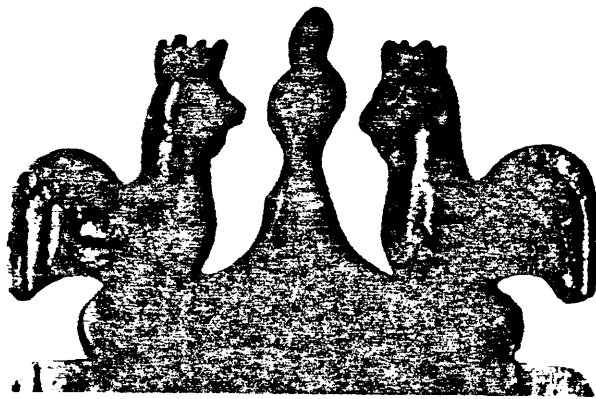
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 30

Beddens in die "beste kamer" (parádés szoba) in Mátyásfalva,
Roemenië

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

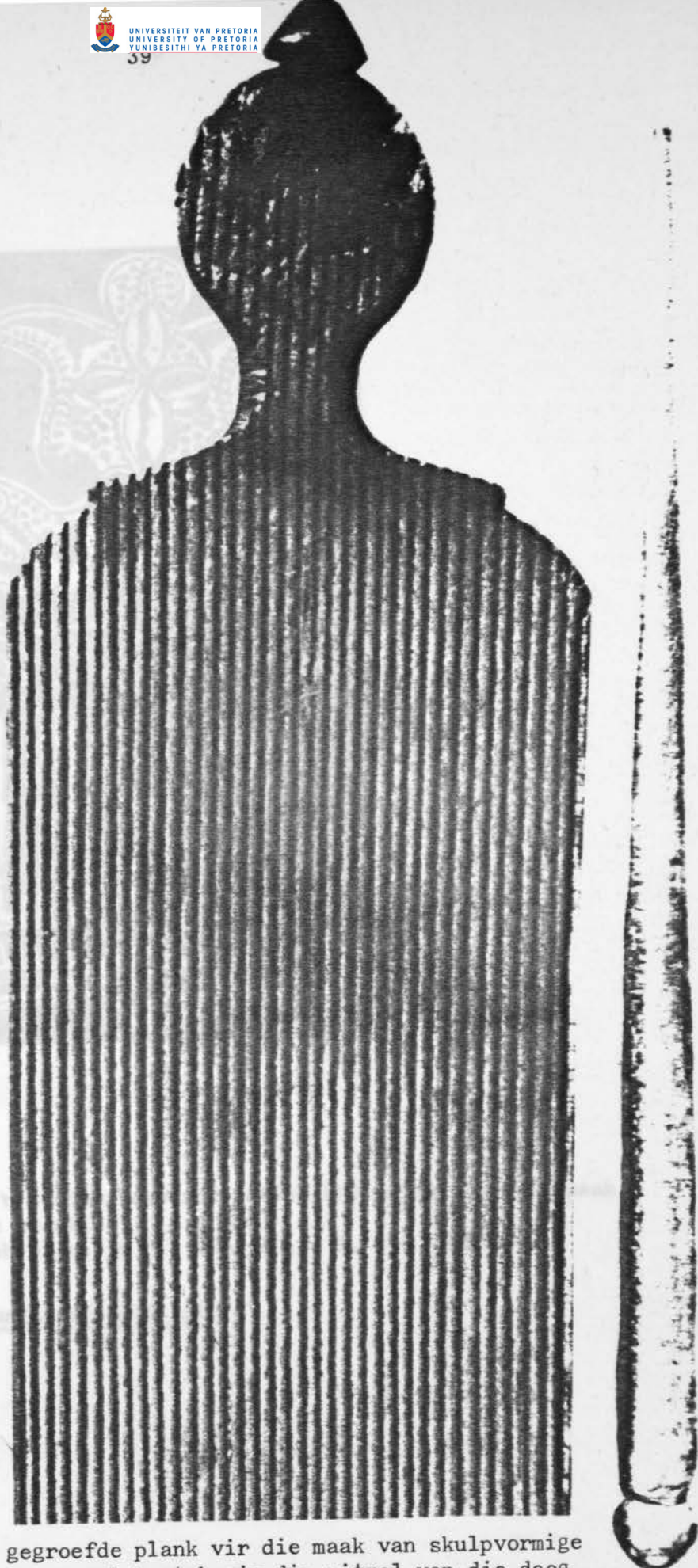
Illustrasie 31

Voorbeeld van 'n gegroefde plank vir die maak van skulpvormige
noedels

Vrugtehout, 3,2 cm

Afkomstig vanuit die Groot-Vlakte

(T Hofer ea. Hungarian Folk Art)

Illustrasie 33

'n Voorbeeld van 'n
van skulpvormige
Vervaardig in die
Hajdu-Bihar

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 32

Voorbeeld van 'n gegroefde plank vir die maak van skulpvormige
noedels, daarmee saam ook 'n stok vir die uitrol van die deeg
Vrugtehout, 17,5 cm

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 33

'n Voorbeeld van 'n loodgeglasuurde pottebakkersplank vir die maak van skulpvormige noedels. 14,4 cm
Vervaardig in Debrecen, in die "Megye", d i, die Graafskap, Hajdü-Bihar

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 34

'n Voorbeeld van 'n loodgeglasuorde pottebakkersplank vir die maak van skulpvormige noedels. 15,1 cm. Vervaardig in Debrecen, in die "Megye", d i, die Graafskap, Hajdú-Bihar

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

uiteindelike transformasie in 'n versierde rituele voorwerp, duidelik bespeur kan word.

1 Die betekenis en funksie van volkskuns skeppinge

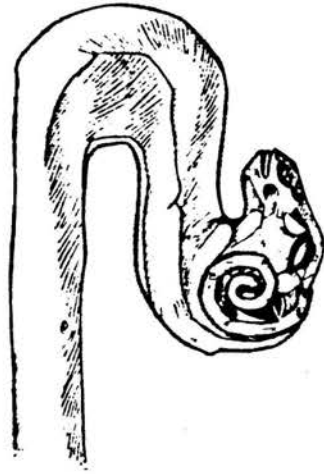
Met die bestudering van volkskuns hetsy dit geskied in 'n intensiewe of oppervlakkige hoedanigheid al dan nie, is die vraag wat maar altyd iewers in mens se agterkop sluimer dié van: waarom sou die boerevolkere soveel tyd en energie spandeer om voorwerpe te skep, terwyl hulle dit tog nie in die daaglikse lewe sou gebruik nie? Waarom al die moeite ....? Sommige van die vervaardigde voorwerpe is op sodanige wyse gemaak dat hulle vir etlike generasies nog behoue gebly het. Die voorwerpe moes dus op 'n besondere wyse vervaardig wees. Mens kan hieruit die afleiding maak dat die voorwerpe van 'n hoogstaande kwaliteit getuig en dat dit juis veroorsaak het, of liewers die rede was dat allerlei aanslae tēgestaan kon word en die voorwerpe gevolglik nie kon verweer nie. Mens wonder onwillekeurig hoe die boere dit reggekry het. Feit is hulle het en dit vir 'n doel. Sommige van die voorwerpe soos byvcorbeeld die spoelringe is in die openbaar vertoon, terwyl ander soos tafeldoeke en kussingslope in laaikaste weggepak is om later te gaan uithaal vir gebruik tydens seremoniële geleenthede. Hierdie seremoniële geleenthede vertel elk 'n eie verhaal en dit was juis by sulke geleenthede dat die kunsvoorwerpe 'n aktiewe rol aangeneem het. Hulle het gedurende hierdie formele aktiwiteite 'n publieke funksie verrig en dit is dan daar waar die simboliese boodskap oorgedra is. Volgens etnografiese en antropologiese terminologie word sodanig seremonie of feestelike gebruik 'n ritueel genoem.

"The word ritual is used here in a general sense, not restricted to religious-magical activities, but extended to mean every repetitive, highly formal, solemn festive action in which many performers are involved and in which the social relationships between certain persons and groups of people are expressed, established and fortified. It was characteristic of peasants that their social life was much more pervaded by ritual than life in contemporary industrial society." 19

Eweneens karakteristiek van boere rituele is die betekenisvolle rol wat die voorwerp gespeel het. Die voorwerp was net so veel 'n middel tot die "Kommunikasie-doel" as wat woorde, gebare, bewegings en musiek was.

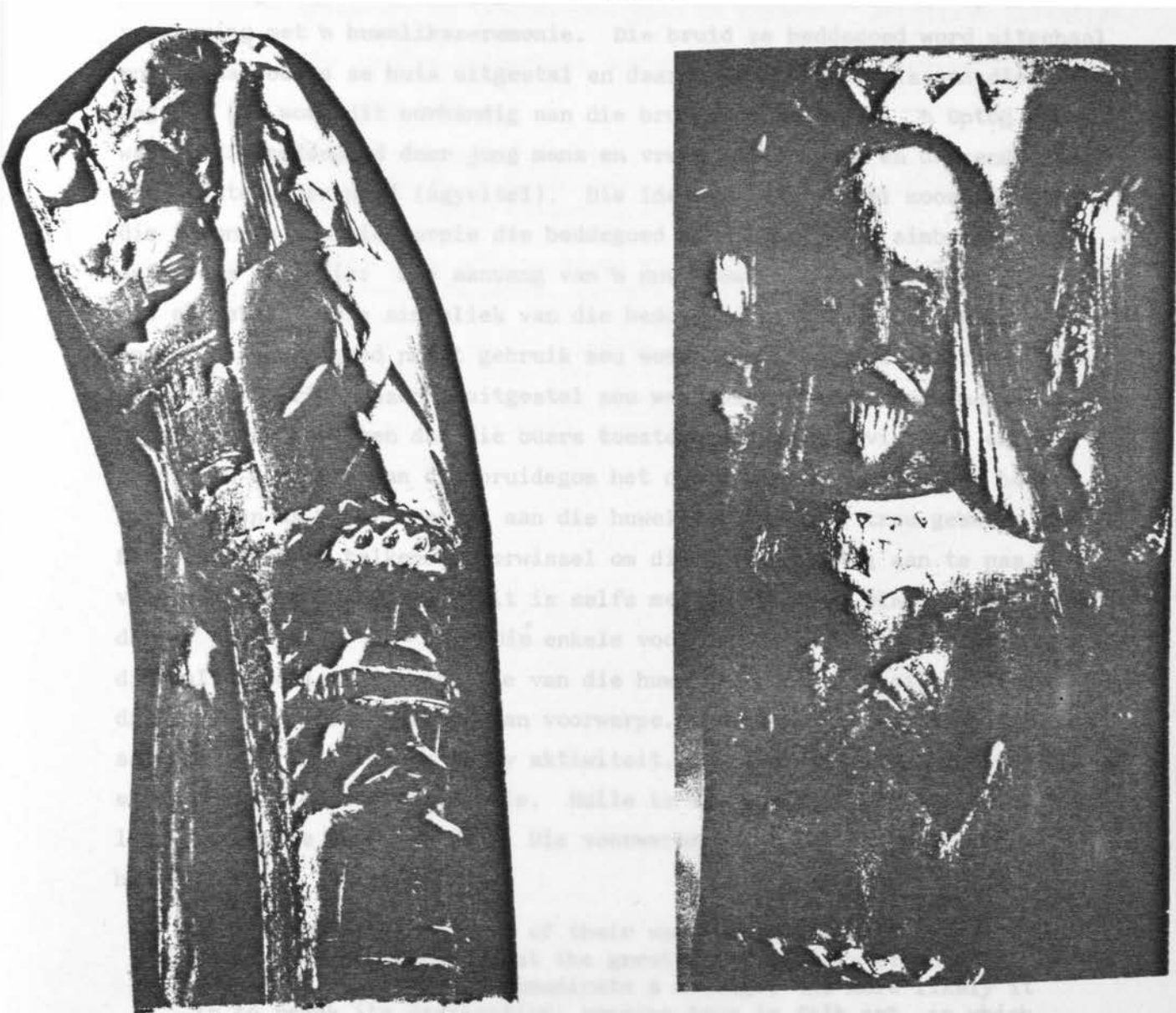
---

19 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, p13

Figuur 35

'n Herderstaf met delikate kerfwerk
(H Támás ea, Hungarian Peasant Art)

Illustrasie 36

'n Herderstaf met 'n reliëfuitbeelding van Jesus
Vrugtehout, 7 cm. Vervaardig in Drégelypalánk in die "Megye",
die Graafskap, Nógrád

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

"Thus, the whole range of beautiful objects which existed within a certain village can be considered as forming a kind of ritual language." 20

Die ritueel beeld gewoonlik die verhoudings tussen mense uit - die keuse van 'n lewensmaat, krisis-situasies, 'n huwelik, 'n geboorte, 'n begrafnis. In al hierdie aktiwiteite is die religie belangrik, maar vorm die menslike en die sekulêre die basiese ondertoon. Wat sou die rol dan wees van voorwerpe gedurende sulke seremonies? Om een voorbeeld te noem: naamlik, die ornamentele bed.²¹ Die pragtige geborduurde bedlinne en kussings van die ornamentele bed is selde indien ooit in die alledaagse lewe gebruik. Dit is slegs vir seremonies gebruik. Die ornamentele bed maak sy eerste verskyning met 'n huweliksseremonie. Die bruid se beddegoed word uitgehaal en in haar ouers se huis uitgestal en daarna in die ouerhuis van die bruidegom. Dan word dit oorhandig aan die bruidegom se ouers. 'n Optog volg, waarin die beddegoed deur jong mans en vroue al singende en dansende deur die strate gedra word (ágyvitel). Die idee was dat soveel moontlik van die inwoners van die dorpie die beddegoed moes sien. Die simboliek daaragter was duidelik: die aanvang van 'n nuwe lewe ... saam ... met die dorpie as getuie. Die simboliek van die beddegoed deurgaans was onmisbaar, hoewel die beddegoed nooit gebruik sou word nie. Indien dieselfde beddegoed in 'n "parádés szoba" uitgestal sou word waar 'n hubare jongmeisie woon, sou dit beteken dat die ouers toestemming verleen vir haar om te trou. In die huis van die bruidegom het die aanwesigheid van die beddegoed gedien as 'n herinnering aan die huweliksritus waar trou gesweer is. Die beddegoed is telkemale verwissel om dienooreenkomstig aan te pas by 'n volgende feesgeleentheid. Dit is selfs met aanvang van elke seisoen verander. Dié enkele voorbeeld illustreer duidelik hoe die kulturele lewe ten opsigte van die huwelik, daar uitgesien het onder die boere, en veral die rol van voorwerpe. Die soeke na die betekenis sentreer dus om die mens en sy aktiwiteit. Ornamentele voorwerpe was egter slegs elemente in rituele. Hulle is begelei deur seremoniële handlings en gebare asook musiek. Die voorwerpe het 'n funksionele rol gehad hoewel

"... in the great moments of their use, speech and song spoke for them. Yet the theory that the greater the variety of channels and media employed to communicate a message, the more likely it is to reach its destination, remains true in folk art, in which

---

20 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, p13

21 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, pp13-15

the decoration on objects would, on occasion, impart a message and have a symbolic meaning." 22

Vervolgens wil ek graag 'n paar danse noem wat veral tydens die huwelik gedans is: die Dans van die bruid "(Mennyasszony tánc)" die Dans van die Kokke "(szakacsaszonyok tánc)" en die Dans van die dagbreek vuur "(Hajnal-tüz tánc)".

Op die keramiek brandewynflessies vind mens talryke inskripsies wat ook as boodskappe vir die mense daarbuite bedoel is. 'n Bekende pottebakker van Mezöcsát het onder andere die volgende inskripsie gelaat:

"He who drinks out of this, let it be to his health, Blessing, Peace, let us drink up, my friend, let this be emptied." 23 (sien illustrasie 37).

'n Baie komiese inskripsie aangebring op so 'n brandewynfles deur 'n sekere Ferenc Kováts was:

"I wish the man who Dares to Steal this Bottle the great honour of pushing a barrow in Pest and Buda and to become the chief captain of beggars." 24 (sien illustrasie 38)

"The important role of objects in these peasant rituals had a stabilizing effect. Valuable, durable objects provided a visible and tangible structure, a form of permanence for the passing gestures, melodies and words, binding, conserving and passing them on to future generations. The system of beautifully shaped objects served as a reminder for each person, and for the entire community, of the proper way for country people to live." 25

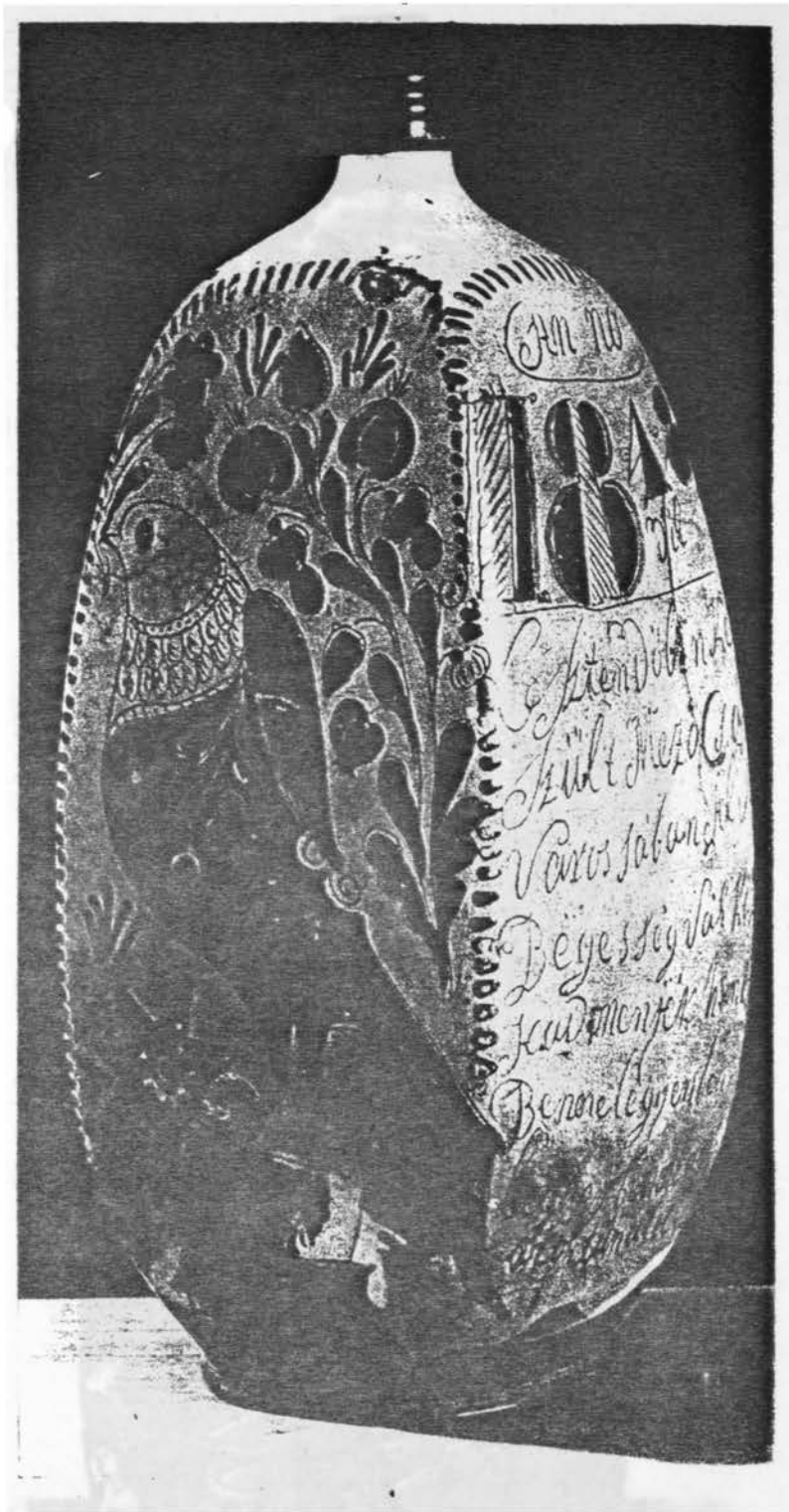
---

22 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, p15

23 T Hofer ea, Hungarian Folk Art

24 T Hofer ea, Hungarian Folk Art

25 T Hofer ea, Hungarian Folk Art, p19

Illustrasie 37

Brandewynfles - uit keramiek. 30 cm. 1848 n C
Vervaardig in Mezöcsát, in die "Megye", d i, die Graafskap,
Borsod-Abauj-Zemplén

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 38

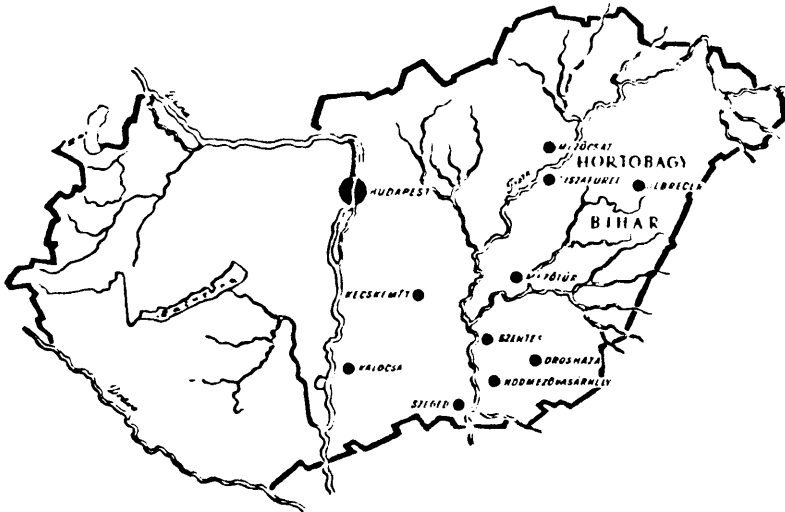
Brandewynfles - uit keramiek. 26 cm. 1845 n C
Vervaardig in Hódmezővásárhely, in die "Megye",
di, die Graafskap, Csongrád

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

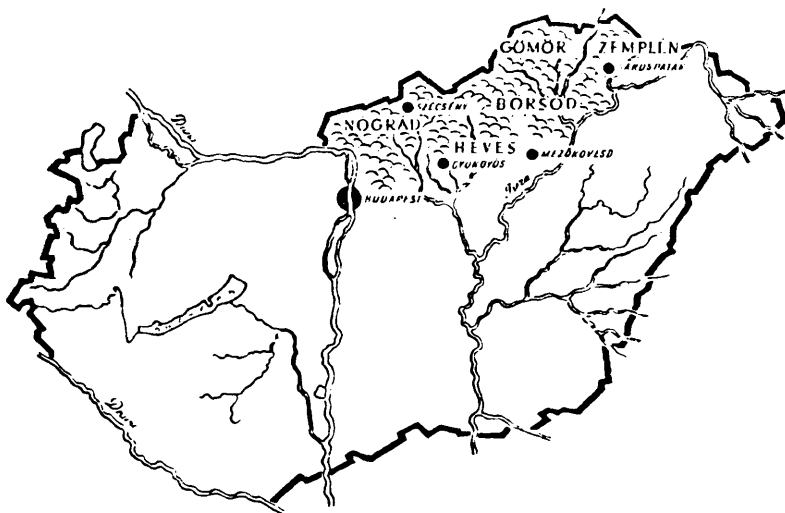
2 Indeling in Streeksgebiede

Hongarye word verdeel in drie streke naamlik die Groot-Vlakte (Nagyalföld), die Hooglande (Felvidék) en die Trans-Donaugebied (Dunántúl).

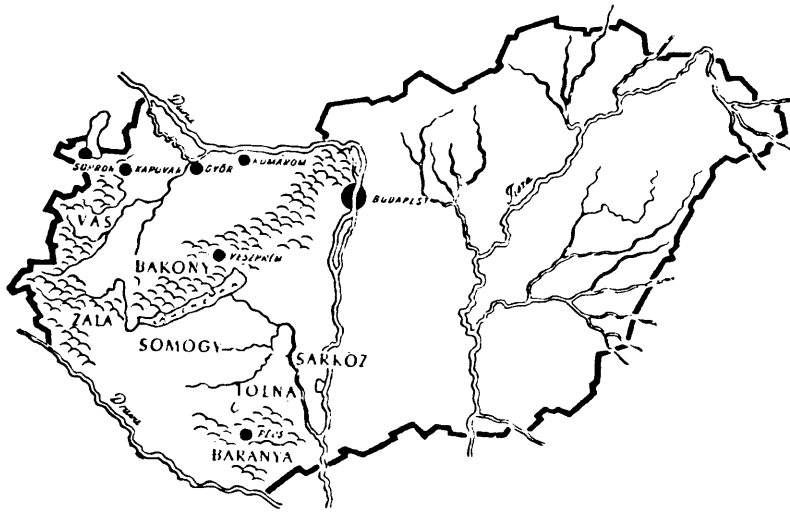
DIE GROOT - VLAKTE (NAGYALFÖLD)

DIE HOOGLANDE (FELVIDÉK)

DIE TRANS-DONAUGEBIED (DUNÁNTÜL)

IV DIE GROOT-VLAKTE (NAGYALFÖLD)

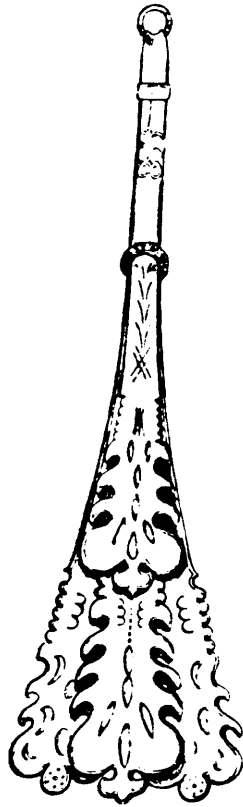
1 Houtsierwerk

Sierwerk op houtvoorwerpe was nie baie volop in die Groot-Vlakte nie, hoofsaaklik vanweë die feit dat die gebied besonder arm aan timmerhout was. Gevolglik is sierwerk meestal toegepas op erdewerk en op horing. Die oudste gekerfde voorwerp van die Groot-Vlakte was versier met geometriese kerfkepies. Van die verskillende soorte voorwerpe in die Nagyalföld is sommige vreemd,²⁶ byvoorbeeld die giettablette vir deeg en die roerlepels gebruik vir pap van die herders. Die gietvorms vir die bak van heuningkoeke dui op 'n geskoolde kerkstyl komende vanaf die weste maar is op die Hongaarse bodem aangepas. Voorwerpe vervaardig uit leer of horing is egter getrouer uitdrukkers van die kulturele karakter van die Groot-Vlakte. Die kultuur van hierdie gebied lê diep ingewortel in antieke tradisies, en dit word duideliker weerspieël in leer- of horingvoorwerpe dan houtsnewerk. Die Magyars het sedert hul vestiging alreeds 'n hoë standaard leerkundigheid aan die dag gelê. Hierdie kundigheid is deur die Magyars na Wes-Europa geneem. In die koninklike houe van Europa was goedere van "Hongaarse leer" vervaardig besonder gewild. Vakmanne wat die Hongaarse metode in Frankryk toegepas het, het onder andere bekend gestaan as "hongrieur" of "hongroyeur". Die leervakmansgildes op die Groot-Vlakte skyn die oudste te wees. Afgesien van die looiers, stewelmakers en skoenmakers het die saalmakers hul onderskei as uitsonderlik in vakmanskap (sien figuur 39).

Eenvoudige leer- en horingwerk vind ons by die herders. Die herders maak selfs vandag nog vir hulleself allerlei voorwerpies soos byvoorbeeld tontel-dosies (sien illustrasies 40 en 41). Die vleg van swepe van etlike meters lank is ook 'n herderskuns. Die handvatsel van so 'n sweep is versier met gevlegde leer en leerfraaiings en somtyds ook ingelê met horing. Die inlegwerk het aan die herder geleentheid gegee om sy eie identiteit of beelde van diere, of selfs voorbeelde van voorwerpe om hom, op die handvatsels van sy sweep en ook sy herderstaf te gee. (Sien figuur 42). Horing is vir die herder 'n natuurlike materiaal. Talle voorbeelde van horingvoorwerpe is onder andere: soutvate (sien illustrasies 44 en 45), salfdosies (sien illustrasies 46 en 47), beuels en drinkhorings (sien illustrasie 48).

---

26 T Hofer ea, Hungarian Peasant Art, p52

Figuur 39

'n Voorbeeld van 'n metaalbeslaande strik - die Groot-Vlakte
(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Illustrasie 40

Tonteldosie met 'n soldaat daarop uitgekerf en swart geverf.

Vrugtehout 7.5 cm 1905

Afkomstig van Nagyszalonta, Roemenië

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

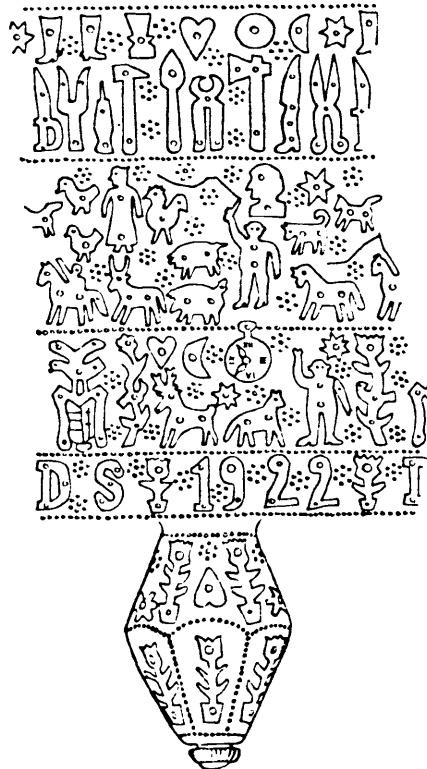
Illustrasie 41

'n Tonteldosie in reliëf gekerf met 'n hert.

Vrugtehout 7.8 cm

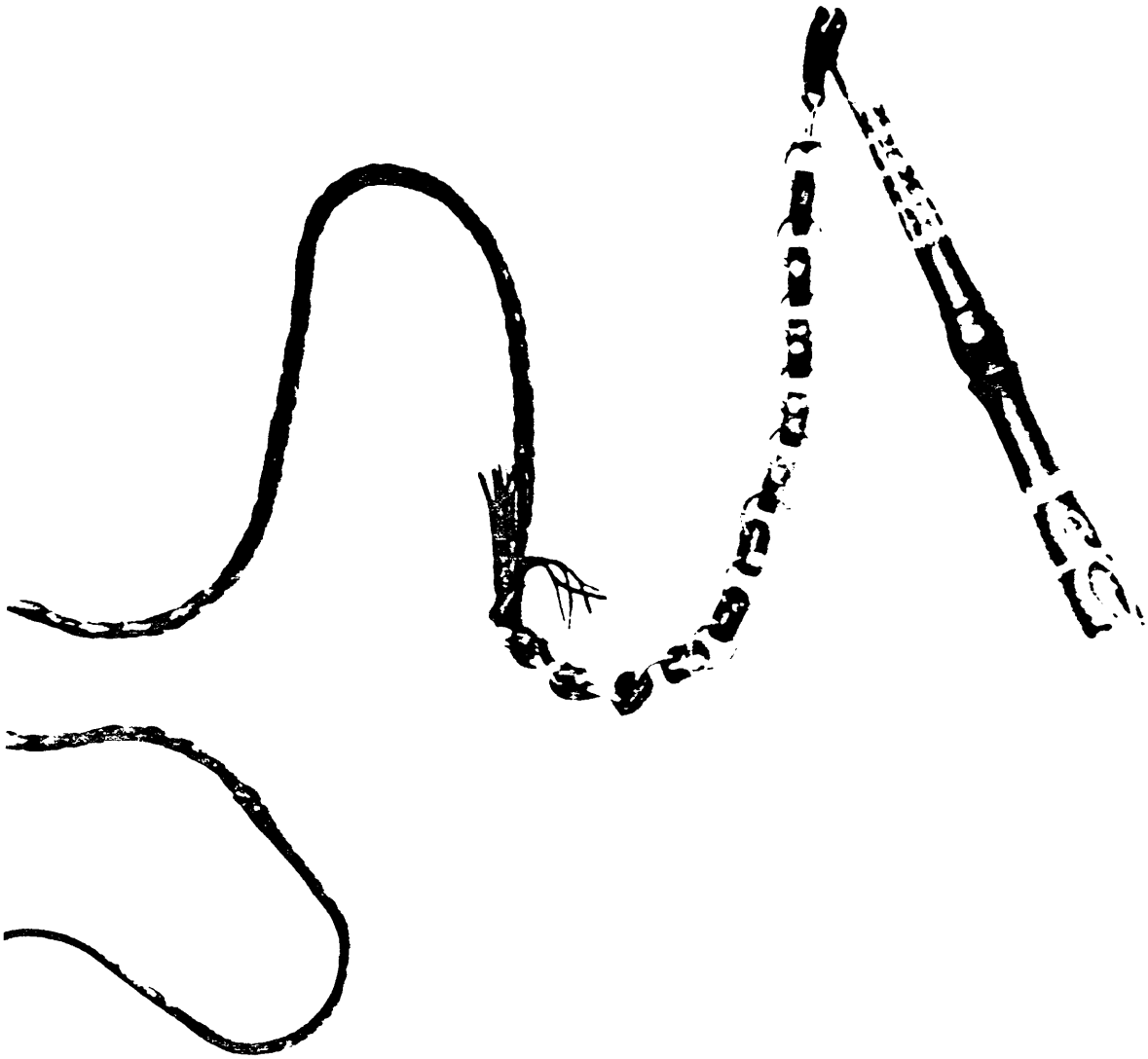
Afkomstig vanuit Mernye in Somogy

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

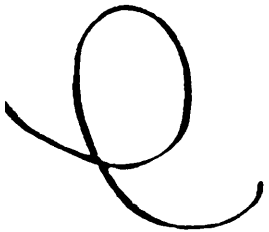

Figuur 42

'n Voorbeeld van inlegwerk met leer op swepe - Groot-Vlakte
(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

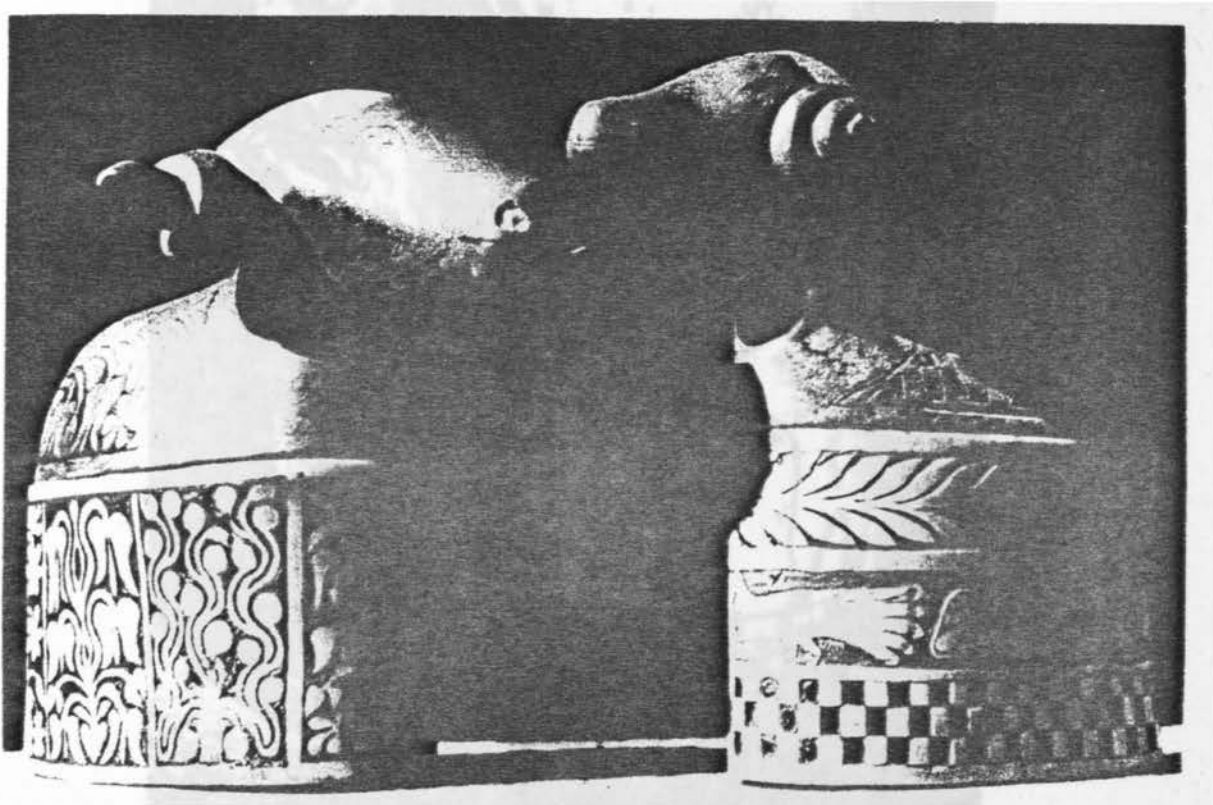

Illustrasie 43

'n Sweep waarvan die handvatsel van vrugtehout gemaak is en met lood ingelê is. 33 cm
lengte van die "slag" 225 cm
Afkomstig vanaf Piliscsaba in Pest

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 44

Soutvate in die vorms van 'n ram.
Horing met houtdeksels. 9.8 cm, 10.4 cm
Afkomstig van Mernye in Somogy
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 45

Soutvat - takbok onder 'n boom met voëls.

Horing 12 cm

Afkomstig van Hortobágy in die "Megye", d i, die Graafskap,
Hajdú-Bihar

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 46

Salfdosie met kru graveerwerk.

Horing 10.5 cm

Afkomstig van Szeged, in die "Megye", d i, die Graafskap
Csongrád

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 47

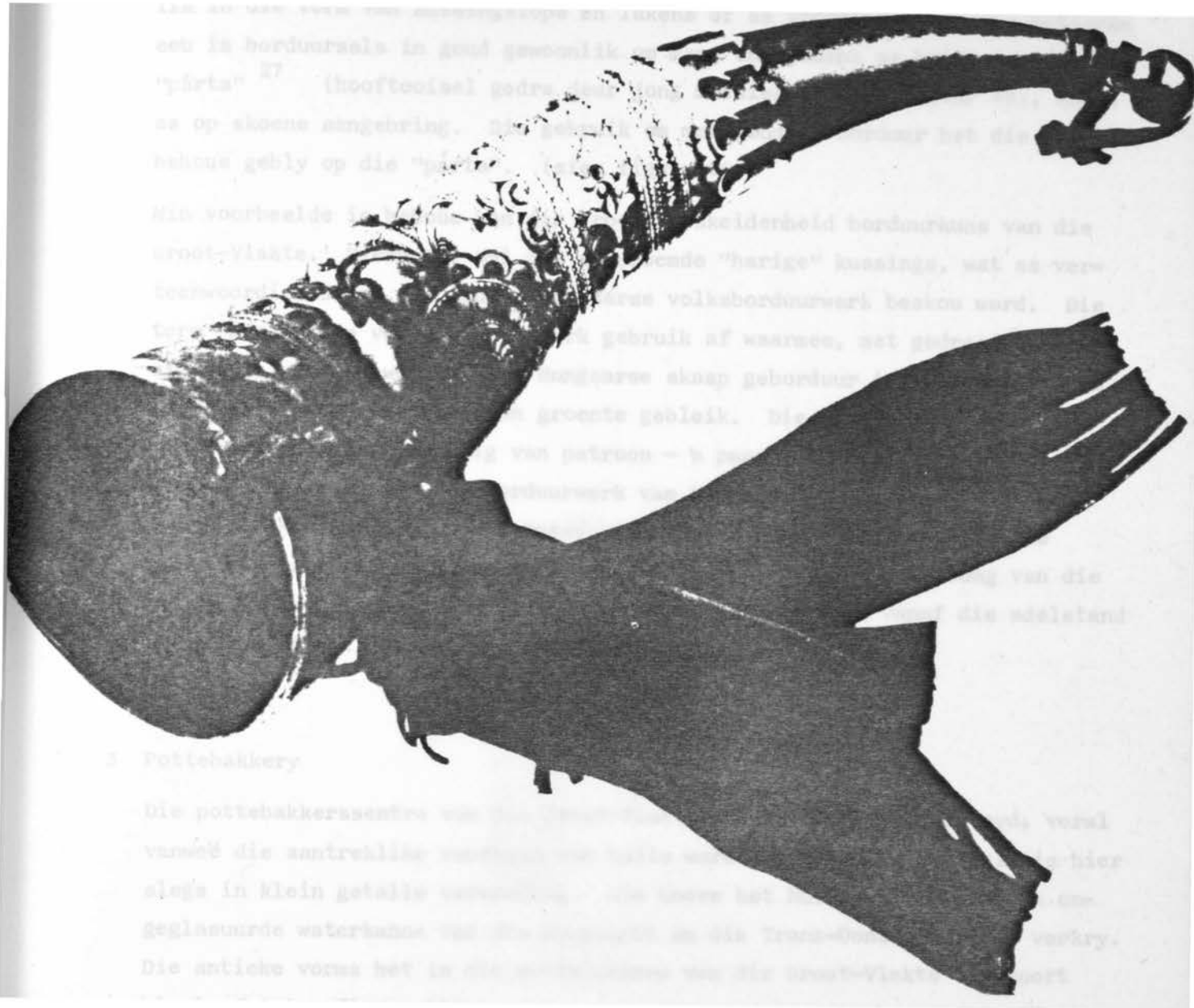
Salfdosie met die Hongaarse wapenskild

Horing 13.8 cm

Afkomstig vanaf die "Megye", d i, die Graafskap Zemplén

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 48

1 Drinkhoring 36 cm

Afkomstig vanuit die "Megye", die Graafskap, Zemplén

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

2 Borduurwerk

Die sestiende eeuse borduurwerk van die Groot-Vlakte is gewoonlik uitgevoer in rooi of in groen sy. Later het netwerk sy verskyning gemaak, vermoedelik in die vorm van kussingslope en lakens of as voorskote. In die agtiende eeu is borduursels in goud gewoonlik om mans en vrouens se hemde, op die "párta"²⁷ (hooftooisel gedra deur jong meisies), (sien figuur 49), sowel as op skoene aangebring. Die gebruik om met goud te borduur het die langste behoue gebly op die "párta". (sien figuur 50)

Min voorbeelde is behoue van die groot verskeidenheid borduurkuns van die Groot-Vlakte. Hieronder val die sogenoemde "harige" kussings, wat as verteenwoordigend van die oudste Hongaarse volksborduurwerk beskou word. Die term "harig" kom van die naaldwerk gebruik af waarmee, met gedraaide garing afkomstig van die wol van die Hongaarse skaap geborduur is. Die garing is met kleurstowwe afkomstig van groente gebleik. Die kussingslope van die Debrecenstreek is eenvoudig van patroon - 'n paar groterige gestileerde rose of tulpe naasmekaar. Die borduurwerk van Hódmezövásárhely was meer oorvloedig. Kleiner motiewe is tussen die groter patrone geborduur. Die Oroshazá-streek se borduurwerk is baie growwer. Oor die oorsprong van die verskillende motiewe word nog baie gespekuleer - miskien vanaf die adelstand die Turke of van dekoratiewe kerkskilderinge.

3 Pottebakkerie

Die pottebakkerssentra van die Groot-Vlakte was beroemd - wyd en syd, veral vanweë die aantreklike voorkoms van hulle ware. Eenvoudige artikels is hier slegs in klein getalle vervaardig. Die boere het hul kookvoorwerpe en ongeglasuurde waterkanne van die Hooglande en die Trans-Donaugebied af verkry. Die antieke vorms het in die pottebakkerie van die Groot-Vlakte ook voortbly leef (sien figuur 51).

Die belangrikste invloed van die hedendaagse pottebakkerie streek terug na die Renaissance en aan die einde van die vyftiende eeu, met die Turkse inspirasie prominent en in 'n mate die sestiende en sewentiende eeue (sien figuur 14). Die grootste keramieksentrum naamlik Hódmezövásárhely het genoemde tradisies getrou bewaar. Met verloop van tyd het die bestaande drie pottebakkerskwartiere verskillende vorms en patrone begin ontwikkel. Die pottebakkers van die een kwartier het ware vervaardig met 'n faience

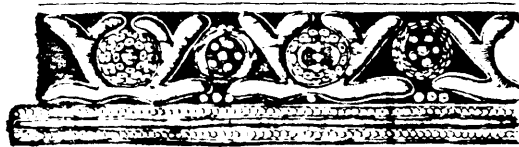
---

27 T Hofer ea, Hungarian Peasant Art, pp59-60

Figuur 49

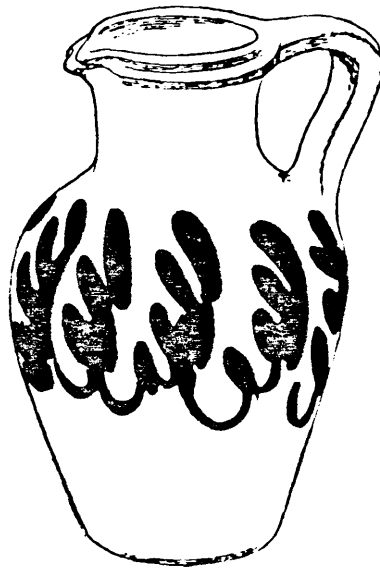
Goud geborduurde hooftooisel of "párta" gedra deur jong meisies
(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Figuur 50

'n Voorbeeld van 'n gedeelte van 'n patroon wat op die "párta"
geborduur is.

(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Figuur 51

Voorbeeld van 'n "wye-bek" (wide-mouthed) waterkruik met 'n ongeglasuurde oppervlak waarop 'n eenvoudige patroon geskilder is. Gebied tussen die Donau en Tisza - Middeleeue

(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

effek op 'n wit agtergrond, met blou patrone. Die ander het getrou gebly aan die tradisionele groen, geel en bruin kleurtinte. In die sentrum Hódmezövásárhely, nieteenstaande verskillende soorte geglasuurde kanne en kruike is daar ook ongeglasuurde erdeware vervaardig en met swart berook. Die Mezötúr pottebakkers was aan die einde van die agtiende eeu bekend veral vir hul waterbekers. Die grondkleur was byna uitsluitlik 'n ligte oker en daarop is ligte lyne in 'n rooi, groen of wit, maar selde blou aangewend. Debrecen (sien illustrasies 52 en 53) se beroemde pottebakkersvaardigheid kon mens vind het op - hoofsaaklik voëls en blomme op 'n wit agtergrond met bruin kontoere. (borde en bekere). Die klei-pype - baie aantreklik met ryk ornamente dikwels versier in 'n berookte swart, van Debrecen was baie beroemd. Die pottebakkerskuns van die Groot-Vlakte het seker die mooiste gebloei in Mecösát en het 'n aantal noemenswaardige kunstenaars ingesluit - Mihály Rajczy - (die "Miska" beker) as een (sien illustrasie 54).

V DIE HOOGLANDE (FELVIDÉK)

1 Houtsierwerk

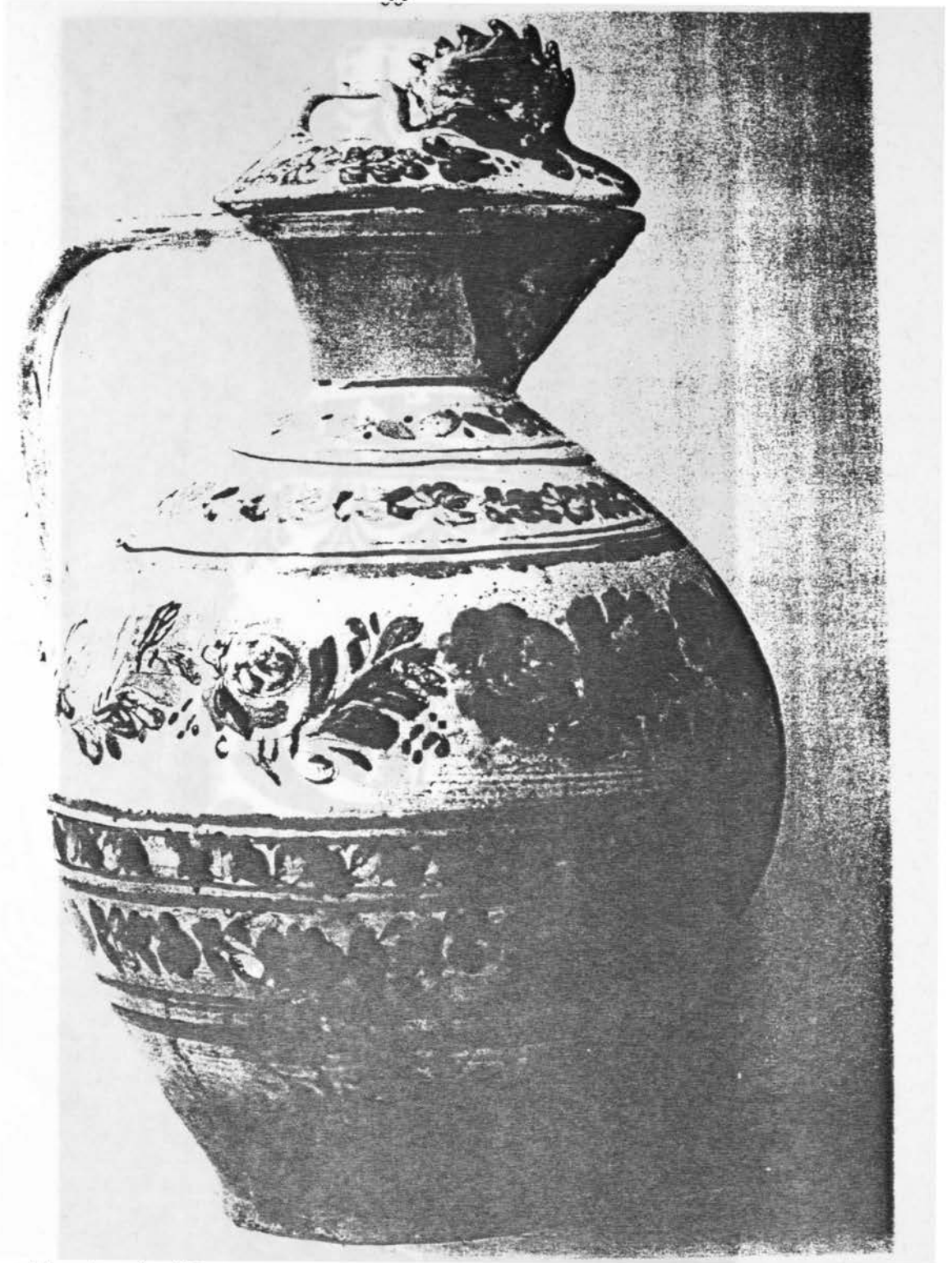
Die fynere houtsneewerk is ook wat die Hooglande gebied betref deur die herders verrig. Talryke klein voorwerpies soos onder andere waterskeppers, soutvatjies en tonteldosies is deur hulle vervaardig. Sneewerk in reliëf was die versiering vir die herderstaf (sien illustrasies 36, 55 en 56)

Bybelse toneeltjies sowel as die omgewing van die herder: die diere, jagers, bome ... is graag uitgebeeld. Die vakmanne het, in teenstelling met die herders streng volgens stilistiese konvensies gewerk. Die houtsneewerk van die Hooglande getuig in baie opsigte van 'n vry spontane en verbeeldingryke skeppingsgees, waar die begeerte om storievertelling as't ware ingekerf lê in die hout (sien illustrasies 57 en 58).

Die herders van die Hoogland was ook besonder lief vir gietwerk in lood ²⁸, hoewel dié tegniek nie soseer van hul gebied 'n eienskap was nie. Die meeste lood versierings was geometries van aard, daar is ook tonele met figure, blomme ensovoorts. Horingvoorwerpe het onder andere waterhorings ingesluit

---

28 T Hofer ea, Hungarian Peasant Art, p65

Illustrasie 52

Wynbeker met 'n eienaardige dekseltjie - 'n kuif van 'n hoenderhaan.
Wit agtergrond en daarna in blou, rooi en geel. 65 cm
Vervaardig in Debrecen

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 53

'n Wynbottel. Loodgeglasuurde pottebakkersklei in rooi, groen en bruin op 'n wit agtergrond. 28.5 cm
Vervaardig in Debrecen

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

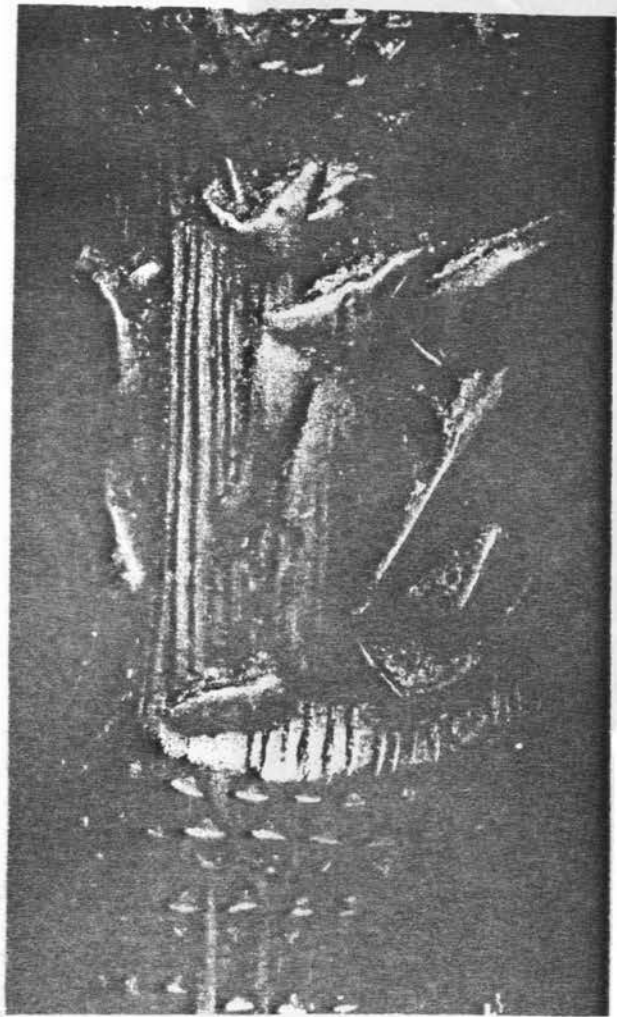
Illustrasie 54

Bord versier met 'n voël.

Loodgeglasuur - geel agtergrond, met die versiering in
bruin en in groen. 29 cm

Vervaardig deur Mihály Rajczy

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 55

Herderstaf in reliëf gekerf - "jakkals val sy prooi aan".
Vrugtehout 4.5 cm

Vervaardig in Drégelypálank in die Graafskap, Nógrád

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

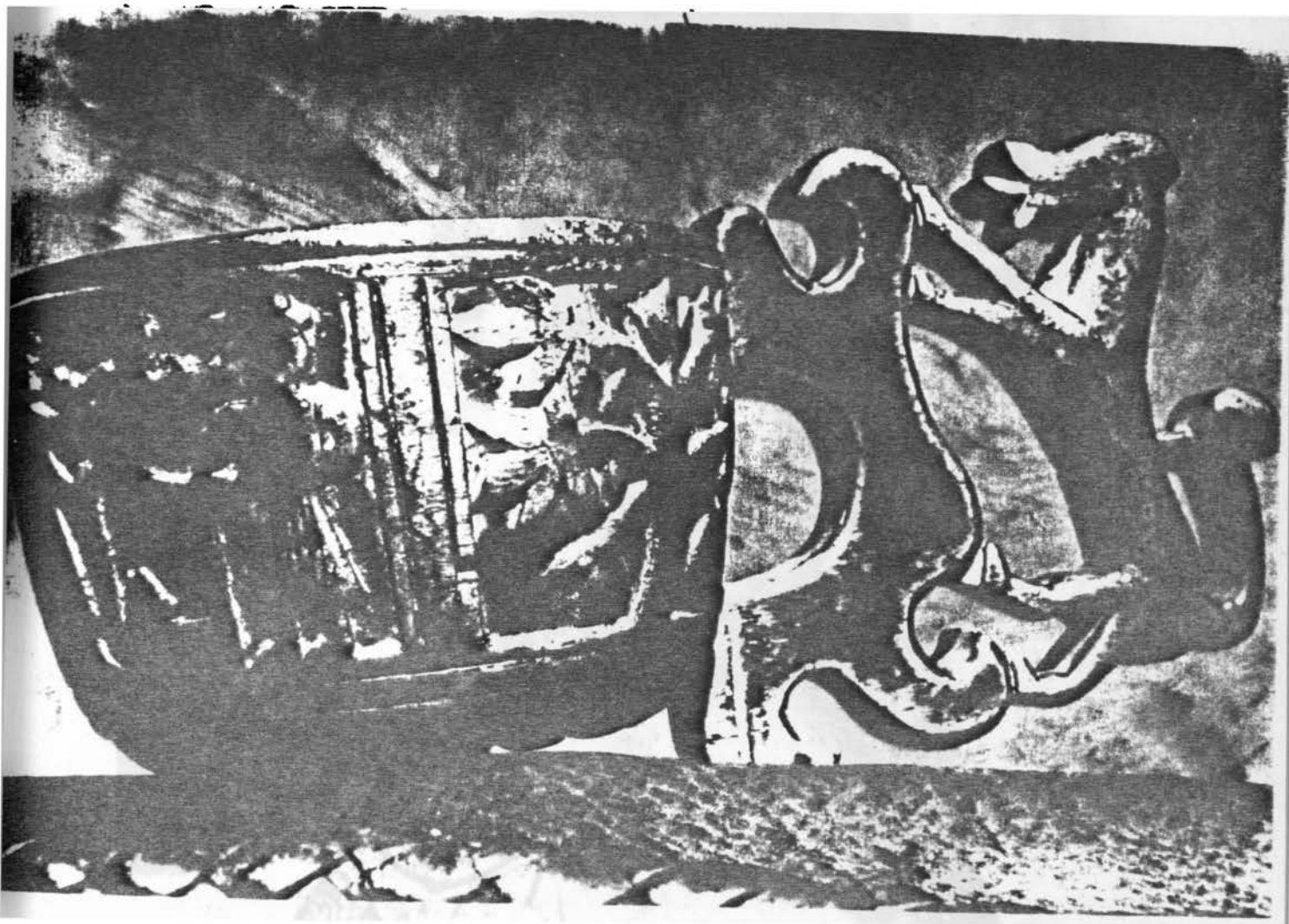
Illustrasie 56

Herderstaf in reliëf gekerf met historiese en religieuse onderwerpe;
diere-figure

Vrugtehout lengte 124.3 cm

Vervaardig in Drégelypálánk in die Graafskap, Nógrád

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 57

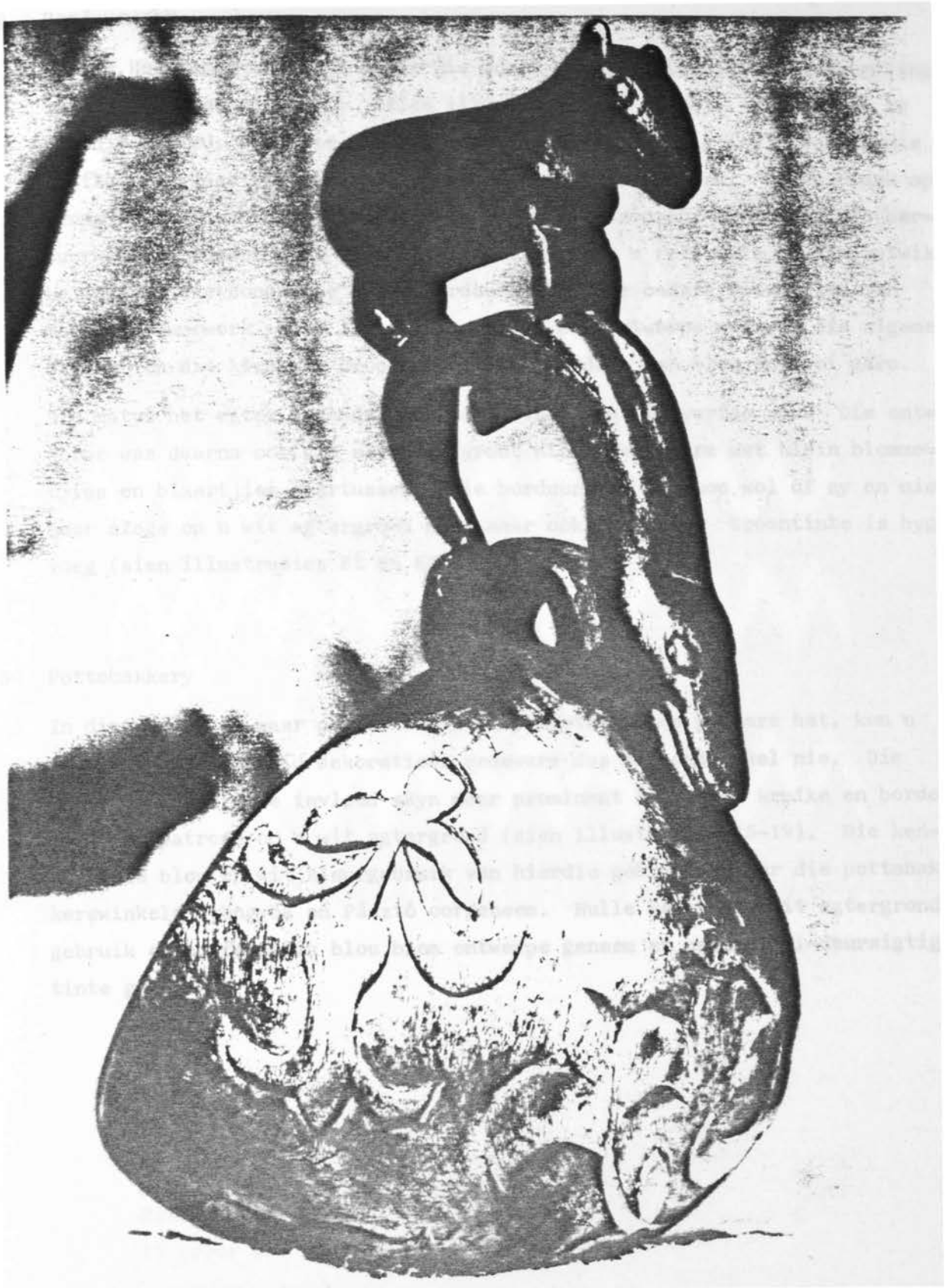
Waterskepper met Jagterstonele in reliëf gekerf.

Handvatsels is 'n hond.

Vrugtehout 6.5 cm

Afkomstig uit die Graafskap, Nógrád

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 58

Waterskepper met lelies in reliëf gekerf.
Handvatsel is 'n slang met 'n hond op sy rug. 16 cm
Afkomstig vanuit die Mátra-gebied

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

2 Borduurwerk

In die Hooglande vind ons onder die boere 'n betekenisvolle belangstelling in die spin- en weefkuns. (Sien illustrasies 59 en 60). Dit is ook in hierdie gebied, waar die weefgewoonte die mees lewendig is. Teenoor die weefkond is daar relatief min voorbeelde van borduurwerk. Borduurwerk op linne word gedoen deur die Páloc boere in die Szécseńy-distrik. Die borduurwerk uitgevoer deur die Matyó vroue dien as 'n refleksie op die ontwikkeling van die Hongaarse boere-borduurwerk. Die oudste voorbeelde van matyó borduurwerk is op linne uitgevoer. Die ontwerpe was oor die algemeen "lywig" en die kleure 'n proporsionele verhouding van blou en rooi gare.

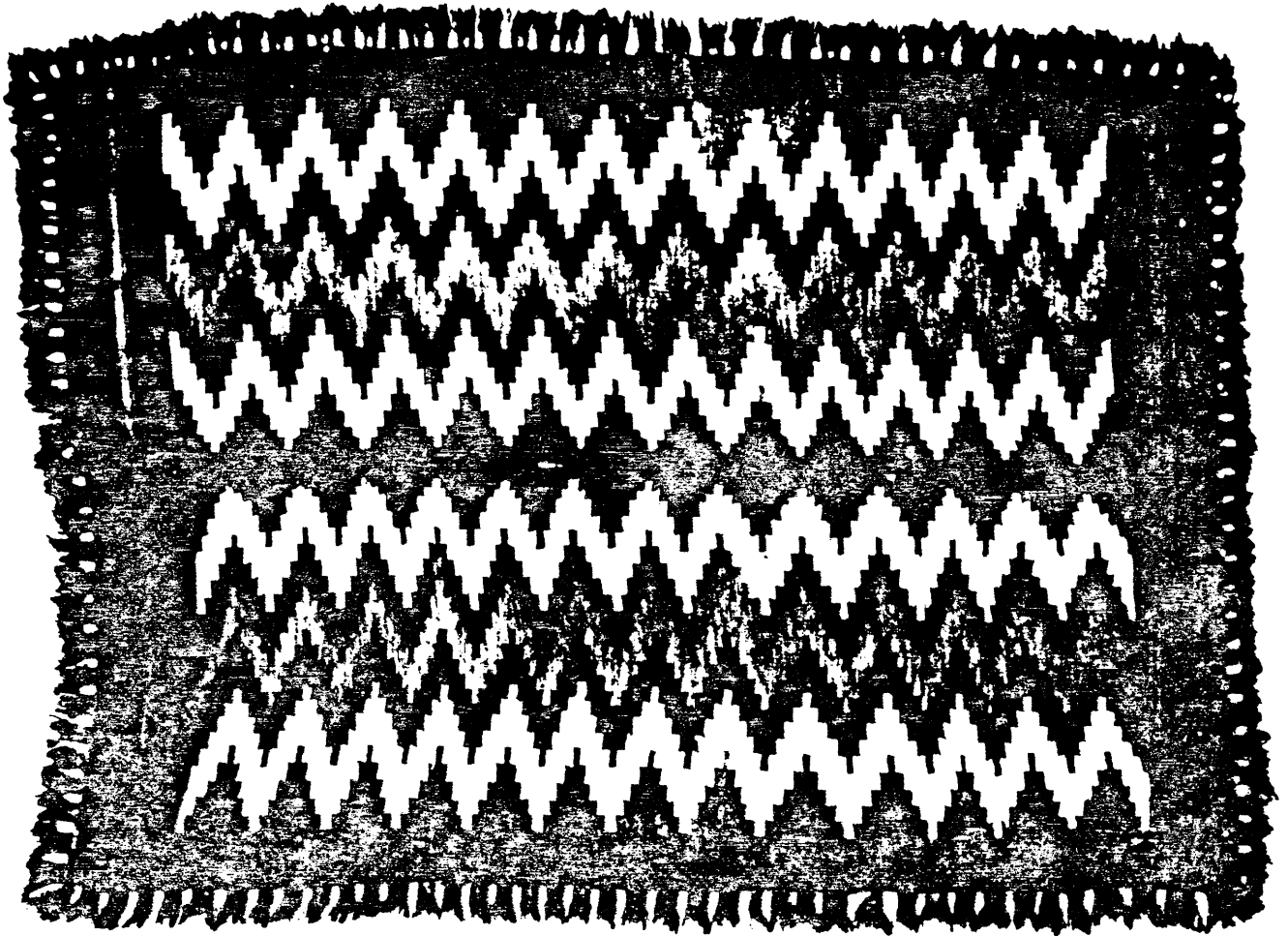
Die Matyó het egter verander teen die einde van die vorige eeu. Die ontwerpe was daarna oor die algemeen groot blomme en blare met klein blommetjies en blaartjies daartussen. Die borduurgare was nou wol of sy en nie meer slegs op 'n wit agtergrond nie, maar ook op swart. Groentinte is bygevoeg (sien illustrasies 61 en 62).

3 Pottebakkerij

In die Hooglande waar primitiewe behuisingstoestande geheers het, kon 'n enorme verskeidenheid dekoratiewe erdeware dus nie ontwikkel nie. Die "Habán"²⁹ faience invloed skyn meer prominent te wees - kruike en borde met blou patrone op 'n wit agtergrond (sien illustrasies 15-19). Die kenmerkende blou en wit kleurgebruik van hierdie gebied is deur die pottebakkerswinkels Gyöngyös en Pásztó oorgeneem. Hulle het 'n beenwit agtergrond gebruik en hoofsaaklik blou blom ontwerpe geneem en ander semi-deursigtige tinte gebruik.

---

29 T Hofer ea, Hungarian Peasant Art, pp 66-67

Illustrasie 59

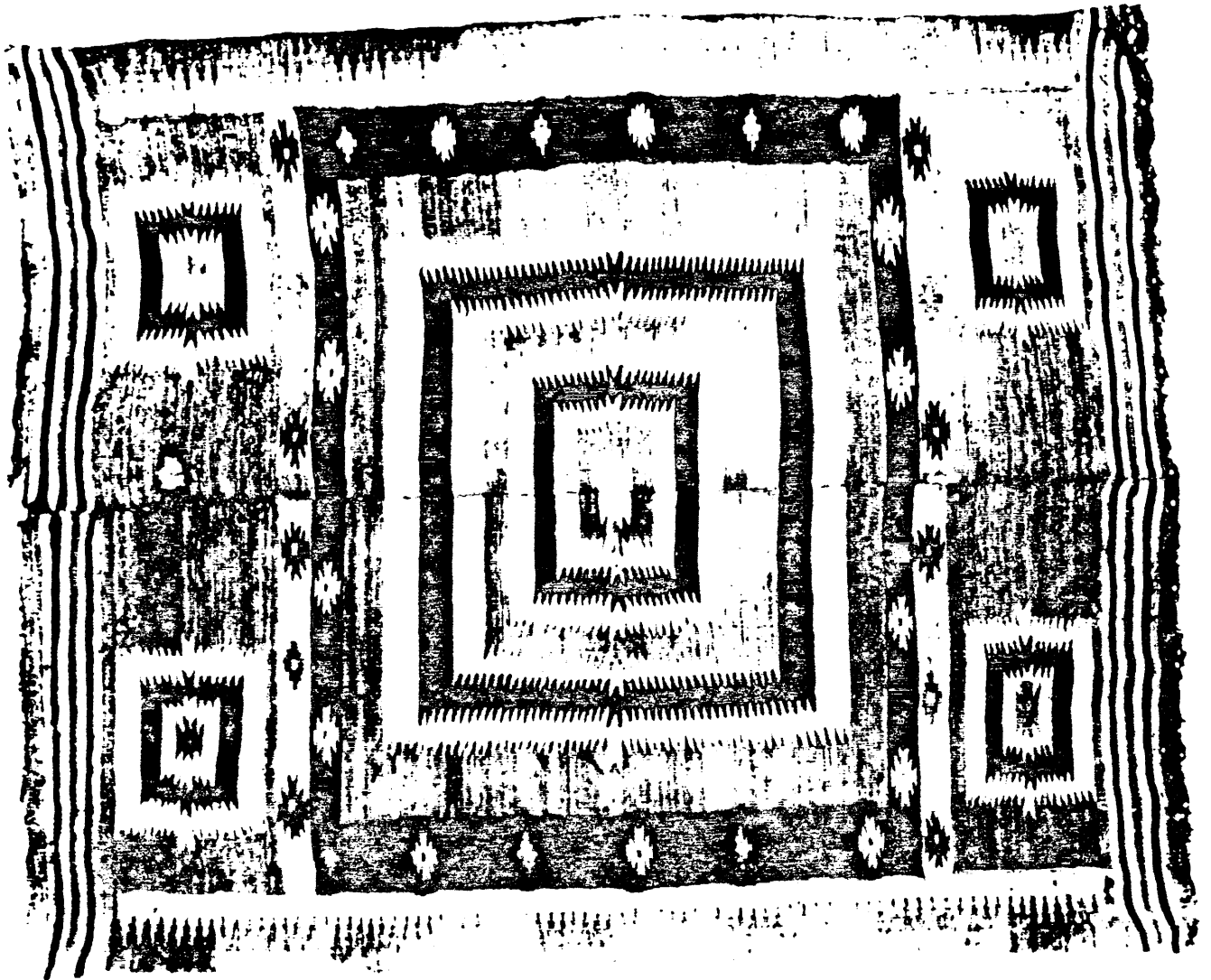
'n Geweefde vloermatjie.

Oorspronklike kleure: bruin, blou, wit en liggeel.

Wol 216 cm

Székely-distrik

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 60

n Geweefde vloermatjie.

Oorspronklike kleure: rooi, wit, blou en liggeel

wol. 203 cm

Székely-distrik

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

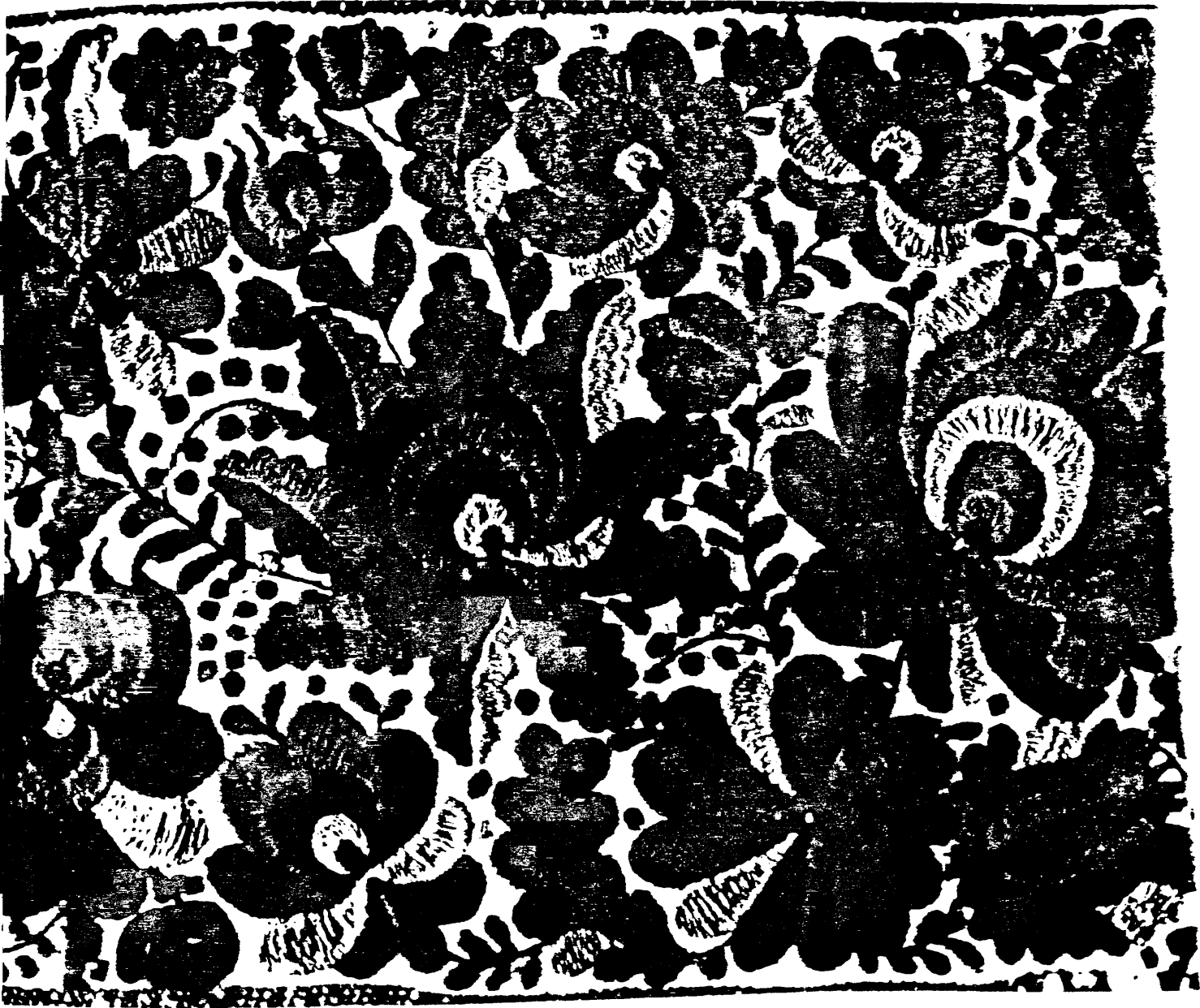

Illustrasie 61

'n "Matyó" ontwerp met die tipiese blom- en blaarmotief
en die prominente rooi en groen kleure

(Hungary - nearby faraway country in In Aller welt)

Illustrasie 62

"Matyó" rose op 'n deken.

Afkomstig vanaf Mezökövesd in die Graafskap, Borsod
Abaúj-Zemplén

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

VI DIE TRANS-DONAUGEBIED (DUNÁNTÜL)

1 Houtsierwerk

Die Trans-Donau herders het 'n eie karakteristieke styl ontwikkel met betrekking tot houtsierwerk. Dit is naamlik inlegwerk - gedoen met 'n seë=lende waks (Spaanse waks). Langsamerhand het hulle die tallose versierings=moontlikhede, wat hierdie tegniek hulle gebied het, raak gesien. Op som=mige ou voorwerpe vind mens geometriese ornamentasie wat ingevul is met gekleurde waks. Die ornamentasie is verder verryk deur die inbring van kleure soos rooi, swart, blou, groen en geel. Hierdie ornamentasie kan op mangel=planke (sien illustrasie 63) aangetref word maar die mooiste voorbeeld bly die spieëlkaste. Die Trans-Donause herders kon dus daarin slaag om 'n ken=merkende Hongaarse en Trans-Donause styl daar te stel. Dit word allerweë beskou as die toppunt van die Hongaarse herderskuns.

2 Borduurwerk

Die Sárköz boere wat beskou word as die beste wewers in Hangarye, het buiten die weefkuns ook drie nuwe borduurstyle ontwikkel. Hul kussingslope was gemaak van 'n handgeweefde materiaal met rooi patrone daarop, maar, die kussings wat onder 'n ontslapene se hoof geplaas is, is geborduur. (Sien illustrasies 64, 65 en 66). Die wit satynsteek borduurwerk is oor die ganse Trans-Donaugebied bekend (sien illustrasie 67), terwyl applikeewerk ook hier 'n tuiste gevind het.

3 Pottebakkerij

Wat die meeste pottebakkersentrums in die Trans-Donaugebied betref, was ornamentasie beskou as van sekondêre belang.

Op die kruike wat afkomstig was van gildes het mens as 'n ornament dikwels die simbool van die ambag aangetref: skêr, stewel, trossie druiwe, skof=felpik ensovoorts. Daar is ook versierings aangebring as klein plaatjies op erdeware (sien illustrasie 68).

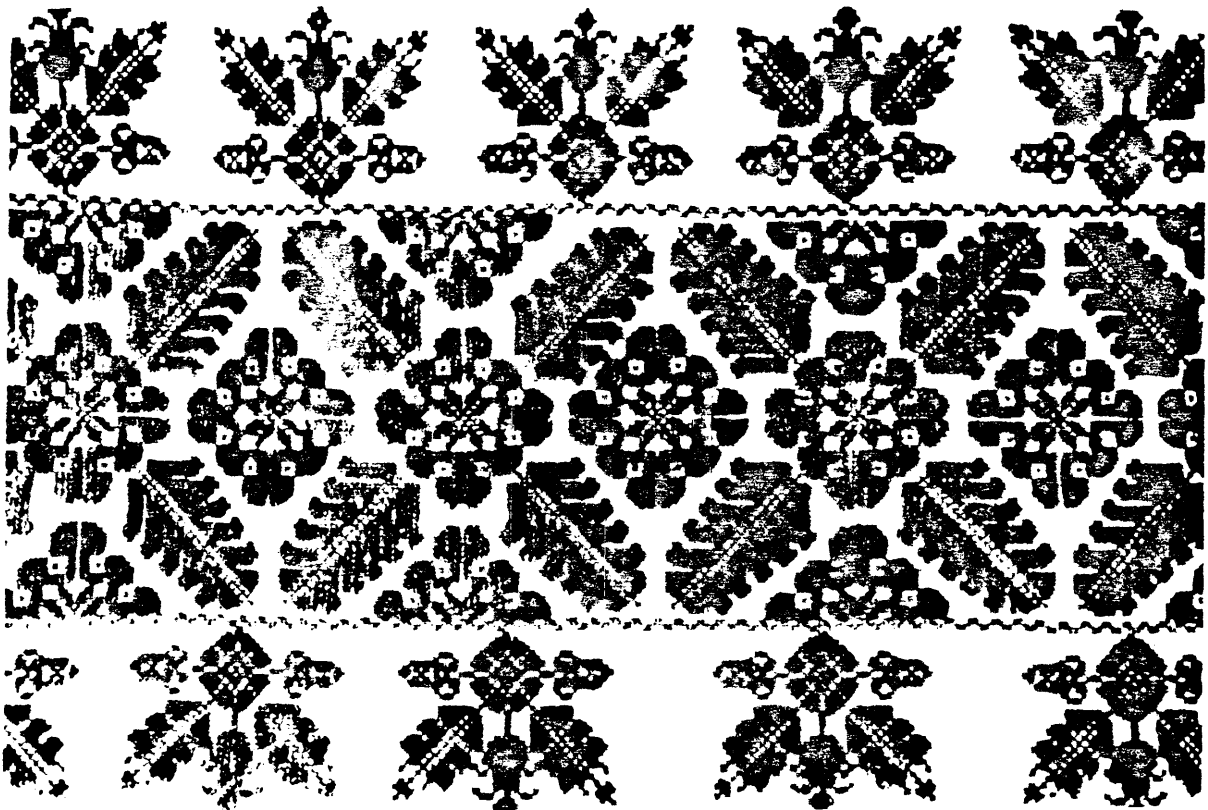
Daar is talryke kleurgebruik in die keramiekware van hierdie gebied. Daar was ook kleiner glaswerk gedoen en Somhegy was baie prominent in hierdie opsig. Die takbok wat in die Trans-Donause wapenskilde voorkom, verskyn deurgaans op talle volksvoorwerpe. (sien illustrasies 69 en 70)

Illustrasie 63

Mangelplank versier met tulpe, rosette en hartmotiewe.
55.5 cm 1826 Die Trans-Donaugebied

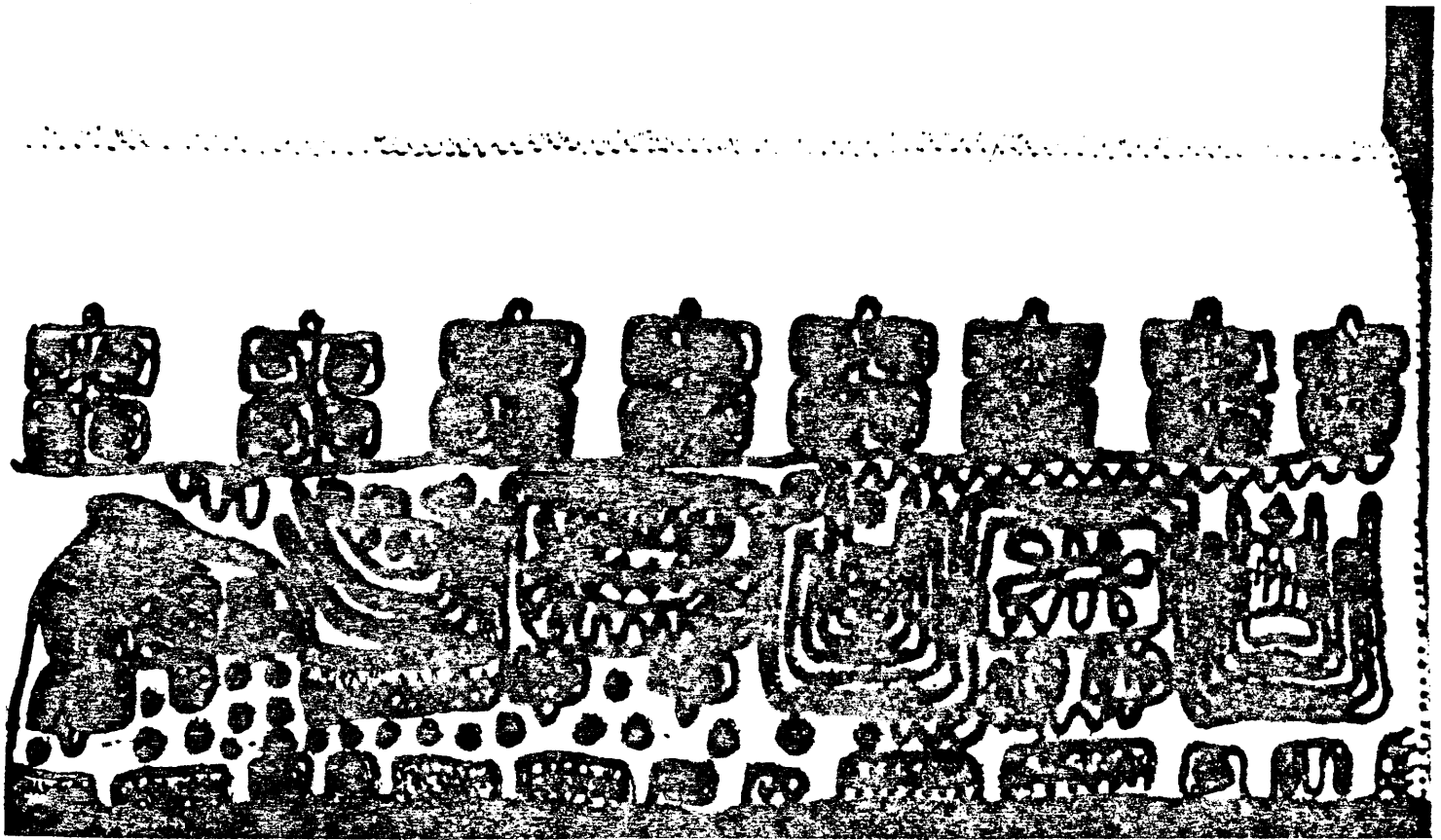
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 64

Kussingsloop met borduurwerk.
Kalotaszeg-distrik, Roemenië

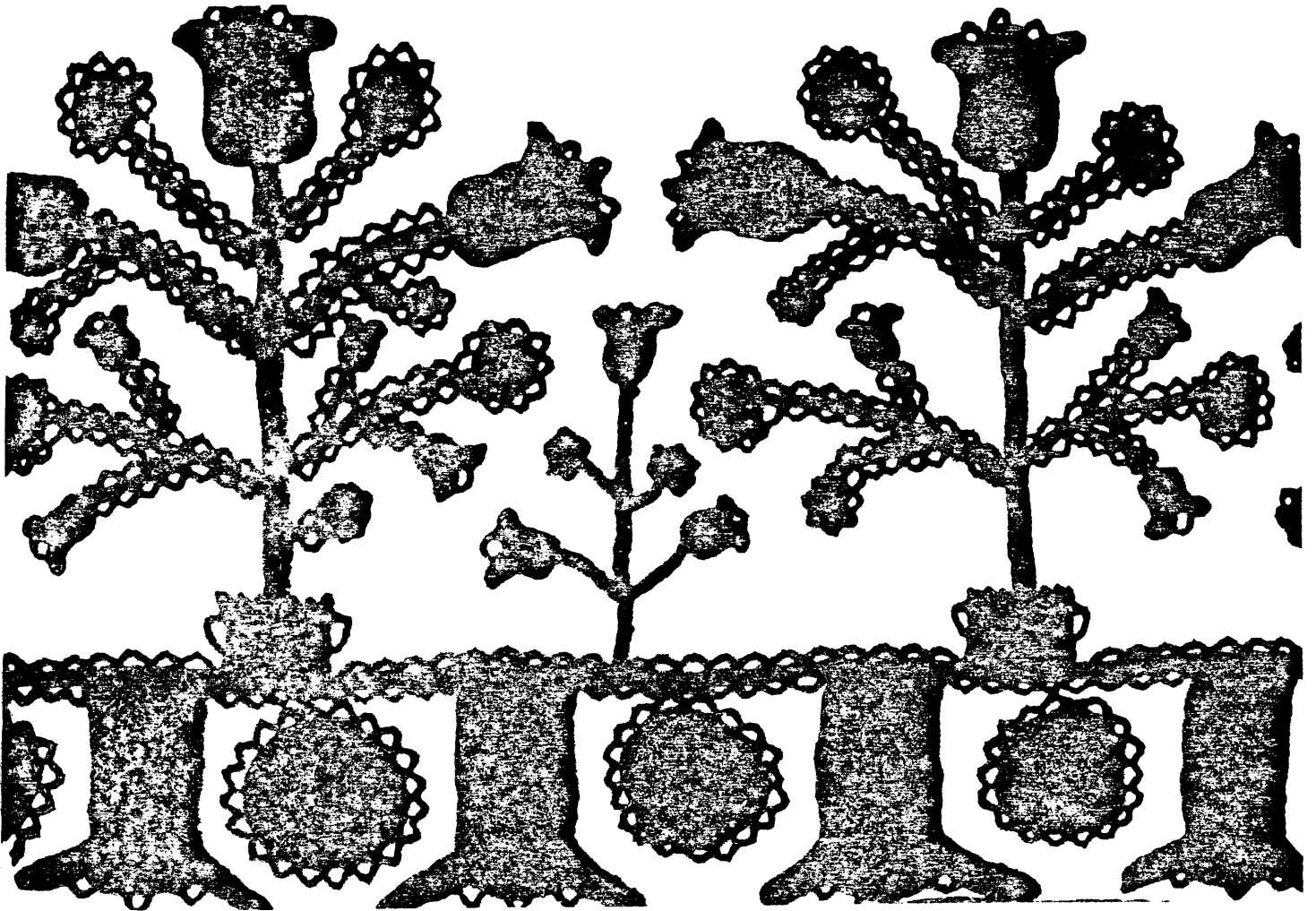
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 65

Kussingsloop met geometriese borduurwerk
Kalotaszeg-distrik, Roemenië

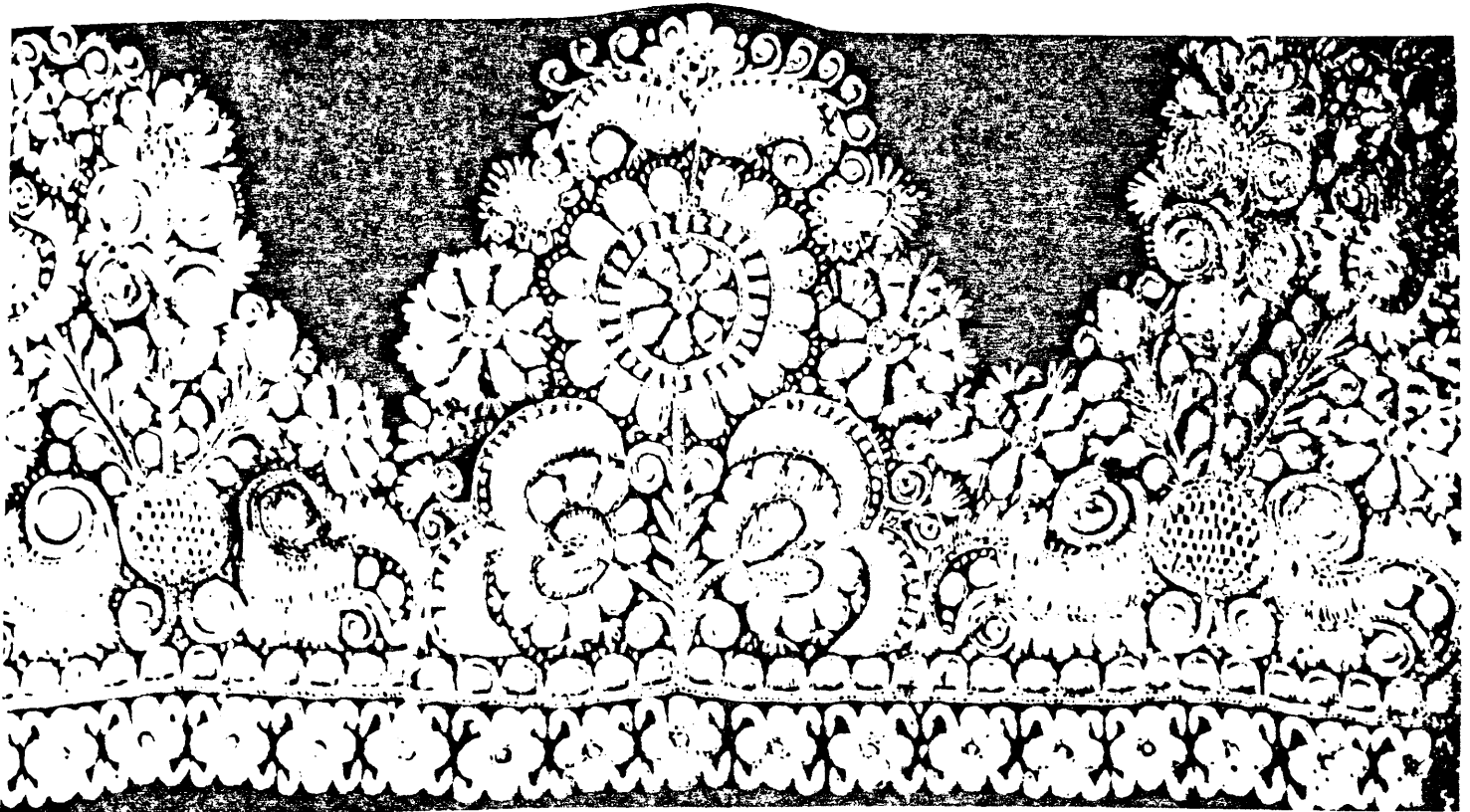
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 66

Geborduurde blomtrosse op 'n begrafnis laken.
Afkomstig van Mezöség in die Graafskap Cimpia Ardealului,
Transylvanië, Roemenië

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

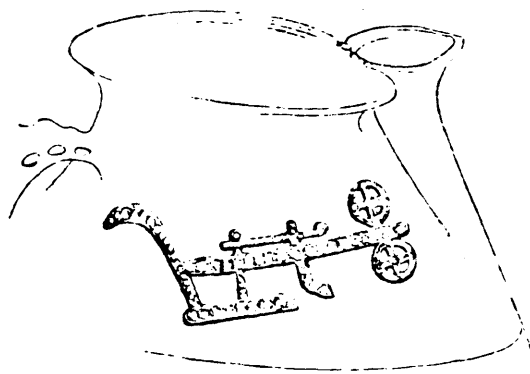

Illustrasie 67

'n Voorbeeld van 'n wit satyngesteekte borduurstuk
afkomstig uit Szeremle in die Graafskap, Bács-Kiskun.

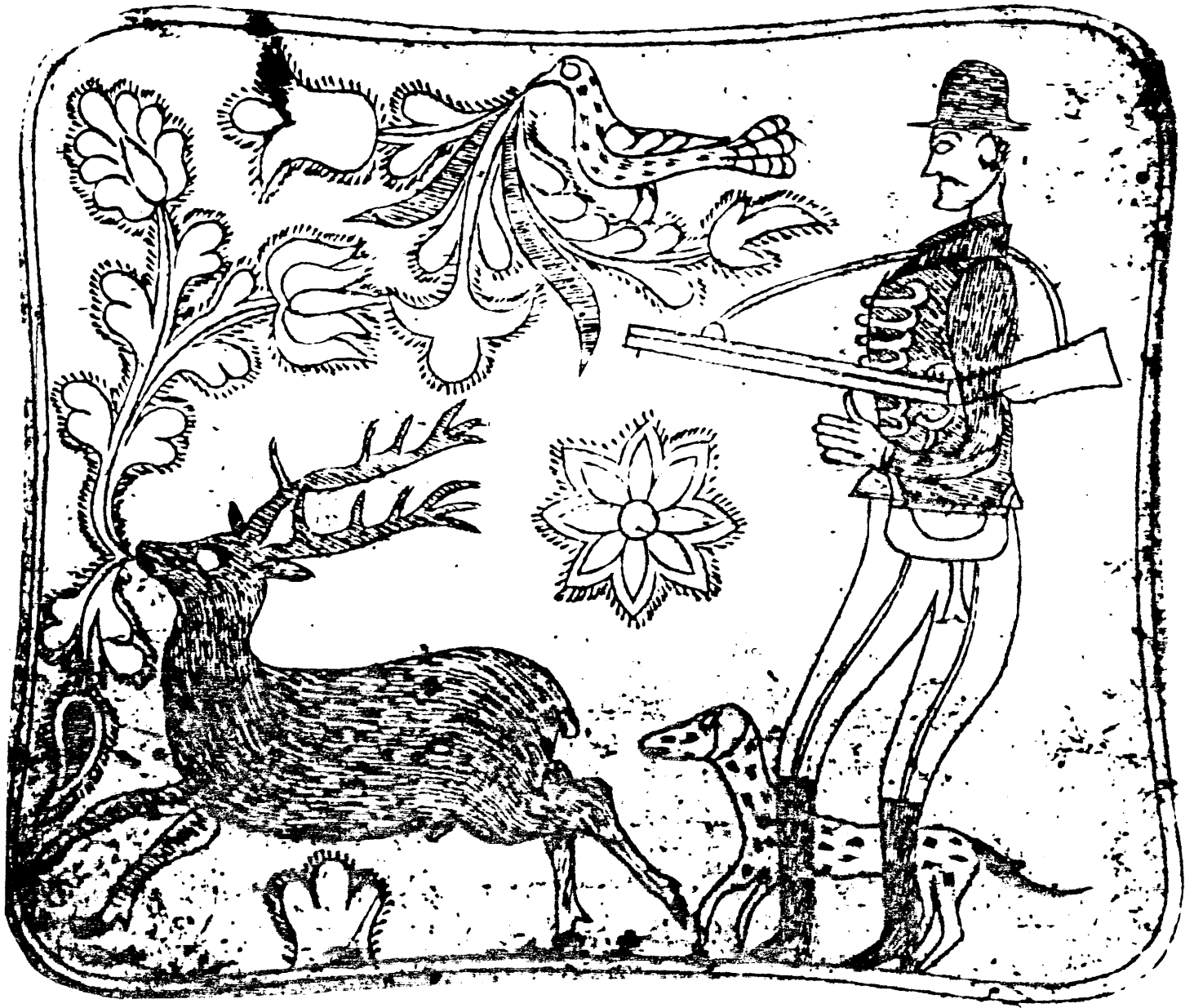
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 68

Outydse versiering - plaatjies aangebring op erdewerke
(T Hofer ea, Hungarian Peasant Art)

Illustrasie 69

Kas waarop 'n toneeltjie ingegraveer is -
jagter en sy hond jaag 'n takbok
Vrugtehout 8 cm
Trans-Donaugebied

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

Illustrasie 70

h Hert 7 cm

Afkomstig vanuit die Graafskap Barany

(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

VII 'N AANTAL HONGAARSE VOLKSKUNS - MOTIEWE HERKENBAAR IN DIE AFRIKANERPIONIERSKUNS

Ter inleiding wil die skryfster net graag noem dat daar met betrekking tot hierdie skripsie geensins diepgaande studie oor die Afrikanerpionierskuns gemaak is nie.

Dit is daarom dus uitermate moeilik om die volkskunsmotiewe van die Hongaarse volk uit te lig en dit naasmekaar met volkskunsmotiewe van die Afrikanerpionier te stel. Die historiese agtergrond van elke volk bepaal uiteraard sy kultuur en dit op sigself behels intensiewe studie. In wese het die Afrikaner en Hongaar 'n taalstryd, en 'n stryd om kulturele voortbestaan sowel as 'n bevolking van geringe getal in gemeen.

Daar moet onthou word en dit kom na vore, uit die aard van die voorafgaande hoofstukke dat die Hongaarse volk deur die eeue heen blootgestel was aan kulturele kontak met talryke volkere. Die ooste sowel as die weste van albei kante af is idees, motiewe ... geleen en aangepas en daaruit het dekades of selfs vroeër 'n unieke Hongaarse styl na vore gekom.

Elemente bykomstig vanaf die Renaissance, Barok, Rococo, Klassisisme en Neostyle sou eweneens 'n invloed, 'n merkbare invloed, kon hê op 'n ander volk, ~~as was~~ ^{soms} die geval met die Hongare ~~was~~ Motiewe daaruit ontleen en aangepas by die eie vind mens by alle volke dwarsoor die wêreld. Die Hongaarse volk en die Afrikanerpioniersvolk beskik na my mening oor meer uiteenlopendhede as gemeensaamhede. Die gronde hiervoor lê opgesluit in hulle kulture. Die Hongaarse volk besit 'n sterk mitologie en beskik oor 'n sterk folkloristiese inslag wat 'n bepalende rol speel aangesien dit die wese van 'n volk omsluit. Die Hongare was dan ook 'n heidense volk voordat hulle tot die Christendom bekeer is. Hierdie is 'n belangrike punt omdat die wese van die Hongaar, in sy kulturele verband nou gekoppel bly aan rituele gebeurtenisse waar simboliek 'n funksionele rol vervul.

Daar is volkskunsmotiewe waarin diere baie prominent uitgebeeld word in die Hongaarse sowel as in die Pioniersvolkskuns - die soort dier verskil net soms so effens.

Die Afrikanerpioniersvolkskuns toon 'n voorliefde aan vir dierfigure en geometriese patrone, terwyl simboliese motiewe en plantpatrone nie so vloeiend is nie, maar wel stokkerig en styf voorkom.

Dit is interessant dat die geometriese patrone terug gevind kan word by die meeste vee-boere, aldus Kotie Roodt-Coetzee. ³⁰

---

30 K Roodt-Coetzee, Die Dekoratiwe in die Voortrekkerklaredrag, in I D Bosman (red), Voortrekkergedenkboek, p121

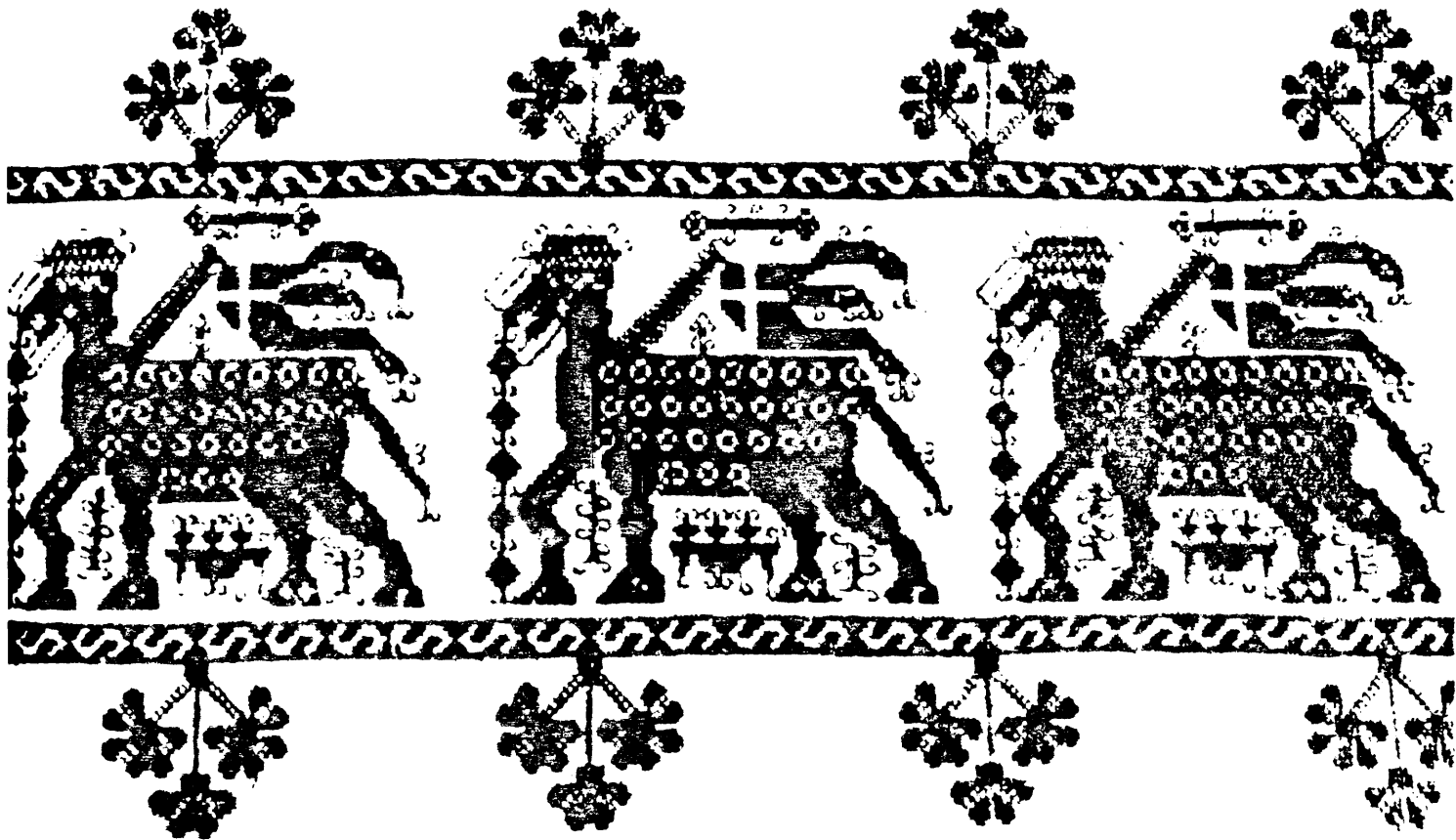
In die Afrikanerpioniersvolkskuns vind mens die Sonnerad of "Wirbel" redelik gereeld voorkom en is ander simboliese motiewe dié van die Lewensboom, die Alsiende-Oog en die duif met die blaar in sy bek.

Die "Wirbel" is die enigste wat werklik 'n paar keer in die Hongaarse volkskuns voorkom ³¹. Wat die ander simboliese motiewe betref, verstout ek myself deur te sê dat ek in hierdie studie nie enige van die ander genoemdes op die Hongaarse volkskunsvoorwerpe kon eien nie.

Ten slotte kan gesê word dat die volkskunsvoorwerpe vir hulself spreek en dat daar juis deur te kyk en nogmaals te kyk werklik "navorsing" oor volkskuns gedoen kan word. (Sien illustrasies 71, 72 en 73)

---

31 T Hofer ea, Hungarian Folk Art

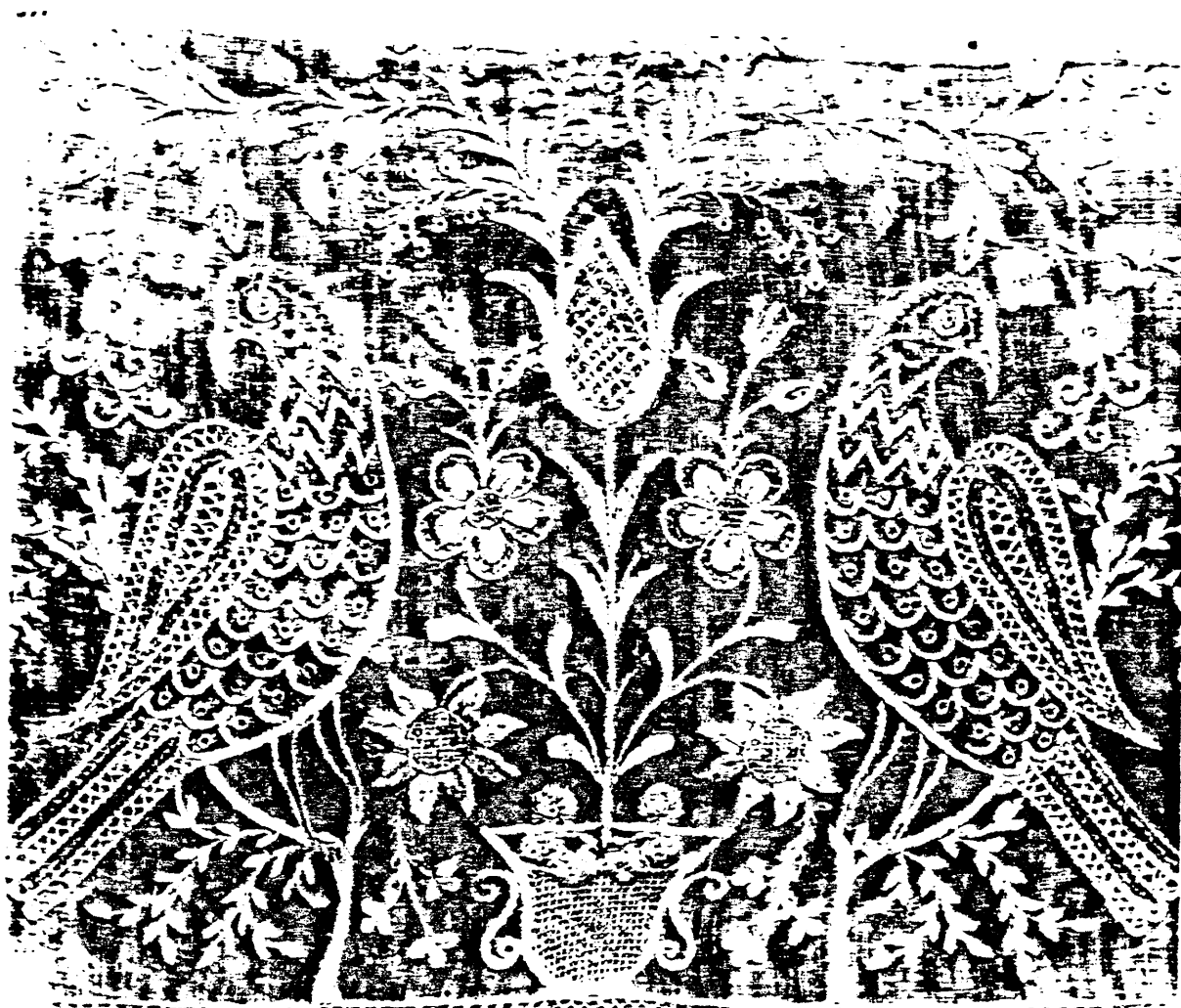

Voorbeelde van diermotiewe soos aanbring op tekstiel en hout in
onderskeidelik die Hongaarse- en die Afrikanerpioniersvolkskuns.
Illustrasie 71

Tekstiel - Hongaarse volkskuns.

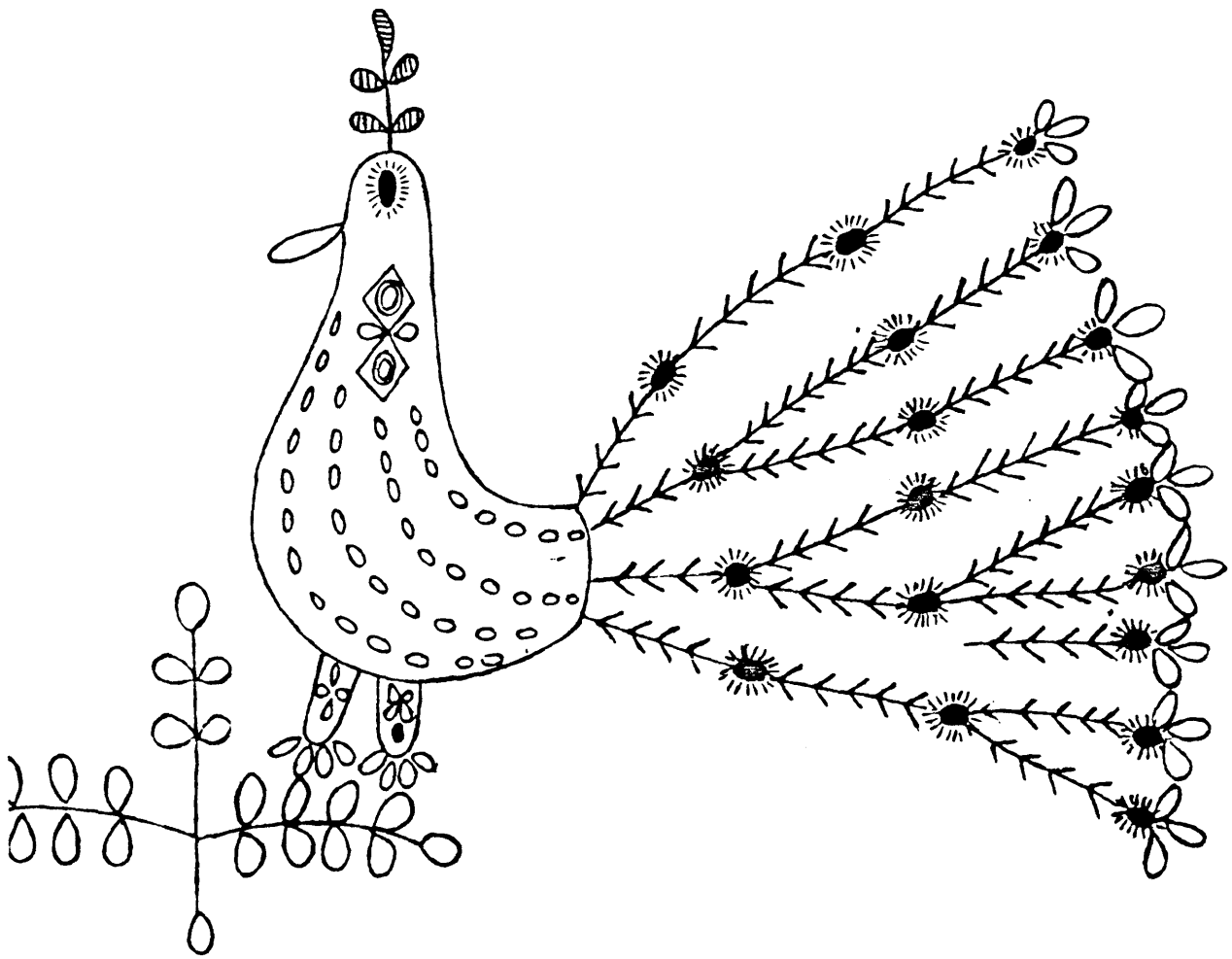
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

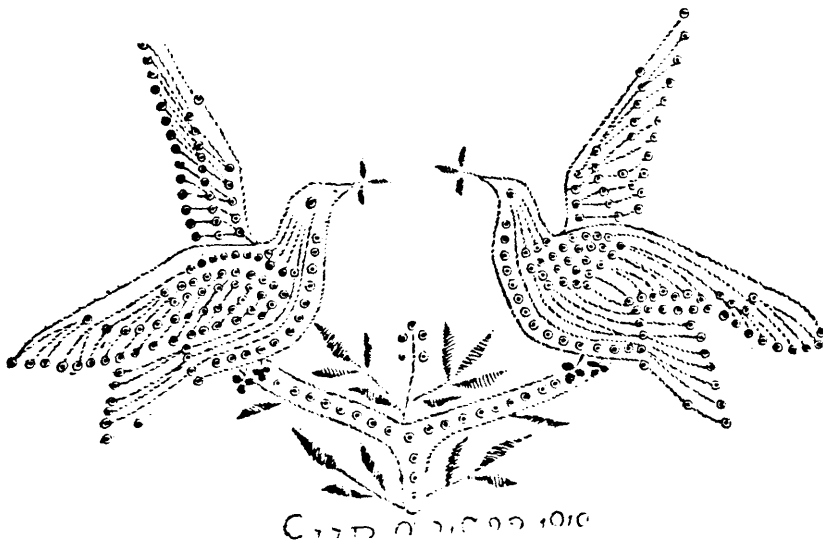
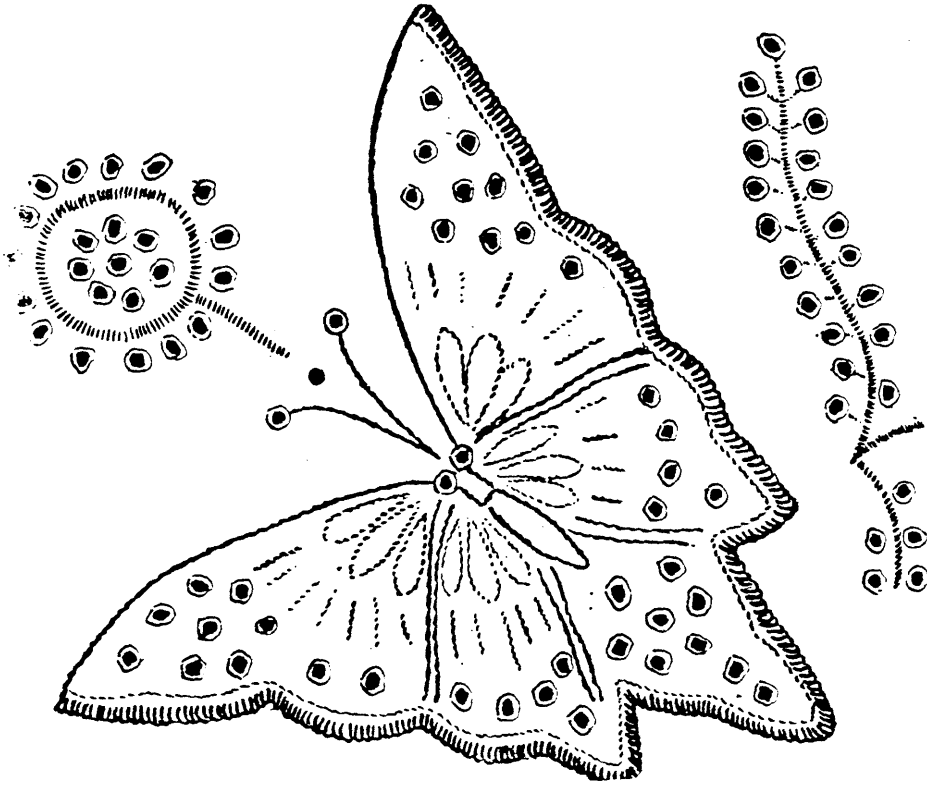

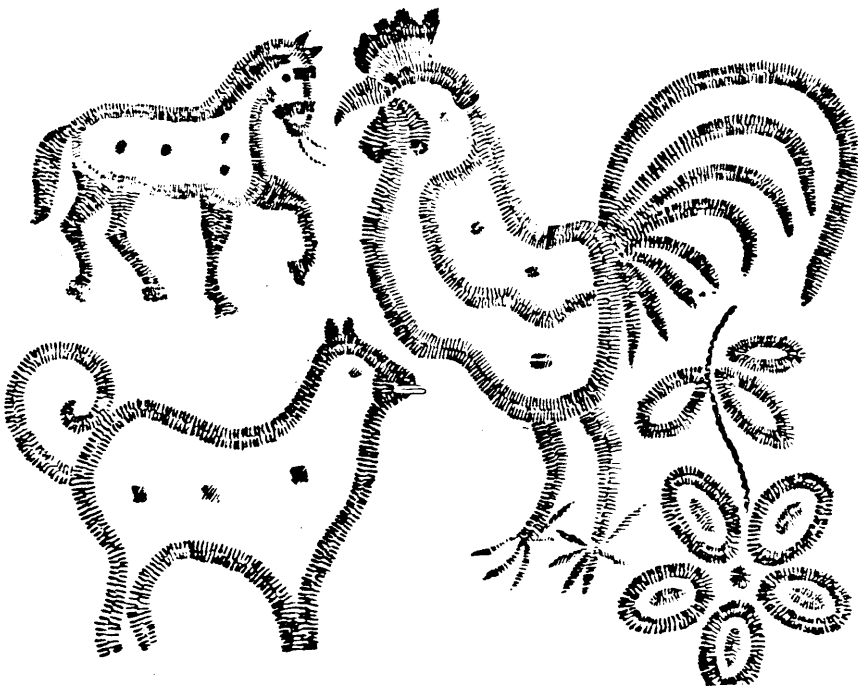
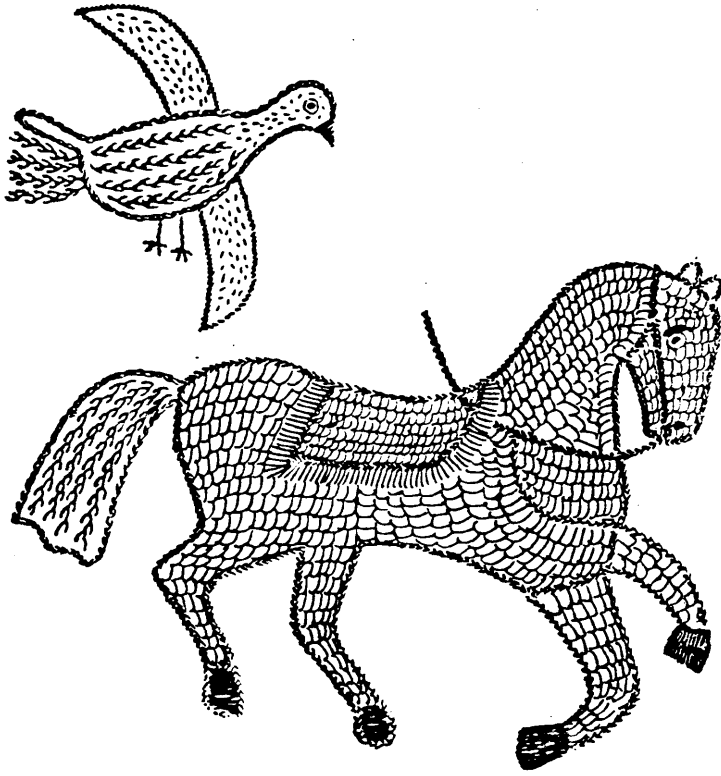

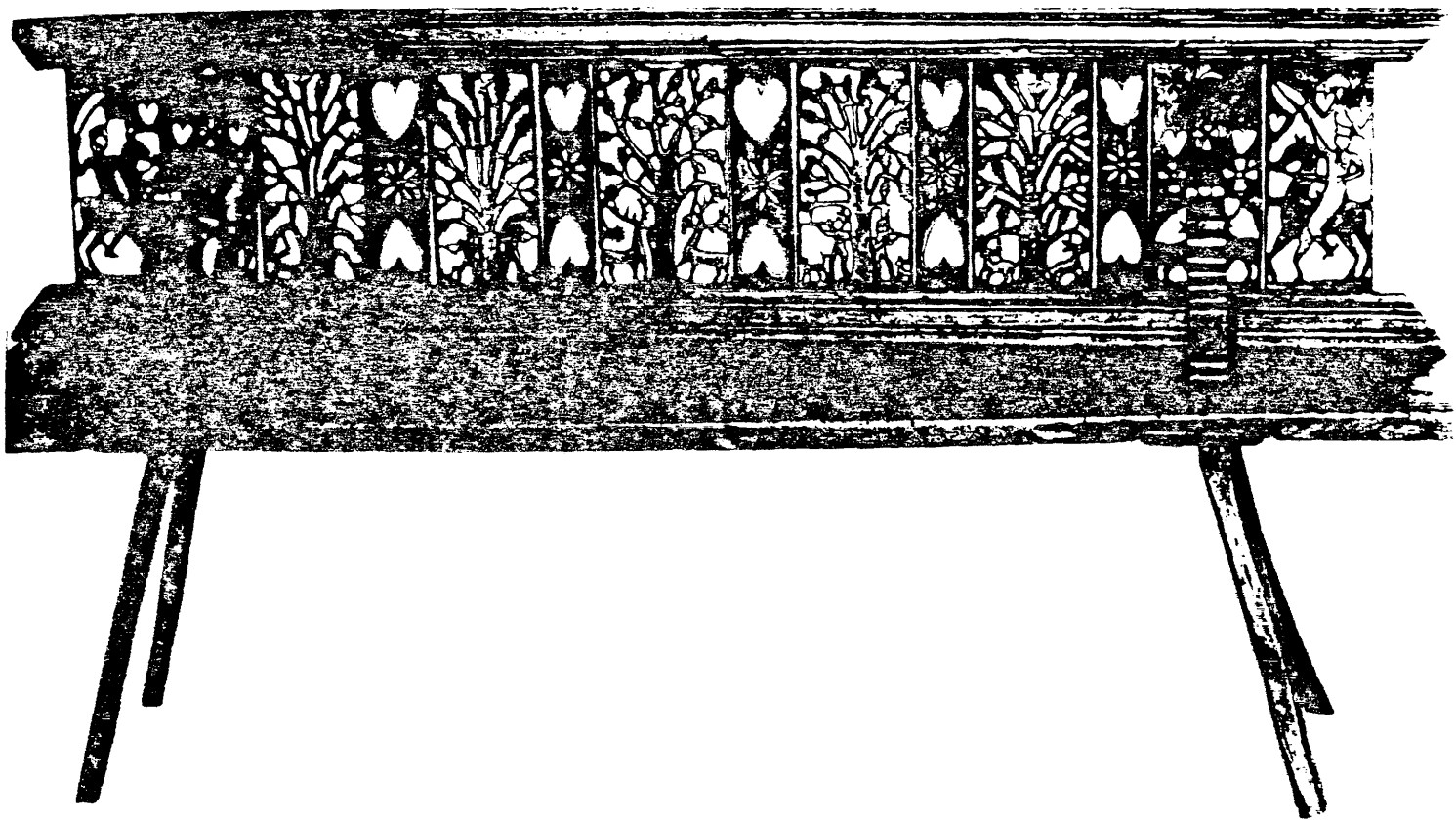

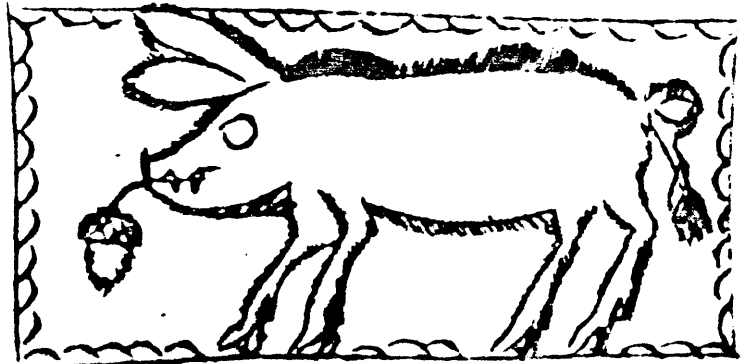
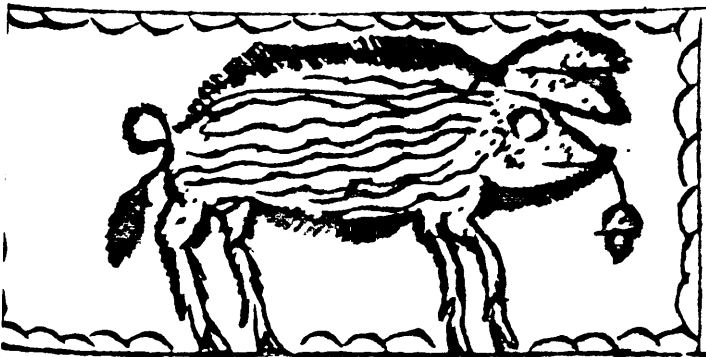
Tekstiel - Pioniersvolkskuns
(Tekeninge - E Mayer)

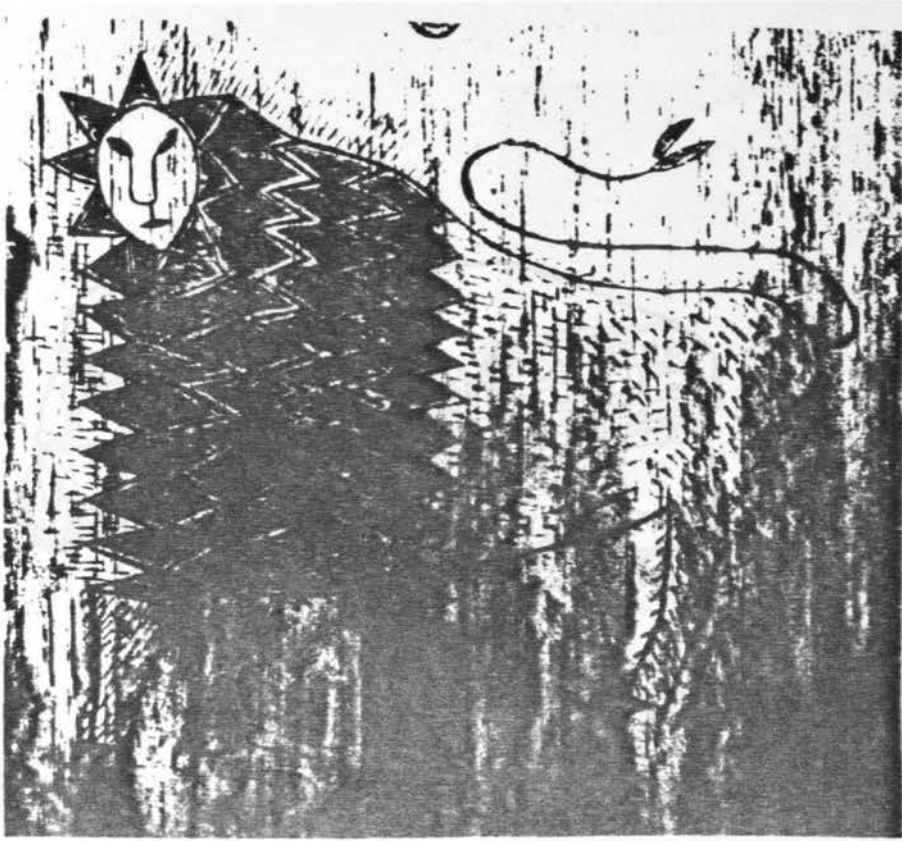

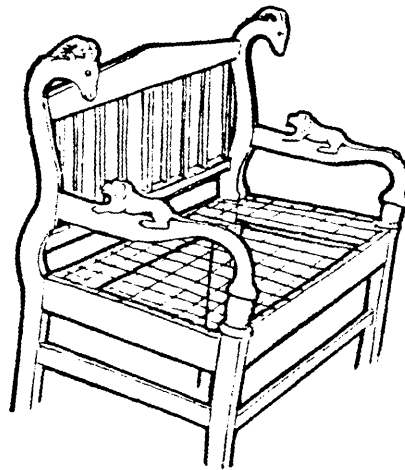

Hout - Hongaarse volkskuns
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

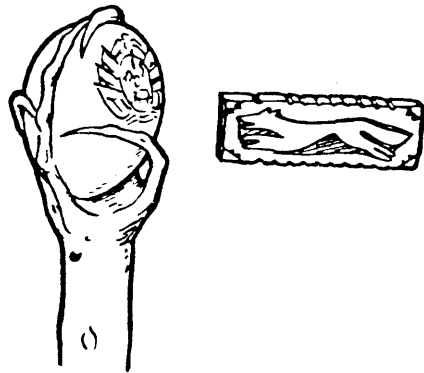
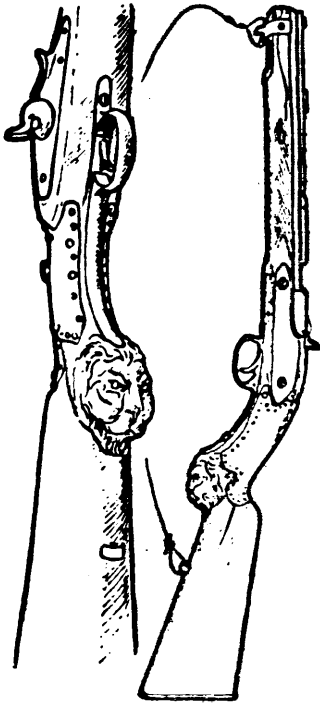

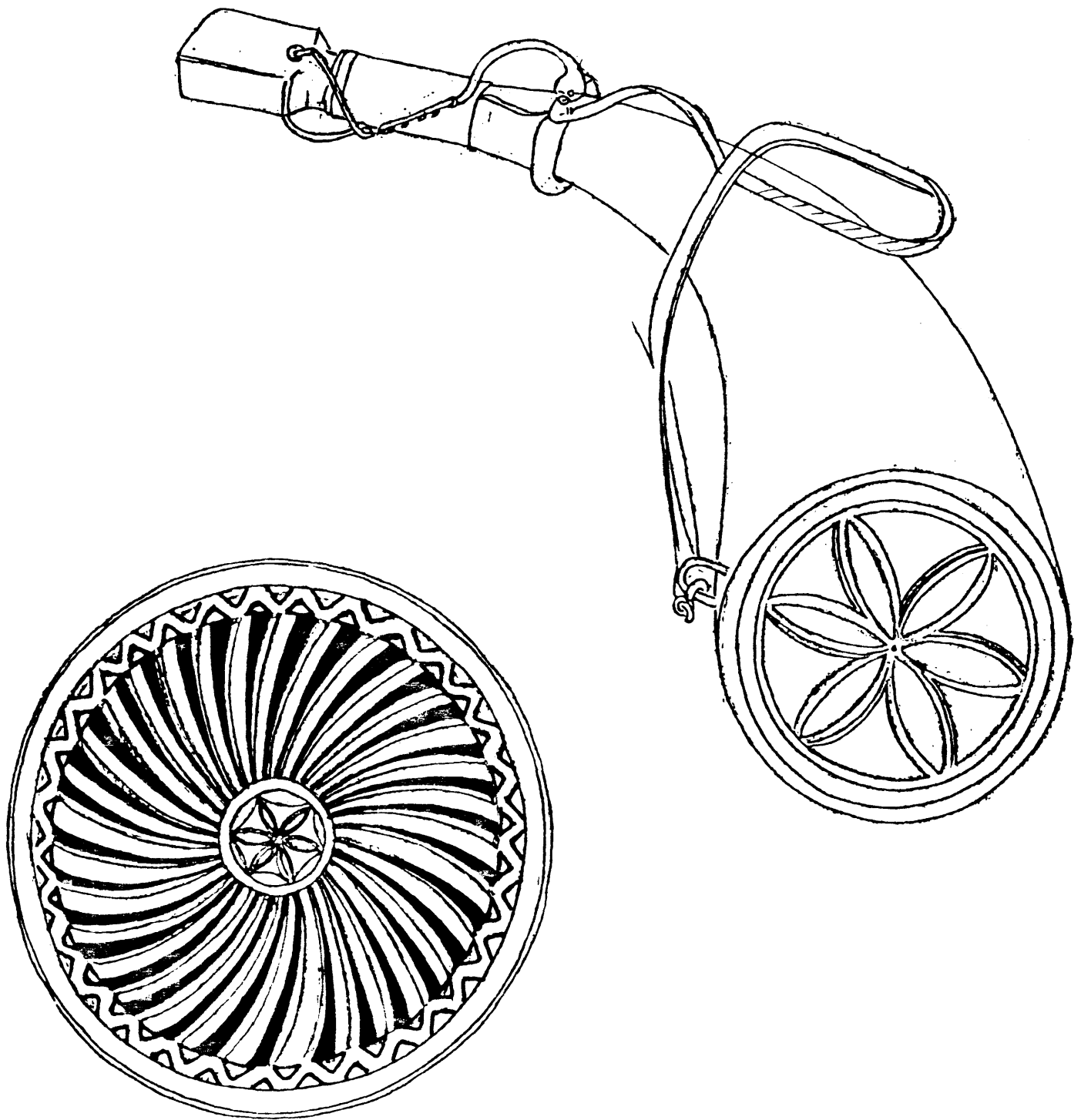

Hout - Pioniersvolkskuns
(Tekeninge - E Mayer)

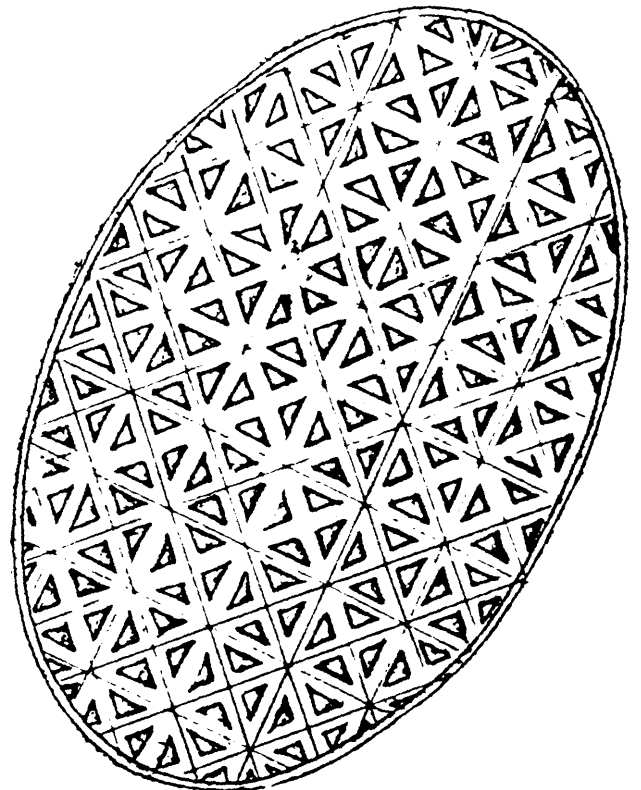
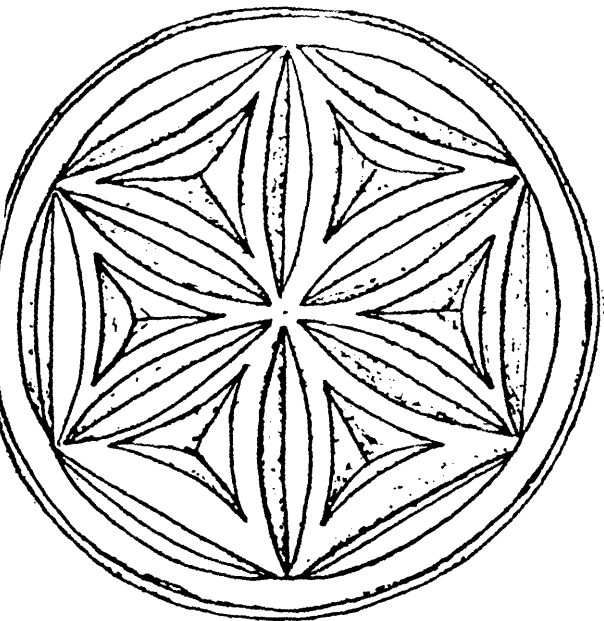
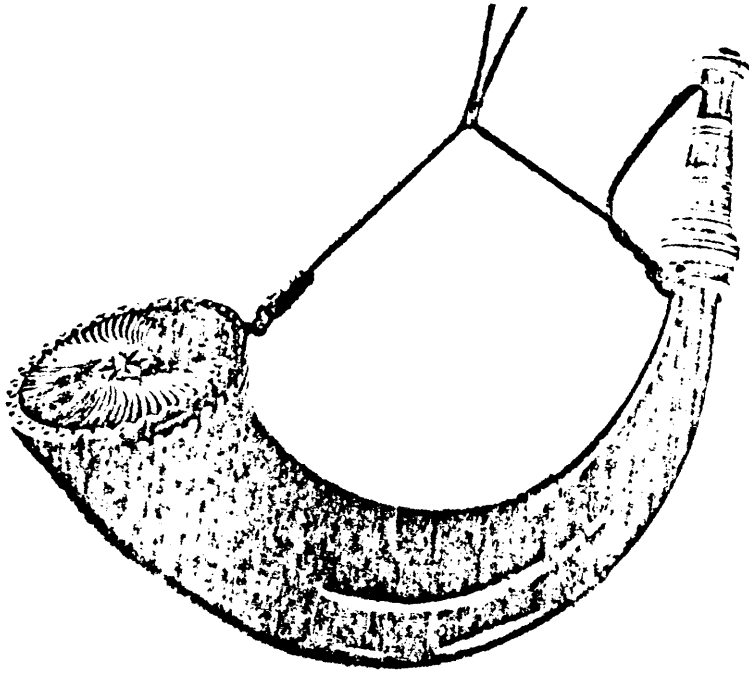

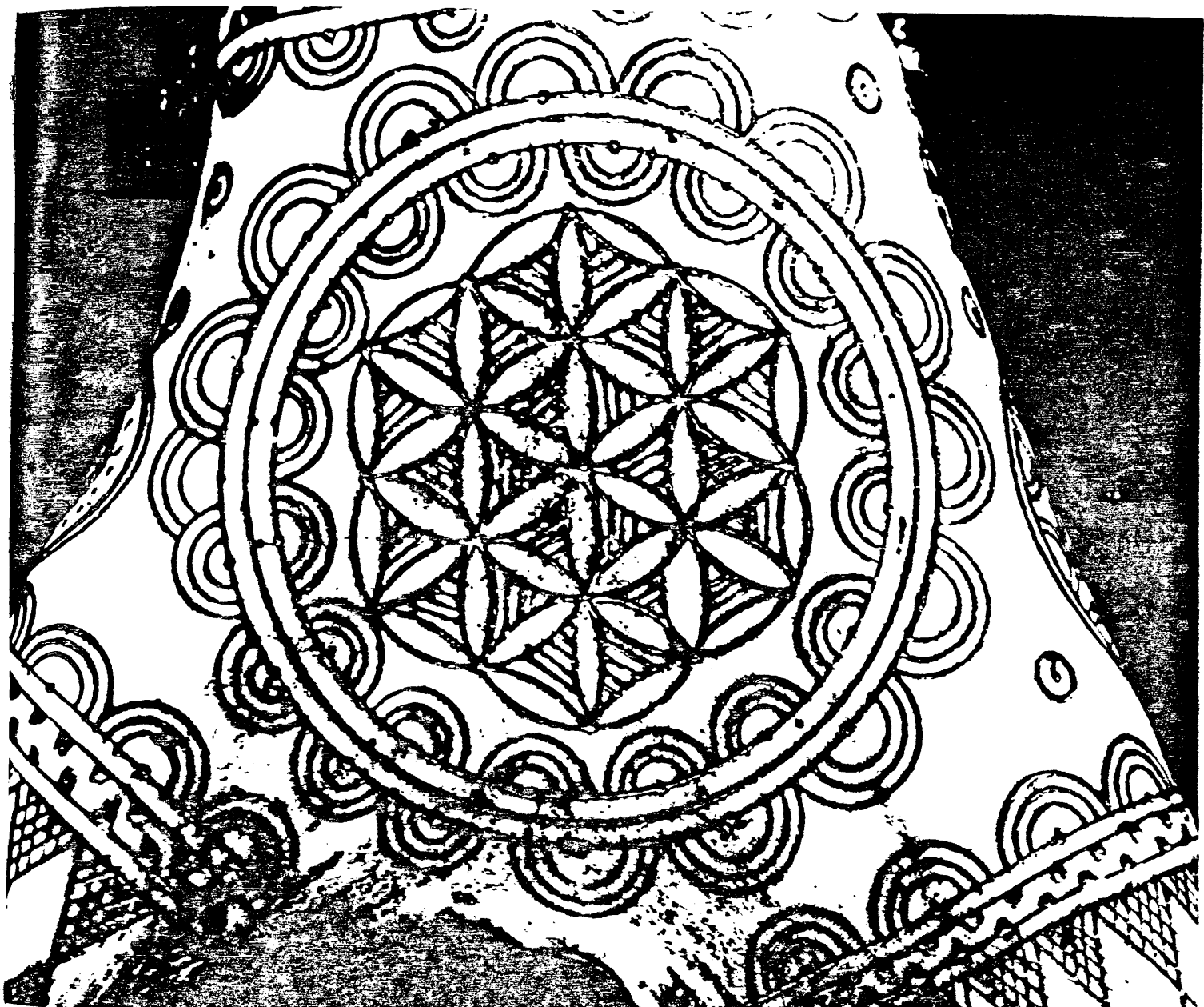
Voorbeelde van die "Wirbelmotief" in onderskeidelik die
Afrikanerpioniers- en die Hongaarse volkskuns.

Illustrasie 72

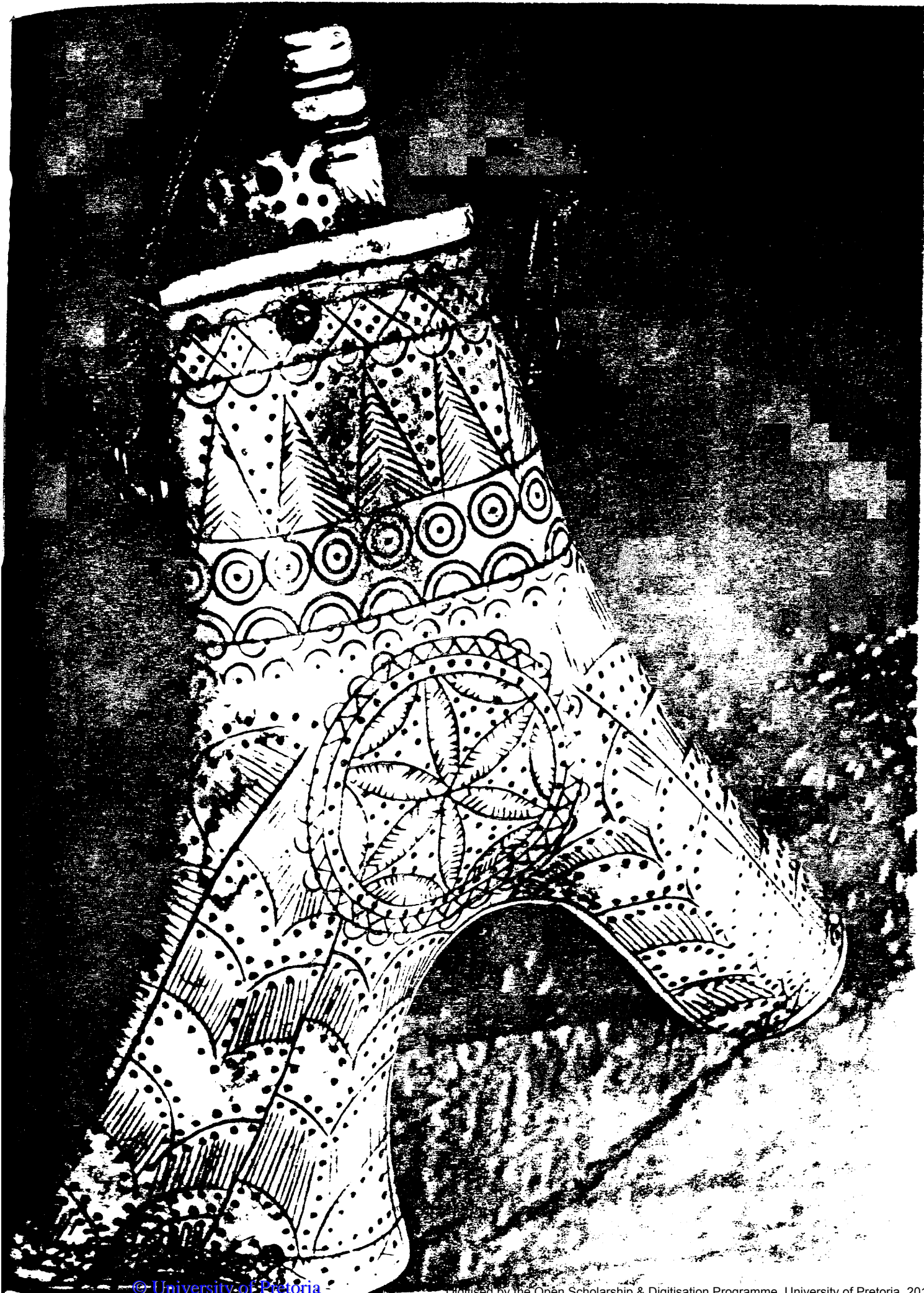
Kruithoringbome - Pioniersvolkskuns

(Tekeninge - E Mayer)

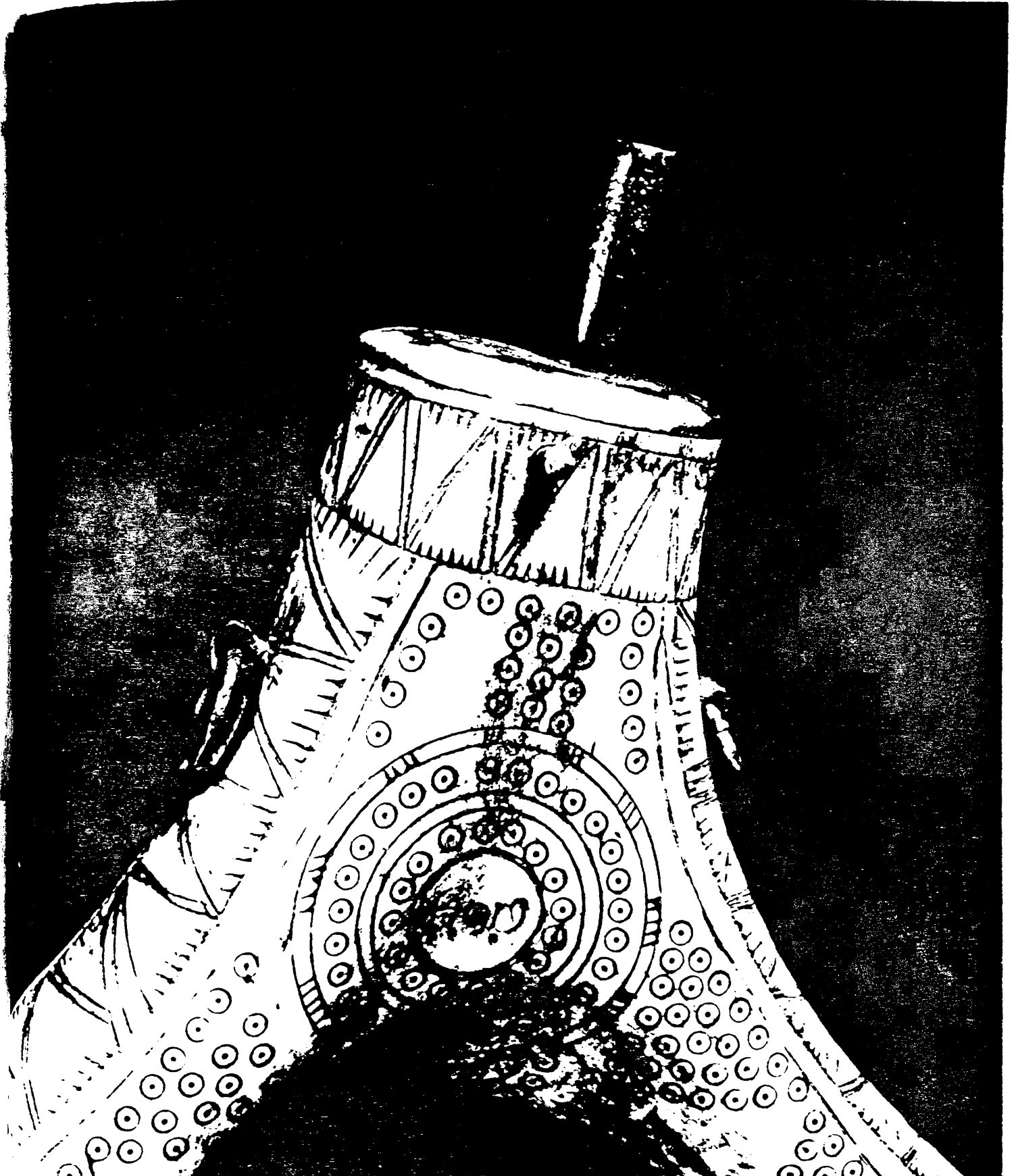

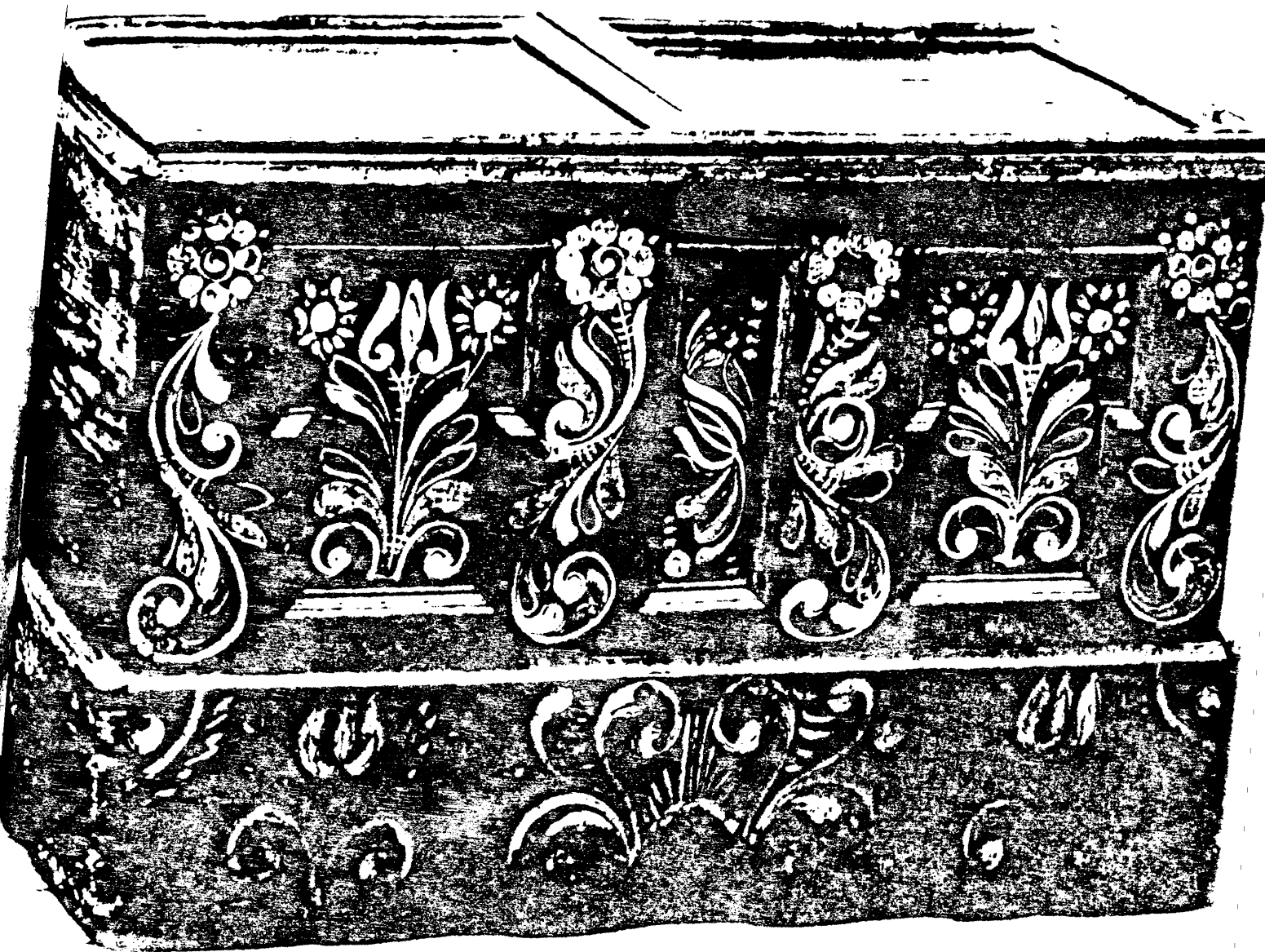

Kruikhorings - Hongaarse volkskuns
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

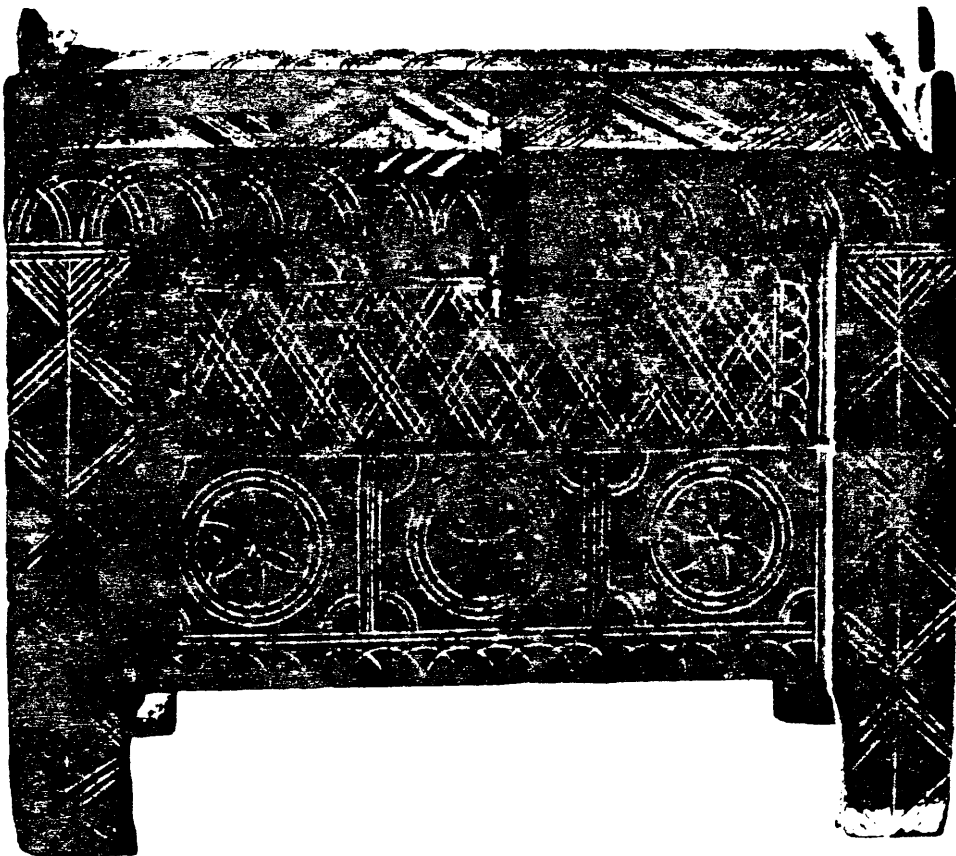
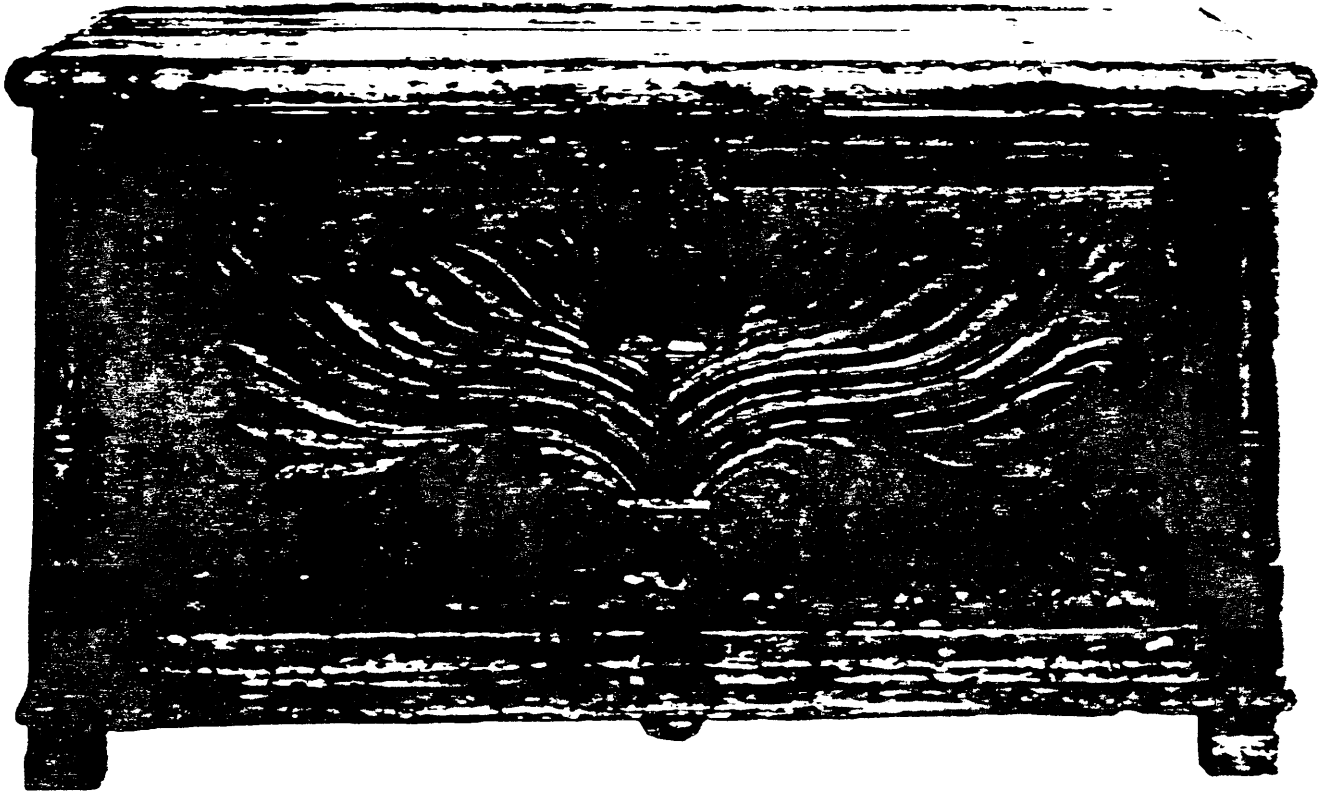

Illustrasie 73

Wakiste - Hongaarse Volkskuns

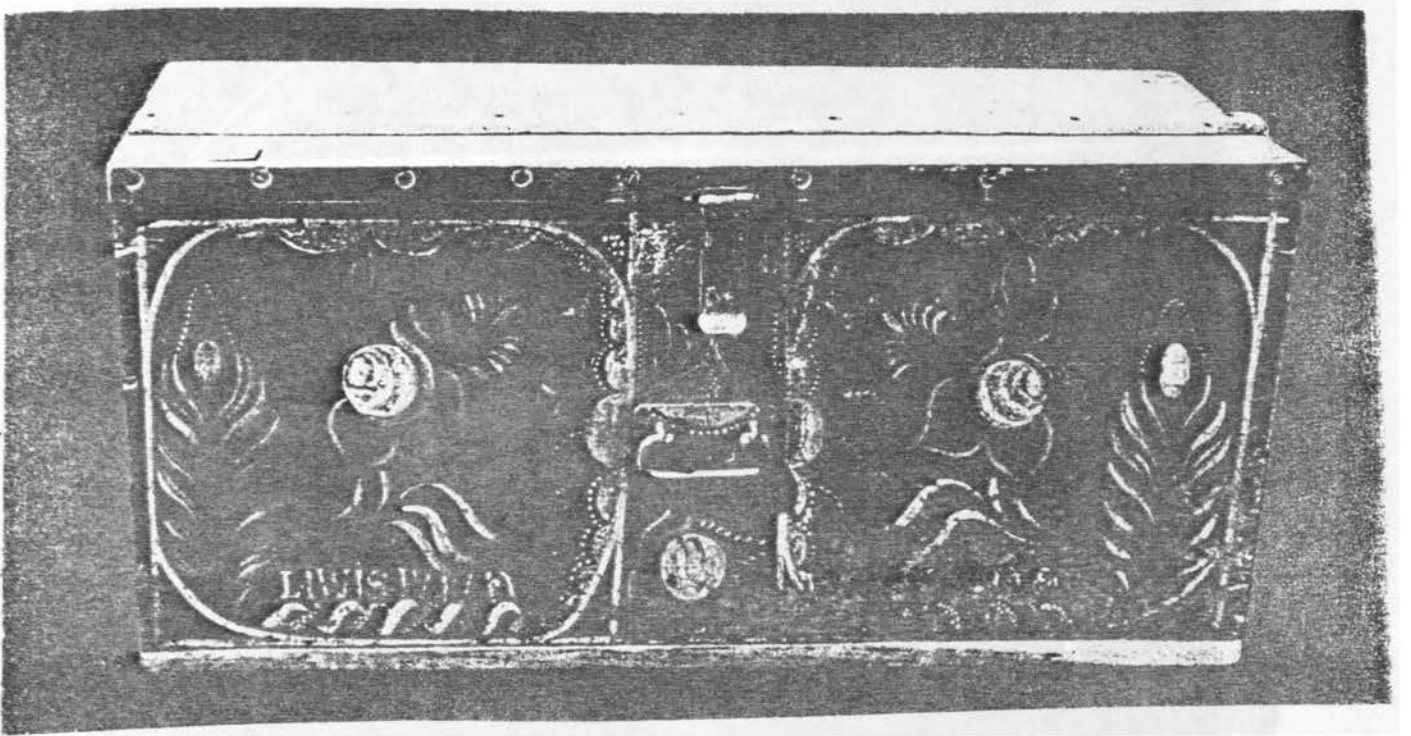
(T Hofer ea, Hungarian Folk Art)

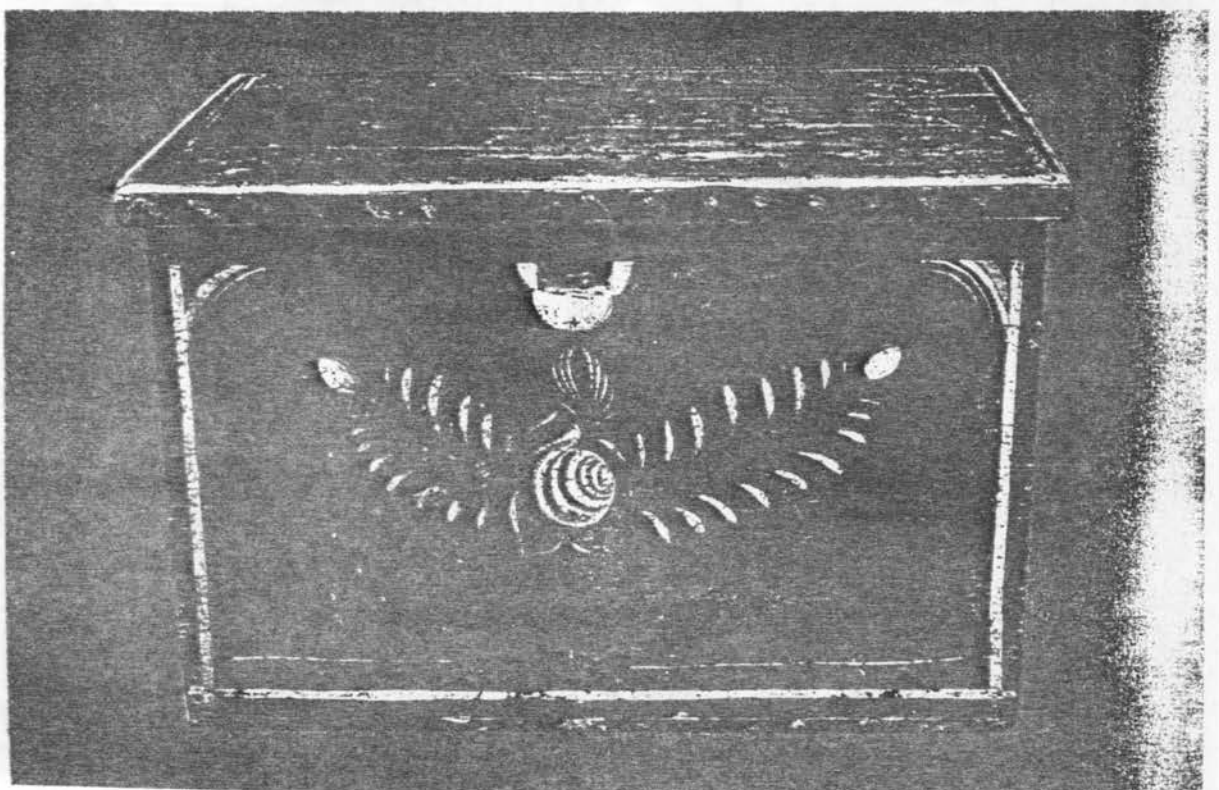

Wakiste - Pioniersvolkskuns
(Tekeninge - E Mayer)

FOTO'S - Hongaarse Kuns en Handwerk Uitstalling,
Pretoriase Kunsmuseum
21 Oktober 1981 - 8 November 1981

Foto nr 1

Pretoriase Kunsmuseum : Hoofgalery

Foto nr 2

Pretoriase Kunsmuseum : Hoofgalery
Volkskunsvoorwerpe

Foto nr 3

Agt handgeborduurde kussings afkomstig vanuit Trásos in Transylvanië

Foto nr 4

'n Handgeborduurde "matyó" tafeldoek (Hongaarse Volkskuns)

Foto nr 5

Uitstalkas met verskillende voorbeelde van Hongaarse Volkskuns, onder andere keramiekware, geborduurde klede en tafeldoeke.

Foto nr 6

Spieël deur Bela Szep

Foto nr 7

Uitstalkas met verskillende voorbeelde van onder andere Hongaarse kantwerk, silwerware en die "Herend" porselein

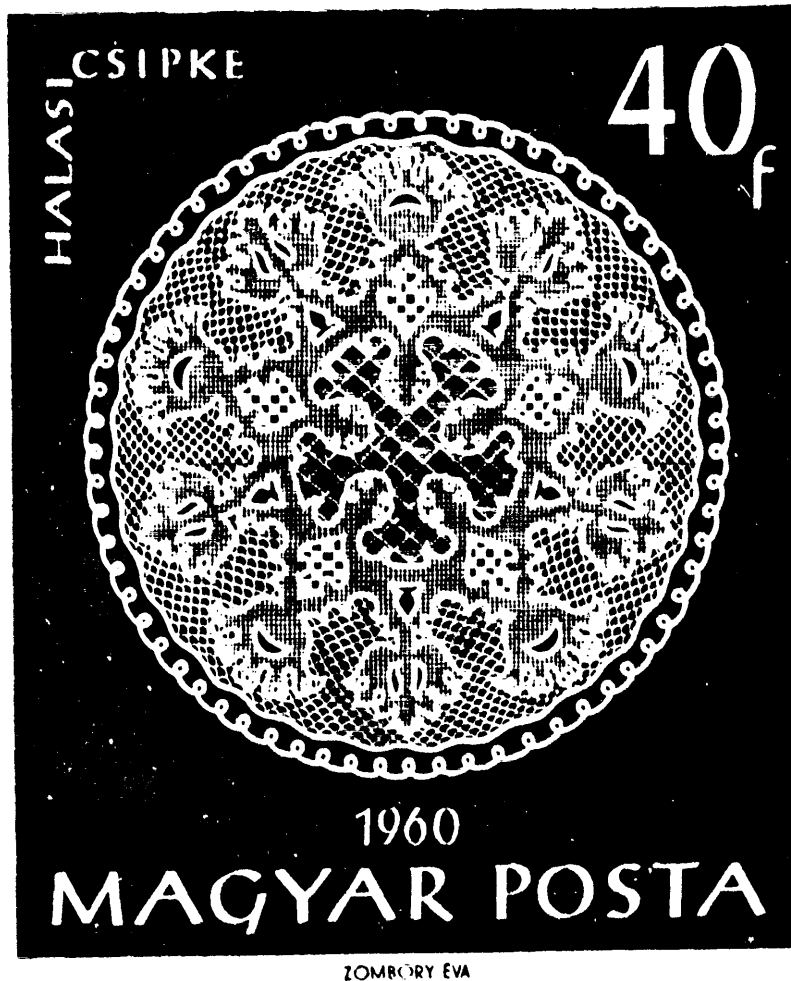
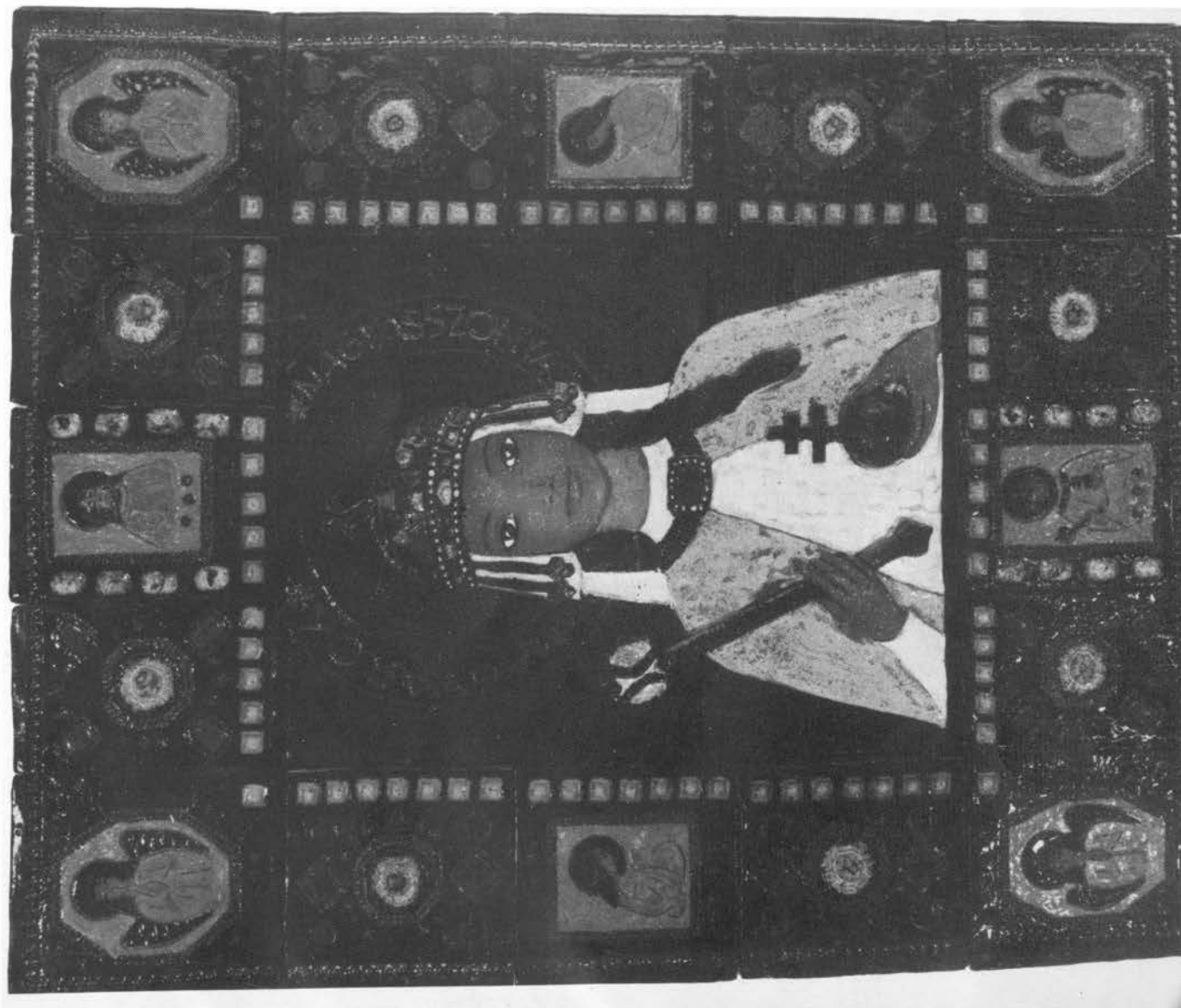

Foto nr 8

Posseël waarop 'n voorbeeld van die Hongaarse kantwerk,
die "Halás" verskyn

Katalogus : Hongaarse Kuns en Handwerk Uitstalling

HUNGARIAN ART AND CRAFT HONGAARSE KUNSEN HANDWERK

INTRODUCTION

This year, 1981, marks the anniversary of the ill-fated Hungarian Uprising against the Russian-controlled Communist regime, which took place in October, 1956. Thus it is especially fitting that the Pretoria Art Museum is mounting an exhibition of Hungarian art. This is the first exhibition of its kind in South Africa and its goal is two-fold: firstly, to lay before the public examples of the art of a culture which may be rather far removed from theirs and about which they may know little; and secondly, to pay tribute to the artists by placing their works on show.

Since the Hungarian community of South Africa is small (circa 3 500) and most of its members came to this land as refugees who could not bring even clothing essentials with them, never mind objets d'art, the exhibition cannot aspire to a truly wide-ranging and in-depth coverage of Hungarian art. Within the restrictions, we hope that we have nevertheless succeeded in compiling a representative collection. It is with pride that we can add that some of the works shown are by contemporary Hungarian artists living in South Africa. Their works are exhibited in a separate section. The exhibits can be classified into five categories, namely:

- 1) Folk art, including needlework and lace;
- 2) Porcelain;
- 3) Silverware;
- 4) Sculpture;
- 5) Paintings.

We would like to take this opportunity to express our sincere thanks to the Pretoria Art Museum and to all the contributors without whom the exhibition would not have been possible.

25

All particulars were obtained in writing from the owners of paintings, sculptures, ceramics, porcelain, glass, silver, weaving and other crafts, so the museum is exempt from any incorrect information.

ABBREVIATIONS:

- l.l. lower left
  - l.r. lower right
  - l.m. lower middle
  - t.l. top left
  - t.r. top right
  - t.m. top middle
- Size in centimetres, height over width.

PAINTING AND GRAPHIC WORK:

1. A. Cserépi Untitled Private coll.	6. A. Mányoki Portrait — oil 70 x 60 Private coll.
2. Gyorgy Ruzicskay Budapest 45.5 x 40.5 Coll. Mrs A Boksan	7. F. Matzon 2 Miniatures oil on ivory 7.5 x 8.5 Private coll.
3. Horn Aladár Obuda Watercolour 24 x 31 Coll. I Nagy	8. Unknown Portrait Oil on ivory 14 x 12 Private coll.
4. Horn Aladár Obuda Watercolour 24 x 31 Coll. I Nagy	9. Béla Varga Knights Wood carving 62 x 75 Private coll.
5. In 1565 the Hungarians took this village from Transylvania Etching 15.75 x 25.5 Private coll.	10. Portrait of Baron György Orczy on his way to a procession Watercolour 44 x 34 Private coll.

11. Three reproductions of ceremonial Hungarian dress 27 x 20 Private coll.	18. Adam Manyoki or School of (1673-1756) The tipsy Shepherd Oil painting on canvas 80 x 65 Private coll.	24. Ilona Mandy Nude Ink-drawing 59 x 75 Signed b.l. Coll. I Mandy	30. Elisabeth Sebök Coal Mine Oil 126 x 69 Coll. E Sebök
12. Family Tree Drawing 65 x 49 Private coll.	19. Stephan Andor Flower Oil painting 50 x 70 Signed b.r. Coll. Dr S Andor	25. J Ferenczi Portrait (1839) Oil painting 38 x 50 Coll. D Kovacs	31. Elisabeth Sebök Composition Tapestry 125 x 73 Coll. E Sebök
13. Béla Ivanyi Grünwald: Shadow Oil painting 33 x 42 Private coll.	20. Stephan Andor Old Street Watercolour 30 x 40 Signed b.l. Coll. Dr S Andor	26. V Aba-Novak Savonarola Etching 3/15 70 x 57 Coll. Z Borberek	32. Barbara Borberek Creation Oil 77 x 61 1975 Coll. B Borberek
14. Lászlo Paál Forest Pass Oil painting 42 x 60 Private coll.	21. Deszo König Street Oil painting 50 x 60 Coll. Dr S Andor	27. Eszter-Mationi Portrait of Barbara Borberek Tempera 39 x 39 Coll. Z Borberek	33. Barbara Borberek Jazz dancers Oil 97 x 76 1976 Coll. B Borberek
15. József Rippl-Ronai Lady in Grey Oil painting 57 x 46 Private coll.	22. Deszo König Street Oil painting 70 x 60 Coll. Dr S Andor	28. Elisabeth Sebök Open window Oil 156 x 95 Coll. E Sebök	34. Geza Zórád Boys Fishing Oil 60 x 80 Signed b.l. Coll. Dr Z Récsey
16. Lajos Kunffy (1869-1965) Church of Somogytur Oil painting on canvas 47 x 55 Private coll.	23. Ilona Mandy The bed Oil on board 98 x 130 Signed b.r. Coll. I Mandy	29. Elisabeth Sebök Flight Oil 156 x 95 Coll. E Sebök	35. Laszlo Neogrady Springtime Oil 60 x 80 Signed b.l. Coll. Dr Z Récsey
17. Gyula Merész Azalea Oil painting on canvas 52 x 50 Private coll.			

36. J Viski
Homewards
Oil
60 x 80
Signed b.l.
Coll. Dr Z Récsey
37. Sirmay Antal
Forest
Oil
60 x 80
Signed b.l.
Coll. Dr Z Récsey
38. Mednyánszky
Duna Kanyar
Oil
Private coll.
39. Pál Fried
Vitorlás
Watercolour
Private coll.
40. Zoltan Borberek
Portrait: Max de Nikolits
Private coll.
41. Marcel Vertes
Girlhood
Lithograph
52 x 64
Coll. Phyllis Konya
42. Sandor Konya
Portrait of Jo
Oil
68 x 50
Coll. Phyllis Konya
43. Sandor Konya
Portrait of Phyllis
38 x 31
Coll. Phyllis Konya
44. Sandor Konya
Crucifixion
Coll. Phyllis Konya
45. Ferenc Dienes
Man in White Shirt
50 x 40
Private coll.
46. Gyula Merész
Bombardment of
Budapest, 1945
46 x 55
Coll. D D Dési
47. Gyula Merész
Vieux Pâtre en Hongrie, 1928
38 x 62
Coll. D D Dési
48. Gyula Merész
Les Réfugiés Hongrois
39 x 50
Coll. D D Dési
49. Adam Mányoki (copy after)
Ferenc Rakoczi (1676-1735)
97 x 83
Coll. F de Szabó
50. Map of Hungary
40 x 55
Private coll.

76 91

Katalogus : Hongaarse Kuns en Handwerk Uitstalling

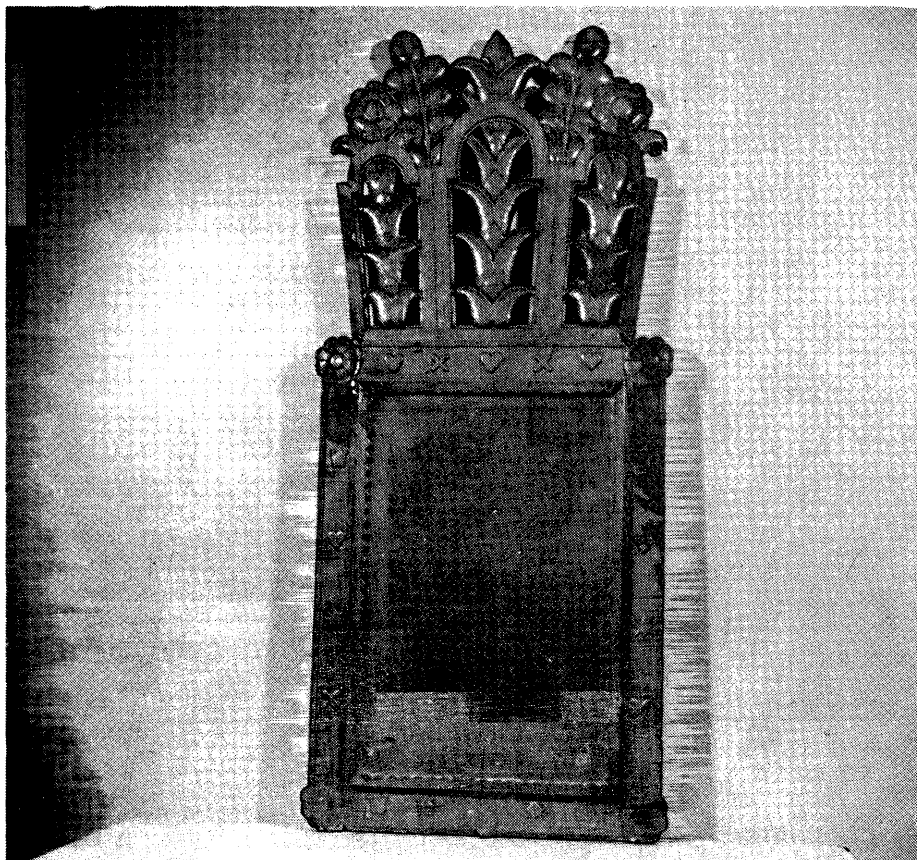
51. I Éltes
Hydrangeas
Oil
70 x 85
Coll. I T Kreutzer

52. I Éltes
Girl with violin
Oil
62 x 82
Coll. I T Kreutzer

53. Arpad Romek
Still-life
Oil
65 x 53
Coll. Dr Vári

**SCULPTURE AND CERAMIC
SCULPTURE:**

54. Stephan Andor
Mother and Child
Bronze
h. 102
Coll. Dr S Andor

191

55. Stephan Andor
First Step
Bronze
h. 64
Coll. Dr S Andor

56. Stephan Andor
Ballerina
Bronze
h. 55
Coll. Dr S Andor

57. Daniel Kovács
Torso
Mahogany
134 x 23
Coll. D Kovacs

58. Daniel Kovács
Torso
Bronze
33 x 17
Coll. D Kovacs

59. Daniel Kovács
Torso
Bronze
33 x 18
Coll. D Kovacs

60. Zoltan Borberekí
Guitarist
Bronze
56 x 41
Coll. Z Borberekí

61. Zoltan Borberekí
Family
Bronze
64 x 36
Coll. Z Borberekí

62. Zoltan Borberekí
Family — small
Bronze
39 x 22
Coll. Z Borberekí

63. Zoltan Borberekí
Musicians
Bronze
72 x 34
Coll. Z Borberekí

64. Tibor Kenedi
La Dormeuse
Jarrawood
43 x 15
Coll. Tibor Kenedi

65. Béla Varga
Turul Madar
Wood
Coll. Hungarian Ass. of S A

66. Dóra de Pédery-Hunt
Medallions
Bronze

67. Dóra de Pédery-Hunt
Hand
Bronze

68. Dóra de Pédery-Hunt
Mindszenty
Bronze

69. Ferenc Dienes
Icarus — Verdite
33 x 27 x 16
Private coll.

70. Marietta Matics
Mary, Queen of Hungary
57 x 45
Coll. M Matics

71. Marietta Matics
Peasant Girl from Kalotaszeg
36
Coll. M Matics

72. Marietta Matics
Group of 10 Choir boys
28
Coll. M Matics

73. Marietta Matics
The Three Sisters
40
Coll. Katinka Kempff

74. Kovacs
Commemorative plaque 1956
Plaster of Paris
Coll. Hungarian Ass of S A

PORCELAIN:

HEREND:

75. Six plates
(made for the family
in 1860-'70)
Handpainted
20
Private coll.

76. Vase
Indian basket design
Coll. Mrs M Weiner

77. Bonbonnière
Open work design
Coll. Mrs M Weiner

78. Bonbonnière
Blue bouquet design
Coll. Mrs M Weiner

79. Box
Blue bouquet design
Coll. Mrs M Weiner

80. Cigarette holder
Blue bouquet design
Coll. Mrs M Weiner

81. Bonbonnière
Pink Apponyi design
Coll. Mrs M Weiner

82. Pink Apponyi design
Coll. Mrs M Weiner

83. Plate
Modern manufacture
Coll. Mrs M Weiner

84. Six national costume dolls
Coll. Mrs M Weiner

85. Vase
Green Apponyi design
Coll. Mrs M Weiner

86. Plantholder
Green Apponyi design
Coll. Mrs M Weiner

87. Table centre
Openwork Victoria design
Coll. Mrs M Weiner

88. Egg-shaped bonbonnière
Victoria design
Coll. Mrs M Weiner

89. Candelabra
Rust-Chinese Bouquet design
Coll. Mrs M Weiner

90. Teapot, cake tray, cup, saucer
and plate
Rothchild Singing Bird design
Coll. Mrs M Weiner

91. Turul, mythical eagle of the
ancient Hungarians
Coll. Mrs J Bácsy

92. Horse-herd
Coll. Mrs J Bácsy

104 142

38

93. Woman combing her hair
Coll. Mrs J Bácsy

94. Farewell
Coll. Mrs J Bácsy

95. Toldi with the bull
Coll. Mrs J Bácsy

96. Howling deer
Coll. Mrs J Bácsy

97. Polar bear
Coll. Mrs J Bácsy

98. Bacon-eating peasant
Coll. Mrs J Bácsy

99. Vase
Coll. Mrs J Bácsy

100. Flowerpot with goatherd handle
Coll. Mrs J Bácsy

101. Ornamental dish with
trelliswork rim
Coll. Mrs J Bácsy

102. Soup plate
Coll. Mrs J Bácsy

103. Table lamb
Coll. Mrs J Bácsy

104. Antique vase
Coll. Mrs J Bácsy

OTHER PORCELAIN AND POTTERY

105. Fish plate,
19th century
Pre-Herendi
Made by Fisher of Kolozsvár
Coll. Mrs M Weiner

106. Fishbone plate
19th century
Pre-Herendi
Made by Fisher of Kolozsvár
Coll. Mrs M Weiner

107. Plate
Made in Kalozsa
Coll. Mrs M Weiner

108. Bonbonnière
Made in Kalozsa
Coll. Mrs M Weiner

109. Mocca cup with saucer
Kalocsa
Coll. Mrs J Bácsy

110. Paprika holder
Kalocsa
Coll. Mrs J Bácsy

111. 3 Plates and coffee cup and saucer
Peasant art
Coll. Dr Z Récsey

112. Handpainted plate with rooster
Coll. I T Kreutzer

175 171 167

113. Handpainted plate wine-red colour
Coll. I T Kreutzer

114. Handpainted plate white and red
Coll. I.T. Kreutzer

115. Two handpainted plates
Private coll.

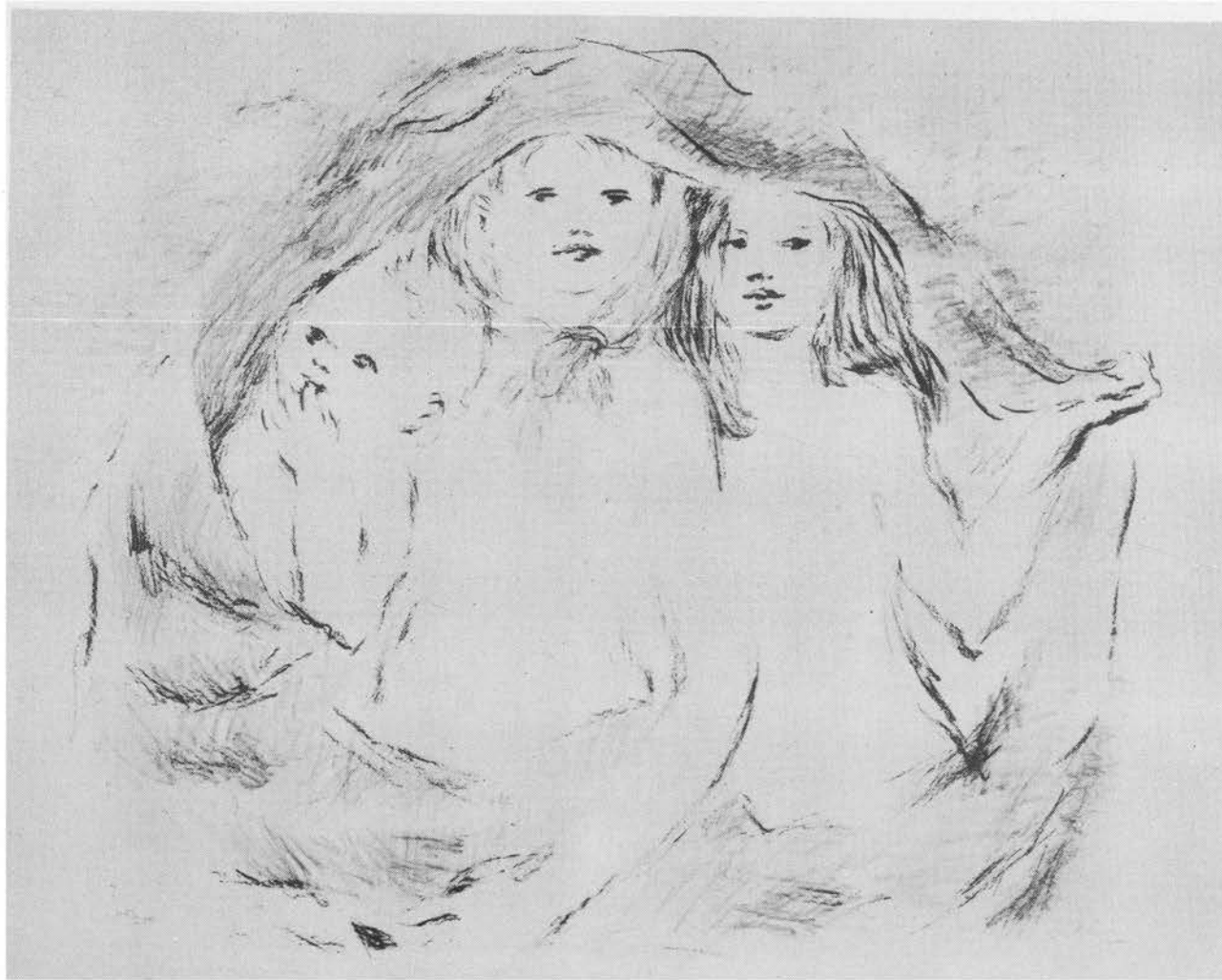
**WEAVING, NEEDLEWORK,
LACE ETC.:**

116. Transylvanian needlework
Horsehair
42 x 67
Private coll.

117. Lace work, framed
16.5 x 16.5
Private coll.

118. Peasant blouse from Baranya —
worn on festive occasions
± 1850-'70
Private coll.

119. Lace from Halas
Private coll.

41

120. Bedspread from Transylvania
"Trásos" (1860-70)
Private coll.

121. Eight cushions from
Transylvania
Trásos
Private coll.

122. Tablecloth Szür
Private coll.

123. Jacket Szür
Private coll.

124. Tablecloths from Kalotaszeg,
Transylvania
Antique
Private coll.

125. Runner-tablecloth from Sarköz
Private coll.

126. Three needlepoint lace pieces
from Transylvania
Private coll.

127. Runner, handwoven
Makkos Transylvania
Antique
Private coll.

128. Wall-hanging
Petit point
Antique
Private coll.

129. Cloth, Kalotaszeg
Transylvania
Antique
67 x 67
Private coll.

130. Two tablecloths
Kalocsai
Private coll.

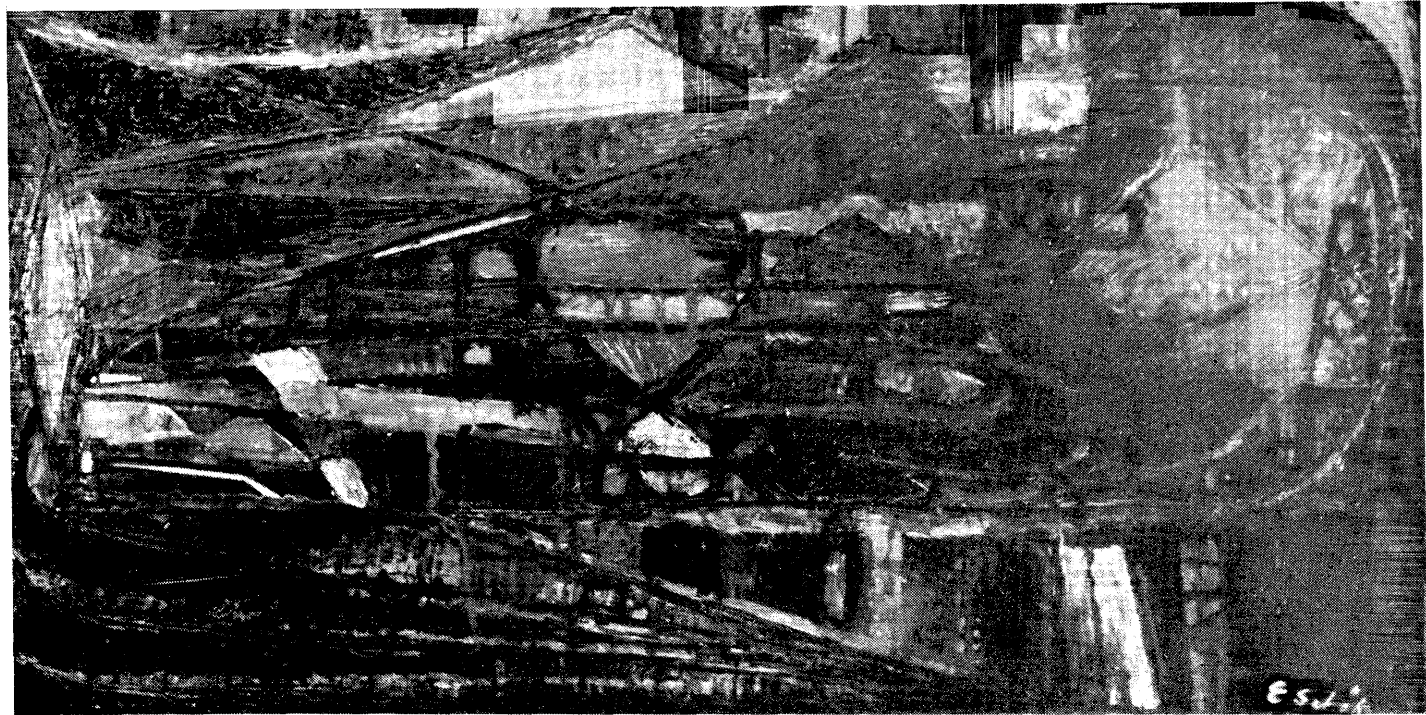
131. Two Tapestry wall-hangings
on rod
Folk weaving
Coll. Mrs M Weiner

132. Hand-embroidered table rug
on felt from the Great
Hungarian plain
Coll. Mrs J Bácsy

133. Hand-embroidered, trimmed
with lace from Kalocsa
Coll. Mrs J Bácsy

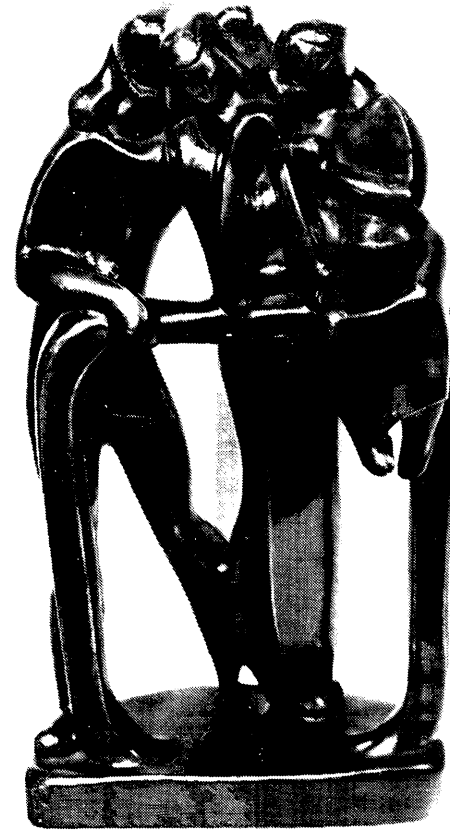
10

134. Four Bon-lace bobbinet doilies
Coll. Mrs J Bácsy
135. Hand-made lace from
Kiskunhalas
Coll. Mrs J Bácsy
136. Hand-embroidered tablecloth
Transylvania
Coll. Mrs J Bácsy
137. Hand-embroidered tablecloth
from Sárköz
Coll. Mrs J Bácsy
138. Hand-embroidered pillow-case
from Sárköz
Coll. Mrs J Bácsy
139. Two hand-embroidered pillow-
cases from Vasarhely
Coll. Mrs J Bácsy
140. Hand-embroidered pillow-case
from Buzsák
Coll. Mrs J Bácsy
141. Two hand-embroidered pillow-
cases from Mezököveszd
Coll. Mrs J Bácsy
142. Matyó tablecloth,
Hungarian peasant art
Coll. Dr Z Décsey
143. Buzsáki embroidered cushion
cover
Peasant art
Coll. Dr Z Décsey

144. Cloth
Application on tulle
Coll. Dr Z Décsey
145. Hungarian embroidery
Private coll.
146. Tablecloth, Kalocsa
Coll. Judith Hévízy
147. Wall-hanging, Embroidered
Coll. Judith Hévízy
148. Bookcover, Embroidered
Coll. Judith Hévízy
149. Békéscsaba Carpet
64 x 47
Private coll.
150. Two woven cloths
(rectangular)
Coll. I Nagy
151. Woven cloth
(square)
Coll. I Nagy
152. "Patétés" cloth
(rectangular)
Coll. I Nagy
153. "Hódmezővásárhelyi" cloth
(rectangular)
Coll. I Nagy
154. "Kalocsai" round tablecloth
Coll. I Nagy
155. Hungarian cloth calender
Coll. I Nagy

156. Handwoven runner
180 x 47
Coll. I T Kreutzer
157. Handwoven runner,
Buzsák
102 x 49
Coll. I T Kreutzer
158. Embroidered Szálánvarrott
80 x 49
Coll. I T Kreutzer
159. Kalotaszegi (from Erdély)
90 x 90
Coll. D D Dési
160. Kalotaszegi (from Erdély)
72 x 72
Coll. D D Dési
161. Matyó (from Mezökövesd)
202 x 46
Coll. D D Dési
162. Szálánvarrott (from Erdély)
90 x 45
Coll. D D Dési
163. Győr (Dunántúl)
260 x 127
Coll. D D Dési

164. Crochet Grapes & Leaf,
6 antique buttons
Private coll.
165. Blue felt hand-embroidered
jacket
Private coll.

SILVER AND JEWELLERY:

166. Chalice commemorating the hunt (1856)
12.5 x 10
Private coll.
167. Vase with relief of Baron László Orczy (1750)
11 x 11
Private coll.
168. Small chalice ± 1600
10 x 6
Private coll.
169. Two-piece christening set with lace
18 x 12
6.5 x 4.5
Private coll.
170. Two candelabra ± 1700
19.5
Private coll.
171. Six-piece dressing table set, late 18th century
Private coll.
172. Five-piece tea-set ± 1803
Private coll.

173. Tray
late 19th century
Private coll.

174. Two candelabra
late 19th century
24
Private coll.

175. Oval bowl
late 19th century
29 x 18 x 10
Private coll.

176. Small bowl with handles ± 1700
14 x 12
Private coll.

177. Chalice with relief from 1800
Private coll.

178. Christening cup from 1927
8 x 6
Private coll.

179. Eleven pieces of cutlery from
1900
Private coll.

180. Antique silver jewellery with
turquoise and pearls
Necklace, ring, bracelet,
18th century
Coll. Dr Z Décsey

181. Ornaments designed for cere-
monial Hungarian National
Dress:

- a) belt, gold-plated silver inlaid
with precious stones, with
clasp end 16th century
- b) Forgó with precious stones
- c) Bracelet with precious stones
- d) Antique emerald ring

Private coll.

DIVERSE CRAFTS:

182. Hand-made leather plate
26
Private coll.

183. Leather Kuleas
48 x 25
Private coll.

184. Leather candelabras
13
Private coll.

185. Horn carving
30
Private coll.

186. Two reliefs
16
Private coll.

187. Meerschaum pipe from
1752-1815
Coll. Mrs J Bácsy

188. Flask made of pony-skin
Coll. Mrs J Bácsy

189. Flask made of pony-skin
Coll. Mrs J Bácsy

190. Whip
Coll. Mrs J Bácsy

191. Mirror by Bela Szep
Coll. D D Dési

192. Chest with three drawers
by Bela Szep
Coll. D D Dési

193. Chair by Bela Szep
Coll. D D Dési

CRYSTAL:

194. Two glasses
16.5
Coll. Mrs A Boksan

195. Two glasses
10.5
Coll. Mrs A Boksan

196. Vase
10
Traditional pattern by
Haas & Czizek
Coll. I Nagy

197. Plate
30
Traditional pattern by
Haas & Czizek
Coll. I Nagy

HUNGARIAN ART AND CRAFT
HONGAARSE KUNS EN HANDWERK
21.10.1981 — 8.11.1981

PRETORIASE KUNSMUSEUM · ARCADIAPARK · PRETORIA
PRETORIA ART MUSEUM · ARCADIA PARK · PRETORIA

BYLAAG II

Brief gerig aan mev J Bácsy. Die skryfster het ^{ten} met tye van hierdie studie nog geen antwoord terug ontvang van mev J Bácsy nie.

Zethushof 503
620 Park Street
Arcadia
Pretoria
0083
13 Április 1982
Tel. 44 7978

Kedves Bácsyné!

Én a pretoriai egyetemen végzem a "Museumkunde" kurzust és szeretném ez év májusában megkapni a diplomámat. Ehhez be kell adnom egy szabadon választott, de az egyetem által jóváhagyott tárgyról szóló tanulmányt.

A múlt évben, a pretoriai művészeti muzeumban tarott magyar népművészeti kiállítás - melynek létrehozásában Ön vezető szerepet játszott - adta az ötletet, hogy a magyar népművészetet válaszottam témának a dolgozatomhoz. Szeretnék főként butorral, kerámiával és kézimunkával foglalkozni.

Erintkezésbe léptem Mev. Kempff-el a muzeumnál, de sajnos néhány fényképen kívül más anyagot nem tudtam beszerezni. Néhány magyar népművészeti könyvön kívül nem áll elegendő forrásmunka rendelkezésemre. A kiállítás alkalmával megjelent sajtócikkekét is feldolgoztam, de az így kapott adatok sem közelítik meg azt, amire szükségem lenne.

Ezért szeretnék Önhöz fordulni segítségért. Nagyon örülnék annak, ha esetleg kaphatnék adatokat az általános magyar motivumok eredetére, keletkezésére és jelentőségére vonatkozólag, ami kézimunkát és kerámiát illet.

Tekintettel arra, hogy megfelelő előtanulmány és a szükséges forrásmunkák hiányában nem tudok a tárggyal behatóan foglalkozni, a dolgozatom célja főként az, hogy felkeltssem az érdeklődést - amihez az értékes kiállítás már megadta az alapot - a magyar népművészet iránt az egyetemi körökben és anyagot adjak esetleges összehasonlításra a magyar és afrikáns népművészet között.

Nagyon hálás lenneék, ha Ön a segítségemre tudna lenni. Fáradtságát előre is köszönve,
Szívélyes üdvözlettel

Nagy, Enikő.

BYLAAG III

Brief gerig aan mev M Mohácsy-Matics. Die skryfster het met tye van hierdie studie nog geen antwoord terug ontvang van mev M Mohácsy-Matics nie.

Zethushof 503
Park Street 620
Arcadia
Pretoria
0083
13 Április 1982
Tel. 44 7978

Kedves Maticsné!

En a pretoriai egyetemen végzem a "Museumkunde" kurzust és szeretném ez év májusában megkapni a diplomámat. Ehhez be kell adnom egy szabadon választott, de az egyetem által jóváhagyott tárgyról szóló tanulmányt.

A múlt évben, a pretoriai művészeti muzeumban tarott magyar népművészeti kiállítás - melynek létrehozásában Ön vezető szerepet játszott - adta az ötletet, hogy a magyar népművészetet válaszottam témának a dolgozatomhoz. Szeretnék főként kerámiával és kézimunkával foglalkozni.

Erintkezésbe léptem Mev. Kempff-el a muzeumnál, de sajnos néhány fényképen kívül más anyagot nem tudttam beszerezni. Néhány magyar népművészeti könyvön kívül nem áll elegendő forrásmunka rendelkezésemre. A kiállítás alkalmával megjelent sajtócikkeket is feldolgoztam, de az így kapott adatok sem közelítik meg azt, amire szükségem lenne.

Ezért szeretnék Önhöz fordulni segítségért. Nagyon örülnék annak, ha esetleg kaphatnék adatokat az általános magyar motivumok eredetére, keletkezésére és jelentőségére vonatkozólag, ami kerámiát illet.

Tekintettel arra, hogy nem tudok a tárggyal' behatóan foglalkozni, a dolgozatom célja főként az, hogy felkeltsem az érdeklődést - amihez az értékes kiállítás már megadta az alapot - a magyar népművészet iránt az egyetemi körökben és anyagot adjak esetleges összehasonlításra a magyar és afrikáns népművészet között.

Nagyon hálás lenneék, ha Ön a segítségemre tudna lenni. Fáradtságát előre is köszönve,
Szívélyes üdvözlettel

Nagy, Enikő.

'n Kort opsomming van die inhoud van die brief in Hongaars aan mev J Bácsy en mev M Mohácsy-Matics.

Die skryfster stel haarself bekend en verduidelik die rede agter die skrywe. Knelpunte ten opsigte van die beperkte bronne oor Hongaarse volkskuns in Suid-Afrika word geskets, asook wat die skryfster reeds oor beskik, word genoem. Graag wil sy verneem of die betrokke persoon van hulp kan wees, aangesien hul bydraes ten opsigte van die Uitstalling in Oktober 1981 aansienlik was. Enige hulp of inligting sal welkom wees en die moeite aan hul kant word besonder hoog op prys gestel.

LYS VAN ILLUSTRASIES

1	Grafstene van kinders in die Calvinistiese begraafplaas, Veröcemaros	8
2	Grafstene met die simboliese houtvorms	9
3	'n Soutvat soos gemaak deur die Hongaarse boere	9
4	'n Voorbeeld van 'n Spoelgewig	12
5	'n Voorbeeld van 'n Skopgraaf	12
6	'n Voorbeeld van 'n Skoffelpik-skoonmaker	13
7	'n Voorbeeld van 'n patroon met 'n voël- of 'n pelikaanmotief . . .	13
8	'n Voorbeeld van Turkse borduurwerk	17
9	Gedeelte van 'n borduursel vir 'n altaarstuk	17
10	'n Waterkruik in "sgraffito" tegniek 1799 n C	18
11	'n Waterkruik in "sgraffito" tegniek 1788 n C	18
12	'n Bord in "sgraffito" tegniek 1805 n C	19
13	'n Bord in "sgraffito" tegniek	19
14	'n Voorbeeld van 'n pipet	20
15	'n "Habaner" teël	20
16	Patroon van 'n "Haban" vloer	21
17	Faience "Habaner" waterkan	21
18	Faience "Habaner" waterkan, 1694 n C	22
19	Faience "Habaner" waterkan, agtiende eeu	22
20	Oudste vorm van Volkskuns bewaar gebly ca 1600 n C	26
21	Herder met 'n "szür" op die keersy van 'n spieëlkas	26
22	Hongaarse man geklee in 'n "suba"	27
23	Hongaarse herder in sy "szür"	28
24	Borduurwerk van 'n "suba"	29
25	'n "Miska" wynbeker 1848	30
26	'n "Miska" wynbeker 1833	31
27	Skoffelpik versier met kerfwerk	33

28	Skoffelpik versier met kerfwerk	34
29	Interieur van 'n kamer	36
30	"Beste kamer" "(parádés szoba)"	37
31	Gegroefde plank vir die maak van skulpvormige noedels	38
32	Gegroefde plank vir die maak van skulpvormige noedels	39
33	Loodgeglasuurde pottebakkersplank	40
34	Loodgeglasuurde pottebakkersplank	41
35	Uitgekerfde herderstaf	43
36	Herderstaf in reliëf	43
37	Brandewynfles 1848 n C	46
38	Brandewynfles 1845 n C	47
39	Metaalbeslaande strik	51
40	Tonteldosie	52
41	Tonteldosie in reliëf gekerf	53
42	Inlegwerk op swepe	54
43	'n Sweep met lood ingelê	55
44	Soutvate	56
45	Soutvat met takbok	57
46	Salfdosie	58
47	Salfdosie met die Hongaarse wapenskild	59
48	'n Drinkhoring	60
49	Goud geborduurde hooftooisel	62
50	'n Voorbeeld van 'n gedeelte van 'n patroon wat op die "Párta" geborduur is	63
51	Voorbeeld van 'n "wye bek" waterkruik	64
52	'n Wynbeker	66
53	'n Wynbottel	67
54	Loodgeglasuurde bord met 'n voël	68
55	Herderstaf in reliëf gekerf	69
56	Herderstaf in reliëf gekerf	70

57	'n Waterskepper	71
58	'n Waterskepper	72
59	'n Geweefde vloermatjie	74
60	'n Geweefde vloermatjie	75
61	'n "Matyó" ontwerp	76
62	"Matyó" rose op 'n deken	77
63	'n Mangelplank	79
64	Kussingsloop met borduurwerk	80
65	Kussingsloop met geometriese borduurwerk	81
66	'n Geborduurde begrafnis laken	82
67	'n Voorbeeld van 'n satyngesteekte borduurstuk	83
68	Outydse versiering	84
69	Kas met 'n toneeltjie	85
70	'n Hert	86
71	Voorbeelde van diermotiewe in die Hongaarse- en Pioniersvolkskuns	89
72	Voorbeelde van die "Wirbelmotief" in die Hongaarse- en Pioniersvolkskuns	101
73	Wakiste - Hongaarse- en Pioniersvolkskuns	107
FOTO'S - Hongaarse kuns en Handwerk Uitstalling		
1	Pretoriase Kunsmuseum: Hoofgalery	112
2	Pretoriase Kunsmuseum: Hoofgalery	113
3	Agt handgeborduurde kussings	114
4	Handgeborduurde "matyó" tafeldoek	115
5	Uitstalkas - Hongaarse volkskuns	116
6	Spieël	117
7	Uitstalkas - kantwerk, silwer, porselein	118
8	Posseël	119

LYS VAN KAARTE

I	Hongarye - as deel van die Europese sub-kontinent	5
II	Die Groot-Vlakte (Nagyalföld)	48
III	Die Hooglande (Felvidék)	48
IV	Die Trans-Donaugebied	49

LYS VAN BYLAES

I	Katalogus: Hongaarse Kuns en Handwerk Uitstalling	120
II	Brief gerig aan mev J Bácsy	121
III	Brief gerig aan mev M Mohácsy-Matics	122

IX BRONNE

I TYDSKRIF- EN KOERANTARTIKELS

- MAYER, Erich. Boerekuns in Suid-Afrika. Die Huisgenoot 1926.12.03
- MAYER, Erich. Boerenaaldwerk in Suid-Afrika. Die Huisgenoot 1927.12.02.
- SKAWRAN, P R. Dilletantisme. De Arte 1974.09.16.
- ANONIEM. Hongaarse Kuns in Pretoria. Beeld 8, 1981.11.12.
- ANONIEM. 'n Kykie na Hongaarse Kuns ... Die Transvaler 1981.10.24.
- ANONIEM. Hungary - nearby faraway country. In aller welt 1, 1978.
- ANONIEM. Hongaar-opstand in stad herdenk. Oggendblad 9 (290), 1981.10.24.
- ANONIEM. Hungarian exhibition in city. Pretoria News 1981.10.16.

II LITERATUUR

- BARAITSER, M en A OBHOLZER. Cape Country Furniture. Cape Town, 1978.
- BOSMAN, I D, L I COERTZE, H G VILJOEN en P C COETZEE (redakteurs). Voortrekker-Gedenkboek. Universiteit van Pretoria, Pretoria, 1938.
- BOSSERT, Helmuth T. Folk Art of Europe. London, 1954
- COETZEE, A. Die Afrikaanse Volkskultuur. Kaapstad, 1960.
- HIGGS, J W Y. Folk Life Collection and Classification. London, 1963.
- HOFER, T E FÉL en K K-CSILLÉRY. Hungarian Peasant Art, Budapest, 1958
- HOFER, T en E FÉL. Hungarian Folk Art. London, 1979.
- JUNG, C G. The Structure and Dynamics of the Psyche. London, nd.
- KATALOGUS. Hongaarse Kuns en Handwerk Uitstalling, Pretoria, 1981.
- MAYER, Ralph. A Dictionary of Art Terms and Techniques. Np, 1969.
- NEL, P G (red). Die Kultuurontplooiing van die Afrikaner. Pretoria, 1979.
- OSBORNE, Harold. The Oxford Companion to Art. London, 1970.
- PRETORIUS, J C. Afrikaanse en Nederlandse Kultuurgeskiedenis aantekeninge. Nagraadse Diploma in Museumkunde, Universiteit van Pretoria, Pretoria, 1981.
- ROODT-COETZEE, K. Afrikaanse en Nederlandse Kultuurgeskiedenis aantekeninge. Nagraadse Diploma in Museumkunde, Universiteit van Pretoria, Pretoria, 1981.
- TEENSTRA, A. Nederlandsche Volkskunst. Amsterdam, 1941
- WILLETT, B M (red) Philips' International Atlas. London, 1981.

III PERSOONLIKE MEDEDELINGS

1 MONDELING

NAGY, mev E S, Websterstraat 18, Parkrand Boksburg, 1981.8.01 – 1982.5.12.

2 SKRIFTELIK

BÁCSY, mev J, Pleinstraat 53, Sunnyside, Pretoria, 1982.04.13.

MOHÁCSY-MATICS, mev M, Jeppestraat 406, Waterkloof, Pretoria, 1982.04.13.